

UCHWAŁA Nr XII/ 83 /16
Rady Gminy Czarnia
z dnia 30 marca 2016r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Czarnia na lata 2015 – 2020.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015r. , poz. 1515 i poz. 1890) uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się **„Strategię Rozwoju Gminy Czarnia na lata 2015-2020”** w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy

inż. Krzysztof Kaszyński

Załącznik do Uchwały

Rady Gminy .....

z dnia .....

**STRATEGIA ROZWOJU
GMINY CZARNIA
na lata 2015 –2020**

CZARNIA - styczeń 2016 r.

MIKOŁAJSKIE STOWARZYSZENIE WSPIERANIA INICJATYW LOKALNYCH-MS

11-730 MIKOŁAJKI ul. Kajki 128, tel./fax 874215038, 0601 344313,

e-mail: mikolajskie@gmail.com; www.ms.e-ngo.com.pl

NIP: 845-10-35-111, REGON: 790179228

Rach. bank.: Bank Spółdzielczy w Mikołajkach nr. 24 9350 0001 0005 7219 2061 0001

ORGANIZACJA POŻYTKU PUBLICZNEGO (KRS 0000032421)

Laureat Konkursu Fundacji im. S. Batorego PORZĄDNIEM POZA RZĄDEM, Konkursu PRO PUBLICO BONO i Konkursu o Nagrodę Kongresu Poradnictwa Prawnego i Obywatelskiego w kategorii „NAJLEPSZY MODEL WSPÓŁPRACY SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO I ORGANIZACJI POZARZĄDOWEJ” oraz finalista Konkursu LIGA INICJATYW POWIATOWYCH.

**ORGANIZACJA POSIADA CERTYFIKAT JAKOŚCI
CENTRUM AKTYWNOŚCI LOKALNEJ.**

Opracował Zespół pod kierunkiem mgr Jacka Maliszewskiego

Redakcja: J. Sadowska

SPIS TREŚCI	STRONA
I. WPROWADZENIE	5
1.1. Cel i zakres opracowania	5
1.2. Metodyka opracowania	5
1.3. Zadania i rola strategii w procesie planowania rozwoju gminy	10
1.4. Obowiązujące akty prawne i materiały wyjściowe	12
II. CHARAKTERYSTYKA GMINY CZARNIA	15
2.1. Położenie	15
2.2. Środowisko naturalne	16
2.2.1. Geologia i geomorfologia terenu	16
2.2.2. Warunki klimatyczne	17
2.2.3. Hydrografia	18
2.2.3.1. Wody powierzchniowe	18
2.2.3.2. Wody podziemne	19
2.2.4. Zasoby surowców naturalnych	20
2.2.5. Użytkowanie terenu	21
2.2.6. Szata roślinna i świat zwierzęcy	23
2.2.6.1. Lasy	24
2.2.7. Jakość powietrza atmosferycznego i poziom hałasu	24
2.2.7.1. Jakość powietrza atmosferycznego	24
2.2.7.2. Poziom hałasu	26
2.2.8. Formy ochrony środowiska naturalnego w gminie	26
2.2.8.1. Rezerваты przyrody	26
2.2.8.2. Pomniki przyrody	27
2.2.8.3. Obszary Natura 2000	27
2.2.8.4. Lasy ochronne	28
2.2.8.5. Edukacja ekologiczna	28
2.3. Walory kulturowe	29
2.4. Podstawowa sieć osadnicza	31
2.5. Ludność gminy i jej struktura	33
2.5.1. Tendencje zmian liczby mieszkańców gminy	33
2.5.2. Struktura mieszkańców gminy wg. wieku i płci	36
2.5.3. Poziom wykształcenia ludności	44
2.6. Aktywność zawodowa i rynek pracy	44
2.6.1. Struktura zatrudnienie na terenie gminy	44
2.6.2. Poziom i struktura bezrobocia	46
2.7. Pomoc społeczna	49
2.7.1. System pomocy społecznej w gminie	49
2.7.2. Ilość i struktura osób, korzystających z pomocy społecznej	50
2.7.3. Podstawowe problemy funkcjonowania pomocy społecznej	54
2.8. Infrastruktura techniczna	54
2.8.1. Zaopatrzenie w wodę	54
2.8.2. Odprowadzanie ścieków	55
2.8.3. Gospodarka odpadami	59
2.8.4. Sieć drogowa	60

2.8.5. Sieć energetyczna i telekomunikacyjna	61
2.9. Infrastruktura społeczna	61
2.9.1. Oświata i wychowanie	61
2.9.2. Ochrona zdrowia	64
2.9.3. Kultura	65
2.9.4. Sport i rekreacja	66
2.10. Zasoby mieszkaniowe Gminy Czarnia	67
2.11. Rolnictwo i struktura gospodarstw rolnych w Gminie Czarnia	68
2.12. Turystyka	71
2.13. Zarządzanie gminą	72
2.13.1. Bezpieczeństwo	73
2.14. Poziom oraz struktura dochodów i wydatków budżetu gminy	74
2.15. Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego	80
2.16. Współpraca regionalna	81
III. ANALIZA SWOT ORAZ MISJA I WIZJA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020	83
3.1. Analiza SWOT	83
3.2. Bariery rozwoju i czynniki prorozwojowe gminy	85
3.3. Misja i wizja rozwoju gminy do 2020 r.	86
IV. CELE, ZADANIA I EFEKTY PLANU STRATEGICZNEGO DLA GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020	87
4.1. Cele rozwoju strategicznego, mogące mieć odniesienie do Gminy Czarnia w dokumentach planistycznych wyższego rzędu	87
4.1.1. „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 r.”	87
4.1.2. Strategia rozwoju Powiatu Ostrołęckiego	89
4.2. Strategiczne i operacyjne cele rozwoju gminy do 2020 r.	90
4.3. Zestawienia zadań realizacyjnych wraz z ich harmonogramem	92
4.4. Zakładane wskaźniki efektywności	104
4.5. Koszty realizacji zadań, warunkujących osiągnięcie założonych celów rozwoju gminy do 2020 r.	105
4.5.1. Koszty realizacji zadań wg. potencjalnych źródeł finansowania	108
V. POZABUDŻETOWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZADAŃ STRATEGICZNYCH DLA GMINY CZARNIA W LATACH 2015 - 2020	110
5.1. Fundusze krajowe	110
5.2. Środki Unii Europejskiej	111
5.3. Fundusze inwestycyjne	112
VI. ZARZĄDZANIE WDRAŻANIEM STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNIA ORAZ MONITORING JEJ REALIZACJI	114
6.1. Poziomy zarządzania realizacją STRATEGII	114
6.2. Monitoring wdrażania STRATEGII	114

I. WPROWADZENIE.

1.1. Cel i zakres opracowania.

Przedstawiany dokument „STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020” został wykonany na podstawie umowy FUK.2720.6/2015 z dnia 21 września 2015 r., zawartej pomiędzy Gminą Czarnia jako ZAMAWIAJĄCYM, a Mikołajskim Stowarzyszeniem Wspierania Inicjatyw Lokalnych-MS jako WYKONAWCĄ.

Przedmiotem opracowania jest strategiczny program rozwoju Gminy Czarnia na lata 2015-2020, mający za zadanie zdefiniowanie:

- a. aktualnego stanu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy;
- b. najistotniejszych problemów społecznych, infrastrukturalnych i gospodarczych analizowanego obszaru;
- c. wizji rozwoju gminy w określonym horyzoncie czasowym tj. do 2020;
- d. strategicznych oraz operacyjnych celów rozwoju tego obszaru;
- e. zakresu niezbędnych zadań, służących osiągnięciu założonych celów wraz z ich orientacyjnymi kosztami i potencjalnymi źródłami finansowania;
- f. sposobu wdrażania i monitorowania realizacji STRATEGII.

Przyjęty, przede wszystkim ze względów formalnych jak i organizacyjnych, tryb prac nad STRATEGIĄ ROZWOJU GMINY CZARNIA ograniczał możliwość bezpośredniej, szerokiej konsultacji dokumentu ze społecznością lokalną. W tej sytuacji, zdaniem autorów niezbędne jest jego poddanie pod ocenę różnych środowisk gminy, w formie:

- prezentacji założeń dokumentu na sesji Rady Gminy, włącznie z dyskusją;
- „zawieszenia” roboczej wersji STRATEGII w internecie, na stronie Urzędu Gminy (<http://www.czarnia.samorzady.pl>), a następnie poddanie zgłoszonych tą drogą uwagi i wniosków i – o ile będzie to uzasadnione merytorycznie – uwzględnienie ich w ostatecznej wersji dokumentu.

Wg zmodyfikowanego harmonogramu prac, prezentacja STRATEGII na sesji Rady Gminy zostanie przeprowadzona w końcu grudnia 2015 r., natomiast zamieszczenie jej roboczej wersji na stronie internetowej zostanie zrealizowane w połowie stycznia 2016 r. Ostateczna wersja STRATEGII (w wersji papierowej i elektronicznej) zostanie przekazana Zamawiającemu w końcu stycznia 2016 r. tak, aby najpóźniej do połowy lutego 2016 r. został on przedstawiony Radzie Gminy i przyjęty jej Uchwałą jako obowiązująca STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA do 2020 r.

Jednocześnie, na mocy w/w umowy Wykonawca zobowiązał się do dokonania ewentualnych korekt i poprawek dokumentu, o ile takie zostaną zgłoszone w trakcie prac nad nim Rady Gminy i zostaną przedstawione jako oficjalne stanowisko Rady.

1.2. Metodyka opracowania.

Proces planowania strategicznego musi być jako procesem społecznym. Wiele naszych doświadczeń wskazuje, iż plany strategiczne, nawet poprawnie przygotowane pod względem merytorycznym, bardzo często nie spełniają pokładanych w nich nadziei i nie stają się narzędziem długofalowego zarządzania rozwojem wspólnoty lokalnej. Dzieje się tak przede wszystkim wówczas, kiedy proces budowania strategii rozwoju odbywa się z pominięciem społeczności lokalnej, a tworzą go wyłącznie administracyjni decydenci bądź eksperci zewnętrzni. Tym samym, dokument taki nie stanowi „własności społecznej”, a mieszkańcy danej gminy nie utożsamiają się nim. W konsekwencji nie udzielają mu swojego poparcia i nie włączają się w jego realizację. Tym

samym tego rodzaju strategii nie spełniają wymogów i norm, zalecanych m.in. przez instytucje Unii Europejskiej.

Zgodnie z obowiązującymi zasadami, strategiczny plan rozwoju każdej jednostki administracyjnej musi on spełniać cztery, poniższe kryteria:

- a. być nastawiony na **proces społeczny**, umożliwiający zdobycie zrozumienia i akceptacji mieszkańców dla planowanych działań wraz z zaangażowania możliwie szerokich kręgów społecznych, stanowiących bazę do budowania partnerstwa publiczno-prywatnego, jako jednego w podstawowych standardów Unii Europejskiej;
- b. oparcie się w procesie tworzenia dokumentu o **wspólne** ciało (zespół), składający się z przedstawicieli władz lokalnych, środowisk gospodarczych oraz organizacji społecznych (pozarządowych), a także poddanie wersji roboczej dokumentu procesowi konsultacji społecznych;
- c. korzystanie z mechanizmów kampanii informacyjno-promocyjnej w trakcie prac nad dokumentem, co pozwala na efektywne zarządzanie procesem planistycznym i daje możliwość stałych **konsultacji społecznych**;
- d. stworzenie szeregu **narzędzi wdrażania STRATEGII**, czyli krótko- i średniookresowego systemu zarządzania gminą, takich jak np. precyzyjny zapis zadań w postaci projektów realizacyjnych, nabycie przez administrację samorządową umiejętności przygotowywania projektów o dofinansowanie zadań i zarządzania projektami w trakcie ich realizacji, wieloletni plan inwestycyjny gminy czy wreszcie budżet zadaniowy.

Przedstawiane opracowanie, jak każdy dokument o charakterze strategicznym, nie jest szczegółowym planem działań. Wychodząc od „fotografii” stanu istniejącego gminy, poprzez zdefiniowane na tej podstawie problemy oraz wynikające z nich cele strategiczne i operacyjne (szczegółowe) rozwoju społeczno-gospodarczego, dokument określa jedynie podstawowe zadania realizacyjne, etapując je oraz szacując ich koszty wraz z potencjalnymi źródłami finansowania. Co istotne, dokument strategiczny określa hierarchię potrzeb jak i możliwości realizacyjne poszczególnych zadań, przede wszystkim z punktu widzenia możliwości osiągnięcia założonych celów jak i koniecznych do poniesienia nakładów.

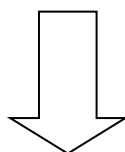
Przystępując do opracowania STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNIA przyjęto zasadę, iż dokument ten – podobnie zresztą jak większość dokumentów o charakterze planów strategicznych – musi odpowiadać zestawowi zasad określanych jako **SMART**. Tym samym, musi on być:

- ❑ **specyficzny** (*ang. specific*), a więc dostosowany do potrzeb określonej jednostki, czyli w tym wypadku Gminy Czarnia;
- ❑ **mierzalny** (*ang. measurable*) tj. zaproponowane w dokumencie rozwiązania (działania) muszą być wyrażone w jednostkach, dających się zmierzyć czyli dać możliwość prostej oceny osiągniętych rezultatów;
- ❑ **uzgodniony** (*ang. agreed*) czyli przejść tryb konsultacji i uzgodnień w ramach społeczności lokalnej tak, aby społeczność ta traktowała dokument jako swój;
- ❑ **wykonalny** (*ang. real*), a więc planowane działania muszą być realistyczne czyli bazować na istniejących siłach i środkach jakimi dysponuje obecnie i jakimi może dysponować w przyszłości społeczność lokalna;
- ❑ **określony w czasie** (*ang. timed*) tj. wszystkie zdefiniowane w dokumencie działania muszą być określone w czasie, w jakim mają zostać zrealizowane.

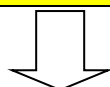
Wychodząc z powyższego założenia, przedstawiono poniżej:

- a. schematyczny cykl prac, związanych z opracowaniem STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015-2020, w którym przedstawiono zarówno poszczególne etapy prac zespołu, zajmującego się przygotowaniem dokumentu, jak i prowadzone rodzaje działań oraz ich zakres, uzupełniony o zasady i wartości, jakimi się kierowano:

ETAPY	RODZAJ DZIAŁAŃ	ZASADY I WARTOŚCI	ZAKRES DZIAŁAŃ
ANALIZA STANU ISTNIEJĄCEGO – Zespół Planowania Strategicznego	Analiza problemów warunkujących rozwój społeczny i gospodarczy Gminy Czarnia oraz sposobów ich rozwiązywania.	Obiektywizm	Ocena stanu istniejącego jako punkt wyjścia do programowania i planowania działań w sferze społecznej i gospodarczej.
DIAGNOZA – Zespół Planowania Strategicznego	Analiza SWOT	Rzetelność	
ZDEFINIOWANIE PODSTAWOWYCH OBSZARÓW PROBLEMOWYCH – Zespół Planowania Strategicznego.	Określenie podstawowych barier i czynników prorozwojowych, a w konsekwencji wypracowanie MISJI Gminy Czarnia i WIZJI jej rozwoju.	Zwiążłość i umiejętność spojrzenia perspektywicznego	
WYZNACZANIE CELÓW – koordynator przy akceptacji Zespołu Planowania Strategicznego.	Cele strategiczne i cele operacyjne rozwoju gminy	Odzwierciedlenie aspiracji lokalnej społeczności	
PROGRAMOWANIE OPERACYJNE – koordynator przy akceptacji Zespołu Planowania Strategicznego.	Zadania realizacyjne i ewentualne zadania priorytetowe	Konsensus społeczny Zasady SMART	
			Przyjęcie STRATEGII Uchwałą Rady Gminy
			Monitoring i ocena postępów – Zespół Planowania Strategicznego.

ROCZNE PROGRAMY OPERACYJNE

- ❑ budżet gminy;
- ❑ programy działań w sferze społecznej, infrastrukturalnej i gospodarczej;
- ❑ współpraca z partnerami społecznymi i sektorem prywatnym – przygotowywanie i wdrażanie wspólnych projektów;
- ❑ współpraca w ramach regionu (gminy sąsiadujące, powiat);
- ❑ projekty na dofinansowanie zadań / działań, ze środków zewnętrznych.

b. **układ „ośmiu kroków”** definiujący poszczególne etapy planowania strategicznego, łączący w sobie obraną przez autorów metodykę pracy z zakresem realizowanych działań. Metodyka ta uwzględnia także wszystkie, dotychczasowe doświadczenia autorów, w wypracowywaniu koncepcji rozwojowych.

A. Krok I - organizacja:

Wszystkie etapy planowania strategicznego są ważne. Jednakże dwa z nich mają zasadnicze znaczenie: organizacja oraz realizacja planów działań. Ten ostatni etap stanowi zwieńczenie wszystkich wysiłków. Jeśli jednak proces nie jest dobrze zorganizowany w momencie startu, wszystkie późniejsze działania stają się trudniejsze, a przebieg samego procesu może zostać poważnie zakłócony. Etap pierwszy więc to swoiste „zaplanowanie planowania” czyli *plan for planning*.

Inicjatorem procesu planowania działań związanych z rozwiązywaniem problemów społecznych Gminy Czarnia był Wójt Gminy. Jednocześnie, zarówno Wójt jak i koordynator STRATEGII mają pełną świadomość faktu, iż każdy, długofalowy plan rozwoju ma szansę powodzenia tylko wówczas, kiedy zostanie zaakceptowany przez społeczność lokalną, a w jego realizację zaangażują się lokalni partnerzy. Stąd już u podstaw procesu planowania pojawia się założenie, iż podstawowe zapisy STRATEGII muszą być co najmniej poddane procesowi konsultacji społecznych, a uzyskane tą drogą informacje zwrotne należy wykorzystać w redagowaniu ostatecznej wersji dokumentu. Wyjściem idealnym byłoby wypracowanie głównych elementów STRATEGII przez grupę liderów społeczności lokalnej. Grupę tę, liczącą do ok. 10 osób i określoną jako **ZESPOŁ PLANOWANIA STRATEGICZNEGO** powinien zaprosić do współpracy samorząd gminy. W skład ZESPOŁU, z uwagi na pełnioną rolę powinni wejść zarówno przedstawiciele władz samorządowych gminy (np. sekretarz UG, kierownik GOPS, osoba zajmująca się przygotowaniem wniosków/projektów o dofinansowanie inwestycji, itp.), dyrektorzy szkół oraz reprezentanci sektora prywatnego (przedsiębiorcy, rolnicy) i organizacji pozarządowych. Jak zaznaczono wyżej, utworzenie ZESPOŁU byłoby rozwiązaniem modelowym i bardzo korzystnym z punktu widzenia „uspolecznienia” procesu planowania strategicznego. Jednak, jak pokazują doświadczenia, nie zawsze takie rozwiązanie jest możliwe z szeroko rozumianych przyczyn organizacyjnych.

B. Krok II - obraz środowiska, czyli analiza poziomu rozwoju:

Planowanie strategiczne oparte zostanie na obiektywnej ocenie występujących w Gminie Czarnia problemów społecznych i gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień infrastrukturalnych. W ramach realizacji kroku drugiego przeprowadzona zostanie:

- analiza struktury społecznej gminy (demografia, struktura wieku, poziom wykształcenia, poziom i struktura bezrobocia);
- ocena zakresu działań Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej i innych instytucji (organizacji), działających w sferze szeroko-rozumianej pomocy społecznej;
- analiza sfery infrastruktury społecznej (wychowanie i edukacja, ochrona zdrowia, warunki, kultura, sport i rekreacja, etc.) oraz technicznej (gosp. wodno-ściekowa, komunikacja, zaopatrzenie w energię elektryczną, itp.);
- ocena poziomu rozwoju ekonomicznego i gospodarczej funkcji gminy, także w aspekcie poziomu bezrobocia;
- analiza funkcjonowania władz samorządowych oraz możliwości finansowych budżetu gminy.

W efekcie w/w analiz powstanie profil społeczno-gospodarczy Gminy Czarnia („fotografia gminy”) i jej potencjału w tym zakresie (*stakeholders*). Rola koordynatora na tym etapie prac będzie polegała na przeprowadzeniu analiz w oparciu o dostępne dane statystyczne i informacje oraz

publikacje, opisujące sytuację społeczną regionu, a także rozmowy z kluczowymi przedstawicielami społeczności lokalnej.

C. Krok III - diagnoza podstawowych obszarów problemowych oraz analiza SWOT:

Po wstępnych analizach i określeniu profilu społeczno-gospodarczego gminy oraz zdefiniowaniu *stakeholders*, opracowana zostanie diagnoza podstawowych obszarów problemowych. Szczególną rolę na tym etapie prac powinien odegrać ZESPÓŁ PLANOWANIA STRATEGICZNEGO, jako grupa osób, o największym doświadczeniu i wiedzy, w zakresie problematyki społecznej oraz gospodarczej Gminy Czarnia. Uzupełnieniem w/w diagnozy jest analiza zasobów wewnętrznych (mocne i słabe strony) i analiza otoczenia zewnętrznego pod kątem szans i zagrożeń.

Ocena poszczególnych dziedzin życia gminy, zostanie dokonana w oparciu o analizę danych, pochodzących z miarodajnych źródeł takich jak: Urząd Gminy Czarnia, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowy Urząd Pracy w Ostrołęce, Wojewódzki i Główny Urząd Statystyczny, etc. Dane, poddane ocenie będą dotyczyć lat 2000, 2005, 2010 oraz 2014 r. Jednak, jeżeli nie we wszystkich przypadkach będzie to możliwe, to wówczas zakres oceny poszczególnych parametrów może obejmować lata 2010 – 2014 / 2015, co jest w pełni zgodne z przyjętą metodyką prac analitycznych.

D. Krok IV - określenie misji oraz wizji rozwoju gminy:

Po przeprowadzonej analizie SWOT oraz zdefiniowaniu na jej podstawie głównych obszarów problemowych, a także barier oraz czynników prorozwojowych, koordynator wspólnie z ZESPOŁEM PLANOWANIA STRATEGICZNEGO wypracują zarówno misję jak i wizję rozwoju Gminy Czarnia, do 2020 r. Zapis misji będzie opierał się na *modelu Ashbridge'a*, składającym się z czterech elementów:

- celu ogólnego (sens istnienia);
- domen strategicznych, pozycji i przewag konkurencyjnych;
- wartości jakie wyznajemy;
- standardów zachowań.

E. Krok V – cele i zadania oraz wynikające z nich plany działań:

Omówione wyżej działania mają za zadanie wypracowanie planów działań (*Action Plans*), w wyodrębnionych wcześniej domenach strategicznych (obszarach problemowych). Dla każdej z w/w domen powinny zostać zdefiniowane zarówno cele strategiczne jak i operacyjne oraz najważniejsze zadania realizacyjne.

F. Krok VI - STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015-2020:

Po zrealizowaniu wyżej określonych etapów prac koordynator dokumentu przedstawi jego roboczą wersję. Wersja ta będzie podstawą do szerokich konsultacji społecznych w gminie, poprzez „zawieszenie” jej na stronie www Urzędu Gminy z prośbą o zgłaszanie uwag i wniosków. Po zakończeniu okresu konsultacyjnego (7-8 dni), zgłoszone wnioski i uwagi zostaną przeanalizowane i uwzględnione w ostatecznej wersji dokumentu, która zostanie przekazana Wójtowi Gminy.

G. Krok VII - monitoring i aktualizacja STRATEGII oraz rekomendacje wdrożeniowe:

Ustalone zostaną (i zapisane w dokumencie) zasady wdrażania i monitoringu postępów prac w ramach realizacji STRATEGII wraz z harmonogramem ewentualnych aktualizacji jej wybranych zapisów.

H. Krok VIII - realizacja STRATEGII:

Po zakończeniu prac nad dokumentem, zostanie on przedstawiony społeczności lokalnej, poprzez umieszczenie go w całości na stronie www Urzędu Gminy Czarnia.

1.3. Zadania i rola strategii w procesie planowania rozwoju gminy.

Proces efektywnego zarządzania gminą, wymaga przede wszystkim zdefiniowania odpowiedzi na następujące pytania:

- w jaki sposób skutecznie wykorzystywać szanse i przeciwdziałać zagrożeniom, wynikającym ze zdarzeń zachodzących w otoczeniu gminy, na pojawianie się których nie mamy wpływu?
- jak stymulować proces rozwoju lokalnej gospodarki, a więc jak w praktyce tworzyć dogodne warunki do lokalizowania w gminie nowych podmiotów gospodarczych oraz jak zapewniać szybszy rozwój podmiotów już działających?
- w jaki sposób racjonalnie i efektywnie wykorzystywać własne zasoby gminy (położenie, środowisko naturalne i kulturowe, ludzie, kapitał, etc.)?
- jak zagospodarowywać przestrzeń, aby zapewnić rozwój nowych funkcji, w zgodzie z wymogami ochrony szeroko rozumianego środowiska naturalnego?
- w jaki sposób chronić interes publiczny i najsłabsze ekonomicznie grupy społeczności lokalnej, a jednocześnie przeciwdziałać konfliktowi interesów pojawiających się w procesie rozwoju, opartym na zasadach gry rynkowej?

Wymienione wyżej kwestie są także jednym z najistotniejszych elementów planowania strategicznego, a tym samym dokument o randze STRATEGII ROZWOJU powinien zawierać odpowiedzi, na tak sformułowane pytania.

Drugim - bardzo ważnym założeniem planu strategicznego gminy - jest określenie, jakiego typu działania i decyzje będą najkorzystniejsze, z punktu widzenia rozwiązywania problemów danego obszaru. Określenie to można zawrzeć w dwóch, kluczowych zdaniach:

- wszystkie, podejmowane działania nie mogą mieć charakteru pasywnego**, w więc nie powinny być nastawione wyłącznie na likwidację tzw. momentów krytycznych, czyli barier i dysproporcji rozwojowych bądź łagodzenia negatywnych skutków dotychczasowych działań lub zjawisk, jakie wystąpiły niezależnie od nas;
- decyzje dotyczące rozwoju gminy tak w sferze społecznej jak i gospodarczej, włączając w to także infrastrukturę, muszą mieć charakter aktywny** tzn. nastawiony na optymalnym wykorzystanie wszystkich możliwości wewnętrznych i zewnętrznych, prowadzących do zmian jakościowych oraz ilościowych w określonym horyzoncie czasowym.

Wg. powszechnie przyjętej definicji STRATEGIA ROZWOJU GMINY to:

... określona koncepcja świadomego i systemowego sterowania średnio- bądź długookresowym procesem rozwoju, określająca główne – a więc strategiczne – cele i przyjmująca takie kierunki działań wraz z alokacją ich kosztów, które są niezbędne do osiągnięcia założonych celów. W konsekwencji, strategia rozwoju ma zapewnić społeczności lokalnej optymalne warunki do spełnienia jej dążeń gospodarczych i intelektualnych oraz zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa...

Wychodząc z powyższej definicji można przyjąć, iż strategia rozwoju gminy musi dać nam odpowiedź na zasadnicze pytanie:

CO MUSIMY ZROBIĆ, ABY GMINA MOGŁA SPRAWNIE FUNKCJONOWAĆ I ROZWIJAĆ SIĘ, ZASPOKAJAJĄC ZBIOROWE POTRZEBY I ASPIRACJE SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ?

Tak więc, w efekcie stworzenia STRATEGII ROZWOJU GMINY, musimy otrzymać w miarę precyzyjne odpowiedzi na następujące pytania:

- CO** trzeba zrobić, aby rozwiązać istniejące problemy, a tym samym osiągnąć założone cele?
- GDZIE** należy to zrobić, czyli jak umiejscowić zakładane przedsięwzięcia w przestrzeni?
- KIEDY** należy to zrobić, aby zaspokoić oczekiwania społeczności lokalnej?

- **KTO** ma to zrobić, a więc kto będzie odpowiadał za realizację poszczególnych przedsięwzięć?
- **ILE** to ma kosztować, czyli należy określić koszty poszczególnych przedsięwzięć i potencjalne źródła ich sfinansowania.

Wymogiem nowoczesnego zarządzania rozwojem jest zarządzanie strategiczne, będące procesem skierowanym ku przyszłości. Podstawą takiego zarządzania musi być strategia rozwoju, charakteryzująca się:

- kompleksowością rozwiązywania zdefiniowanych problemów i traktowania gminy jako części szerszego otoczenia, stanowiącego zbiór zarówno szans jak i zagrożeń rozwojowych;
- uznaniem, że dla rozwoju gminy niezbędne jest osiągnięcie efektów zarówno w sferze społeczno-gospodarczej, jak i ekologiczno-przestrzennej oraz finansowej;
- rozwiązywanie dzisiejszych problemów, poprzez pryzmat przyszłości uznając, że postęp jako wyraz rozwoju jest znacznie istotniejszy niż przetrwanie;
- orientowanie zaplanowanych działań na osiąganie założonych celów, a nie traktowanie ich jako rutynowego wykonywania czynności;
- poszukiwaniem partnerów zarówno wewnątrz społeczności lokalnej jak i na zewnątrz, poprzez orientowanie form działania oraz procedur i metod ich organizacji na współdziałanie, a nie na zapewnienie dominacji i ochrony zajmowanej pozycji.

Podstawą każdego zarządzania strategicznego jest:

- przeświadczenie, że wszystko co robimy możemy zrobić lepiej. Oznacza to krytycyzm wobec własnych oraz cudzych przyzwyczajęń i schematów działania, które dotąd mogły być skuteczne, ale w przyszłości mogą okazać się niewystarczające;
- przekonanie, że stanie w miejscu to posuwanie się do tyłu, gdyż uznanie zdobytych doświadczeń i umiejętności za wystarczające grozi nam przegraną, bowiem inni nas wyprzedzą, robiąc to samo co my, lecz lepiej, szybciej i taniej;
- przekonanie, że sukces leży w stałym rozwoju i aby go osiągnąć, należy dokonywać ciągłych zmian w tym, co już istnieje;
- zdolność przewidywania skutków realizowanych i planowanych działań, wsparta właściwą oceną bieżących oraz przyszłych możliwości co powoduje, że ograniczamy poziom ryzyka.

Obecnie w obowiązującym porządku prawnym w Polsce nie ma ustawowych regulacji, określających sposób opracowywania dokumentu (na poziomie gminy) o charakterze strategii rozwoju. Stąd też, w praktyce wykształcił się system planowania strategicznego, oparty na dwóch rodzajach dokumentów:

- strategia rozwoju gminy, jako wieloletnim programie rozwoju społeczno-gospodarczego;
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, jako obligatoryjnym dokumencie, mającym swoje umocowanie w Ustawie o planowaniu przestrzennym (Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym; Dz.U. nr 80, poz. 717, z późn. zm.).

Oba te dokumenty powinny tworzyć wspólny, strategiczny system planistyczny, będący kompleksową podstawą sterowania rozwojem danej jednostki administracyjnej. System ten „spina” podstawowe sfery funkcjonalne tj. społeczną, gospodarczą, infrastrukturalną oraz ekologiczną z problematyką gospodarowania przestrzenią, umiejscawiając w niej wszystkie realizowane i planowane działania.

Należy zaznaczyć, iż istotnym uzupełnieniem obu w/w dokumentów są szczegółowe (branżowe) programy, takie jak np. strategia rozwiązywania problemów społecznych, program ochrony środowiska, program gospodarki wodno-ściekowej, program gospodarki odpadami czy plan gospodarki niskoemisyjnej. Wszystkie te programy powinny mieć swoje odniesienie w zapisach STRATEGII ROZWOJU GMINY jak i w STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW

ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO, jako dokumentach wyższego rzędu, będących - jak już zaznaczono - podstawowymi narzędziami strategicznego zarządzania gminą.

1.4. Obowiązujące akty prawne i materiały wyjściowe.

W opracowaniu uwzględniono zapisy niżej wymienionych aktów prawnych:

a. Dyrektywy Unii Europejskiej:

- Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 roku w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (Dz.Urz. WE L 143/56 z 30.04.2004, str. 56);
- Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 roku w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG (Dz.Urz. WE L 41 z 14.02.2003, str. 26);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 roku w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz.Urz. WE L 197 z 21.07.2001, str. 30);
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz.Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.), tzw. Dyrektywa Siedliskowa;
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 223/2014 z dnia 11 marca 2014 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym;
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 233/2014 z dnia 11 marca 2014 r. ustanawiające Instrument Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju na lata 2014-2020
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006

b. Ustawy:

- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 r., poz. 1649);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U. nr 92, poz. 880, z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r., poz. 2572 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2015 r., poz. 515);
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. nr 80, poz. 717, z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku - Prawo wodne (Dz.U. nr 115, poz. 1229, z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. nr 62, poz. 627, z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. z 2004 r. nr 121, poz. 1266, z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 28 września 1991 roku o lasach (Dz.U. z 2005 r. nr 45, poz. 435, z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 163);
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2004 r. poz. 1001 z późn. zm.).

c. Rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 stycznia 2002 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz. U. z 2002 r., nr. 8, poz. 70, z późn. zmianami);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz.U. nr 25, poz. 133, z późn. zm.);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 roku w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz.U. nr 77, poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną (Dz.U. nr 220, poz. 2237);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną (Dz.U. nr 168, poz. 1764);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie śródlądowych wód powierzchniowych lub części stanowiących własność publiczną (Dz.U. 2003 nr 16, poz. 149);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz.U. nr 155, poz. 1298);
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001 roku w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz.U. nr 38, poz.454);
- Rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego z dnia 23 lipca 2001 r. w sprawie utworzenia rezerwatów przyrody na terenie województwa mazowieckiego (Dz.Urz. Woj. Maz. nr 158, poz. 2277);
- Rozporządzenie nr 202 Wojewody Mazowieckiego z dnia 22 listopada 2000 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (Dz.Urz. Woj. Maz. nr 144, poz. 1353);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1956 r. w sprawie klasyfikacji gruntów (Dz.U. nr 19, poz. 97, z późn. zm.).

d. Materiały źródłowe

- Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2014 r.; PAIZ Wwarszawa 2014 r.;
- Białczak S. (gen. proj.) 2004. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. Opracowanie: Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego. Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego. Warszawa;
- Bogacki M. 1969. Wydmy Równiny Kurpiowskiej. Procesy i formy wydmowe w Polsce. Prace geograficzne 75. Instytut Geografii PAN;
- Herbich J. (red.), 2004. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 - podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska. Warszawa. T. 1-9;
- Jędrzejewski W. (red.) 2005. Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce. Zakład Badania Ssaków, PAN. Białowieża;
- Koncepcja programowa zwodociągowania Gminy Czarnia. Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe EKO-BUD-ROL. Ostrołęka. 2005 r.;
- Kondracki J. 2000. Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa;
- Kotowska M., Szymczyk E., Gaska K., Kacperski K., Luśniewski A., Rusoł R., Siemińska H., Szymańska B., Zienkiewicz M. 2006. Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych - Pasma Omulwi. Mazowsze Analizy i Studia. Zeszyt 3/2006. Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Lokalnego;
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020; Min. Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010 r.;
- Mapa geologiczna Polski, ark. Ostrołęka, 1976 pod red. J.E. Mojskiego;

- Matuszkiewicz J.M. 2008. Potencjalna roślinność naturalna Polski. IGiPZ PAN. Warszawa;
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Czarnia. Uchwała Rady Czarnia nr. XXVII/152/10 z dnia 10 listopada 2010 r.;
- Plan Urządzania Lasu Gminy Czarnia;
- Planowanie strategiczne; Min. Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012 r.;
- Program Gospodarki Wodno-Ściekowej Gminy Czarnia na lata 2015-2020; MSWIL-MS, Czarnia 2015 r.;
- Program Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa Myszyniec;
- Program Ochrony Środowiska Gminy Czarnia na lata 2015-2020; MSWIL-MS; Czarnia 2015 r.;
- Schmuck A. 1991. Klimat Polski. PWN. Warszawa;
- Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2009 roku. Praca zbiorowa 2010 (pod kierunkiem A. Ludwikowskiego). Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie. Warszawa;
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie ostrołęckim na lata 2014-2020; Starostwo Powiatowe w Ostrołęce, Ostrołęka 2014 r.;
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Gminy Czarnia na lata 2015-2020; Westmor Consulting; Czarnia 2014 r.;
- Strategia rozwoju kraju 2020; Min. Rozwoju Regionalnego; Warszawa 2012 r.;
- Strategia rozwoju woj. mazowieckiego (aktualizacja); Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006 r.;
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarnia (projekt). www.czarnia.samorzady.pl ;
- Uchwała Rady Gminy Czarnia nr. XI/71/15 z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Czarnia na lata 2016-2020;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie – monitoring środowiska, monitoring rzek 2010 – 2014 (www.wios.warszawa.pl);
- Woś A. 1993 r.. Regiony klimatyczne Polski w świetle częstości występowania różnych typów pogody. PAN Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, 20.

II. CHARAKTERYSTYKA GMINY CZARNIA.

2.1. Położenie.

Gmina Czarnia o pow. 92,53 km² i ludności liczącej 2694 mieszkańców, położona jest w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego, w obrębie powiatu ostrołęckiego, na granicy z województwem warmińsko-mazurskim. Teren Gminy graniczy od strony:

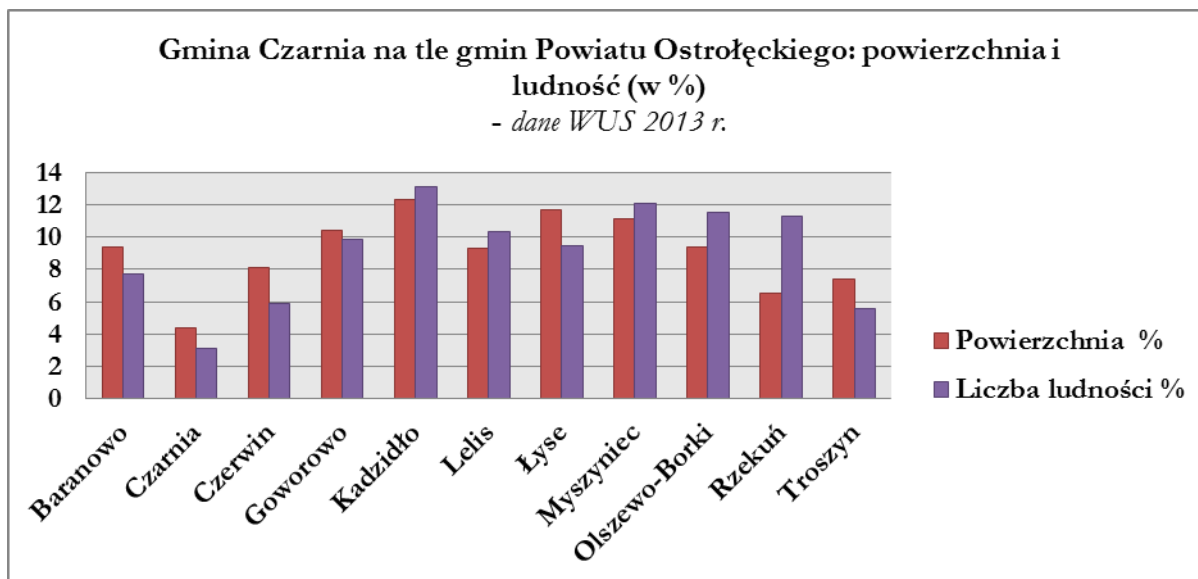
- północnej z gminami Rozogi i Wielbark (woj. warmińsko-mazurskie);
- południowej z gminą Baranowo (woj. mazowieckie);
- południowo-zachodniej z gminą Chorzele (wzdłuż rz. Omulew – woj. mazowieckie);
- wschodniej z gminą Myszyniec (woj. mazowieckie);

Gmina Czarnia położona jest na skrzyżowaniu dwóch regionalnych szlaków komunikacyjnych tj.:

- drogi wojewódzkiej nr. 614, biegnącej na osi wschód - zachód i łączącej miejscowości Myszyniec i Chorzele. Droga ta poprzez drogi krajowe 57 i 53 umożliwia dogodne połączenie Gminy Czarnia z Ostrołką i Warszawą na południu oraz Warmią i Mazurami na północy;
- systemu dróg powiatowych, na osi północ - południe, łączących Szczytno i Rozogi (woj. warmińsko-mazurskie), z Czarnią i Baranowem (woj. mazowieckie).

Pod względem fizjograficznym, obszar Gminy Czarnia leży w obrębie Równiny Kurpiowskiej (J. Kondracki: „Geografia regionalna Polski”, W-wa 2011), będącej mezoregionem w ramach makroregionu Niziny Północno-Mazowieckiej.

W porównaniu z innymi gminami, wchodzącymi w skład powiatu ostrołęckiego, Gmina Czarnia charakteryzuje się zarówno najmniejszą liczbą mieszkańców, stanowiących jedynie ok. 3% ludności powiatu jak powierzchnią (ok. 4,4% powierzchni powiatu) - **tab. 1.**

Tab. 1. Dane porównawcze gmin w obrębie Powiatu Ostrołęckiego (2013 r.) - powierzchnia i liczba ludności.

Lp.	Gminy	Powierzchnia		Liczba ludności	
		km ²	%	os.	%
1	2	3	4	5	6
1.	Baranowo	198	9,4	6805	7,7
2.	Czarnia	93	4,4	2717	3,1
3.	Czerwin	170	8,1	5161	5,9

1	2	3	4	5	6
4.	Goworowo	219	10,4	8672	9,9
5.	Kadzidło	258	12,3	11452	13,1
6.	Lelis	196	9,3	9024	10,3
7.	Łyse	246	11,7	8373	9,5
8.	Myszyniec	228	11,1	10591	12,1
9.	Olszewo-Borki	197	9,4	10114	11,5
10.	Rzekuń	136	6,5	9959	11,3
11.	Troszyn	156	7,4	4938	5,6
12.	OGÓŁEM POWIAT	2097	100,0	87830	100,0

Dane Woj. Urzędu Statystycznego w Warszawie - stan na 31 grudnia 2013 r.

WNIOSKI:

1. Gmina Czarnia położona w północnej części woj. mazowieckiego, w obrębie powiatu ostrołęckiego;
2. Fizjograficznie obszar gminy znajduje się w obrębie Równiny Kurpiowskiej, w makroregionie Niziny Północno-Mazowieckiej;
3. Zarówno pod względem liczny ludności jak i powierzchni Gmina Czarnia jest najmniejszą gminą w powiecie ostrołęckim;
4. Gmina położna jest peryferyjnie (na północny zachód) w stosunku do miasta powiatowego, jak i głównych szlaków drogowych województwa. Przez teren gminy przebiega jedna droga o znaczeniu wojewódzkim oraz kilka dróg powiatowych.

2.2. Środowisko naturalne.

2.2.1. Geologia i geomorfologia terenu.

Obszar Gmina Czarnia leży w obrębie rozległego Wyniesienia Mazursko-Suwalskiego, które wchodzi w skład Platformy Wschodnioeuropejskiej.

W oparciu o przeprowadzone badania stwierdzono, iż w utworach powierzchniowych dominują piaski drobno- i średnioziarniste, których miąższość oceniana jest na ok. 8 – 12 m. Są one utworami fluwioglacjalnymi, tj. zostały naniesione na podłoże morenowe (gliniaste) przez wody, wypływające z cofającego się lądolodu bałtyckiego. Potwierdzeniem takiego stanu jest fakt, iż pod utworami piaszczystymi, zalegają gliny, których miąższość ocenia się na ok. 6 do 10 m.

Ze względu na warunki geomorfologiczne, na obszarze Gminy Czarnia wyróżnia się trzy, podstawowe jednostki:

- a. **równinny, piaszczysty sandr**, o pochyleniu nie przekraczającym 2% ku południowemu - zachodowi, będący fragmentem rozległego sandru mazursko-kurpiowskiego, o powierzchni ok. 332 tys. ha, rozciągającego się na południe od Poj. Mazurskiego, aż do doliny Narwi. Równina sandrowa obejmuje teren niemal całej gminy, poza dolinami rzek i cieków oraz zagłębieniami bezodpływowymi. Ponieważ obszar ten pochylony jest łagodnie w kierunku południowo-zachodnim, to w tym kierunku spływa większość cieków wodnych, odwadniających cały teren gminy. Warto podkreślić, iż na tym obszarze spotykane są dosyć często wydmy, utworzone poprzez procesy eoliczne;
- b. **strefę wysoczyznową**, w północnej części gminy, na północ od miejscowości Rutkowo i w rejonie wsi Cyk tzw. „Zielone Góry”. Wysokości znajdujących się tu wzgórz - będących pozostałymi na powierzchni sandru wzgórzami morenowymi - dochodzą do ok. 160 m npm, a spadki terenu wahają się w granicach 15-20%. Druga strefa wzgórz morenowych na terenie Gminy Czarnia rozciąga się wzdłuż jej południowo-wschodniej granicy, na wschód od miejscowości Bandysie. Wysokości względne na tym terenie wahają się od ok. 122 do maksymalnie 133 m npm.;

- c. **dna dolin rzecznych i mniejszych cieków oraz liczne zagłębienia bezodpływowe.** Dna dolin rzecznych to przede wszystkim tarasy zalewowe rzek Omulew i Trybówka, rozcinające piaszczystą, sandrową równię. Zagłębienia bezodpływowe występujące licznie w obrębie gminy, są w większości pozostałościami po bryłach „martwego lodu” oraz zastoiskami związanymi z odpływem wód lądolodu, a ich układ przestrzenny jest nieregularny. Zarówno dna dolin rzecznych jak i zagłębienia bezodpływowe są podmokłe, a w niektórych miejscach silnie zabagnione.

Co ważne w aspekcie ochrony środowiska to fakt, iż zarówno budowa geologiczna tego obszaru jak i jego geomorfologia stwarzają bardzo dogodne warunki do rozprzestrzeniania się różnego typu zanieczyszczeń, przenikających do wód podziemnych.

WNIOSKI:

1. Obszar gminy to przede wszystkim teren sandrowy, gdzie w utworach powierzchniowych dominują piaski o miąższości 8 - 12 m;
2. W gminie, poza strefą równinną (sandrową) wyróżniają się także dwie strefy wysoczyznowe (na północy i południowym-wschodzie) oraz doliny rzeczne i liczne zagłębienia bezodpływowe;
3. Zarówno budowa geologiczna omawianego obszaru jak i jego geomorfologia, tworzą dogodne warunki do rozprzestrzeniania się zwłaszcza zanieczyszczeń wód podziemnych.

2.2.2. Warunki klimatyczne.

Wg. A. Schmucka, rejon Gminy Czarnia, leżący w obrębie Równiny Kurpiowskiej należy pod względem klimatycznym do tzw. strefy środkowej. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi tu ok. 6,7 C, natomiast średnia temperatura powietrza miesięcy letnich waha się od 16,5 (czerwiec) do 17,3 w lipcu i 16,5 stopni C w sierpniu. Temperatury te są o ok. 1 stopnia wyższe, niż w położonej na północ Krainie Wielkich Jezior Mazurskich i o ok. 3 – 4 stopnie niższe niż w Polsce Zachodniej.

Średnie minimalne temperatury na omawianym obszarze wahają się od -8,8 w lutym do + 11,3 stopnia C w lipcu, a średnie maksymalne od -1,0 w styczniu do +22,8 stopnia C w sierpniu. Najniższe i najwyższe temperatury powietrza zanotowane w ostatnim 20-leciu to -37 stopni C (luty 1985 r.) i +36 stopni C (lipiec 1992 r.).

Długość trwania okresu wegetacyjnego (średnia dobowo temperatura powietrza powyżej +5 stopni C) na obszarze gminy wynosi ok. 203-205 dni. Dla porównania, okres ten w rejonie Ostrołęki kształtuje się na poziomie 208 dni (na podst. danych z lat 1960 – 1995 ; dane IMGW).

Obszar Równiny Kurpiowskiej, podobnie jak cała północna i środkowa Polska to strefa ścierania się mas powietrza atlantyckiego i kontynentalnego. Stąd też, w zależności od dominacji jednej z nich pojawiają się tu bądź mroźne i słoneczne, bądź ciepłe i deszczowe zimy lub gorące i suche lata (1992, 1994, 2015) na przemian z chłodnymi i wilgotnymi (1991, 1993, 1997).

Maksimum usłonecznienia przypada na m-ce maj i czerwiec (ok. 7 – 8 godzin/dobę) oraz wrzesień (ok. 4 –5 godzin/dobę), natomiast minimum na listopad i grudzień (ok. 0,6 – 1,0 godzin/dobę). W ciągu całego roku jest tu ok. 110 dni z pełnym zachmurzeniem i ok. 160 dni z zachmurzeniem częściowym, a średnie usłonecznienie wynosi ok. 4,5 godzin/dobę.

Roczna suma opadów (średnia z wielolecia 1960 – 2010) wynosi w rejonie Gminy Czarnia 580 - 595 - mm, a ich maksimum przypada na lipiec i sierpień (odpowiednio ok. 88 i 90 mm), natomiast minimum na styczeń i marzec (30 i 20 mm).

Wiatry, często o dużej prędkości, wieją najczęściej z kierunków północno- i południowo-zachodnich (odpowiednio ok. 18 i 15%), a ich największe nasilenie przypada na miesiące zimowe (grudzień - styczeń - luty) i wczesnowiosenne (marzec - kwiecień).

Po względem mikroklimatycznym, na terenie gminy najmniej korzystnymi warunkami charakteryzują się obszary najniżej położone tj. w dolinach rzek (Omulew, Trybówka) i w strefach obniżen. W rejonach tych mamy do czynienia z niższymi temperaturami powietrza oraz wyższą wilgotnością, w stosunku do obszarów sąsiednich, wyżej położonych.

WNIOSKI:

1. Pod względem klimatycznym obszar gminy znajduje się w tzw. strefie środkowej (Schmuck), o nieco łagodniejszym klimacie niż region położony na północ (Kraina Wielkich Jezior) i znacznie ostrzejszym od regionów leżących na południe i południowo-zachód;
2. Okres wegetacyjny w obrębie gminy wynosi 203-205 dni.

2.2.3. Hydrografia.

Na system hydrograficzny danego terenu składają się zarówno występujące na nim wody powierzchniowe (płynące i stojące) jak i cały system wód podziemnych (gruntowych), zlokalizowanych na różnych poziomach wodonośnych.

2.2.3.1. Wody powierzchniowe.

Całość terenu Gminy Czarnia położona jest w zlewni rz. Wisły, w dorzeczu rz. Omulew, będącej prawostronnym dopływem rz. Narwi.

Wody powierzchniowe na tym terenie, to przede wszystkim rzeki Omulew i Trybówka, a ich swoistym uzupełnieniem są systemy rowów melioracyjnych i drobnych cieków (często okresowych), odwadniające teren Gminy i w większości uchodzące do dolin obu w/w rzek.

Rzeka Omulew, biorąca swój początek poniżej Jez. Koniuszyńskiego (Lasy Napiwodzie – woj. warmińsko-mazurskie, jako struga Koniuszanka), stanowi południowo-zachodnią granicę Gminy Czarnia.

Rzeka Trybówka (częściowo uregulowana) przecina teren Gminy z północnego wschodu na południowy zachód, uchodząc do rzeki Omulew już poza obszarem Gminy, pomiędzy miejscowościami Bandysie, a Brodowe Łąki.

Obie rzeki to typowe ciekły nizinne, charakteryzujące się małymi spadkami, zarówno poprzecznymi jak i podłużnymi. Jednocześnie, z uwagi na niewielkie nachylenie terenu w obrębie gminy (poza strefami wzgórz morenowych), jego odwadnianie jest znacznie ograniczone, czego potwierdzeniem są liczne strefy podmokłe i zabagnione, zwłaszcza w dolinach obu rzek i w ich sąsiedztwie.

Zgodnie z reżimem hydrologicznym rzek nizinnych, ich najwyższe stany wód przypadają na wczesną wiosnę (okres topnienia pokrywy śnieżnej), a najniższe w okresie letnim (druga połowa lipca, sierpień). Rytm ten jest w ostatnich latach nieco zaburzany, co wiąże się bezpośrednio ze zmianami klimatycznymi, charakteryzującymi się łagodniejszymi (pod względem termicznym i opadowym) zimami, oraz coraz cieplejszymi i z małą ilością opadów okresami letnimi.

Roczna amplituda wahań poziomów wód w rzek Omulew i Trybówka w obrębie gminy jest niewielka, a tym samym groźba wylania obu rzek poza ich naturalne doliny (tarasy zalewowe) jest niewielka. Ostatnie, tego typu podtopienia na tym obszarze zanotowano w 1979 r.

Dla rzeki Omulew określono jej stan biologiczny i fizykochemiczny jako dobry, co w zasadzie odpowiada II klasie czystości wód, z profilu Grabowo. Należy jednak zaznaczyć, iż profil ten znajduje się na 79 km rzeki tj. w odległości ok. 20 km poniżej terenu Gminy Czarnia.

Zbiorcza ocena jakości wód rz. Omulwi (dane z lat 2010-2014) w profilu Grabowo wg. klas:

Lp.	Zbiorcze oceny w poszczególnych elementach jakości	Ocena jakości
1.	Elementy biologiczne	II stan dobry
2.	Elementy hydromorfologiczne	I stan b. dobry
3.	Elementy fizykochemiczne - specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne	II stan dobry
4.	Potencjał ekologiczny	I stan b. dobry
5.	OCENA ŁĄCZNA	II stan dobry

Dane WTOŚ w Warszawie z lat 2010-2014

Dla drugiej rzeki na omawianym terenie tj. rz. Trybówki wymagana formalnie jest III klasa czystości (tzw. stan umiarkowany), jednak ciek ten nie jest objęta monitoringiem, nawet sporadycznym. W związku z tym, dosyć trudno jest określić jakość jej wód. Z uwagi jednak na fakt, iż w większej części rzeka ta, o bardzo wolnym nurcie, przebiega przez tereny użytków rolnych i jest także np. odbiornikiem oczyszczonych ścieków z oczyszczalni w Czarni, można przyjąć założenie, iż jest ona narażona na znaczny stopień zagrożenia swojego stanu biologicznego i fizykochemicznego.

Także rowy melioracyjne, liczne na terenie gminy, z których wody odprowadzane są przede wszystkim do rzek Omulew i Trybówka, zapewne charakteryzują się niską jakością wód. Podobnie jak rz. Trybówka narażone są one przede wszystkim na przedostawanie się do nich zanieczyszczeń organicznych, pochodzących głównie z hodowli bydła, a powodujących szybkie procesy eutrofizacji. W dostępnej literaturze przyjmuje się, iż w przypadku właśnie rowów melioracyjnych na obszarach łąk i pastwisk, przekroczenie obowiązujących norm w odniesieniu do zawartości azotu i fosforu obserwowane jest w ok. 80% z nich, a przekroczenia te wynoszą ok. 60-70% w stosunku do obowiązujących norm.

2.2.3.2. Wody podziemne.

Wody podziemne (gruntowe) na terenie Gminy Czarnia występują na różnych głębokościach. Pierwsza warstwa wodonośna zalega na głębokości od 2 do ponad 6 m poniżej poziomu gruntu, co jest bezpośrednio zależne od stopnia wyniesienia terenu. Jest to podstawowe źródło zapotrzebowania w wodę studni gospodarskich (kopanych). Druga warstwa wodonośna zalega na głębokości 12 – 18 m ppt.

W obrębie dolin rzek Omulew i Trybówka, wody podziemne zalegają często na głębokości mniejszej niż 1 m, bądź występują tuż pod powierzchnią gruntu, tworząc strefy podmokłe i bagienne.

Poziom występowania wód gruntowych w gminie jest uzależniony przede wszystkim do budowy geologicznej tego terenu. Utwory powierzchniowe na tym obszarze to przede wszystkim przepuszczalne piaski i żwiry sandrowe, naniesione przez wody z topniejącego lądolodu na gliniaste podłoże.

Wahania poziomu wód podziemnych na tym terenie (na podstawie wrywkowych badań Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej oraz Woj. Inspektoratu Ochrony Środowiska w miejscowości Czarnia z lat 2007 - 2009) wskazują, iż w skali roku są to wahania niewielkie, na poziomie ok. 30 – 60 cm, w zależności od roku.

Na terenie gminy funkcjonują dwa ujęcia wód podziemnych dla potrzeb komunalnych:

- ujęcie w Czarni przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym (lokalne);
- ujęcie wraz ze stacją uzdatniania wody w miejscowości Surowe, posiadające dwie studnie o głębokości 83,25 m. Ujęcie to docelowo będzie zaopatrywać całą gminę w wodę pitną, poprzez częściowo już istniejącą i projektowaną do rozbudowy sieć wodociągu gminnego.

Z uwagi na brak miarodajnych badań, nie ma możliwości określenia w miarę precyzyjnie zasobów wód podziemnych na terenie gminy jak i oceny ich jakości, zwłaszcza tych z I bądź II poziomu wodonośnego. Jednocześnie, z uwagi na budowę geologiczną tego terenu jak i jego geomorfologię należy przyjąć, iż obszar ten jest podatny na rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń wód gruntowych. Sprzyja temu także nie uregulowana jak dotąd gospodarka ściekowa, oparta przede wszystkim na indywidualnych szambach, często o wątpliwej szczelności.

Jedynie, dostępne dane dot. jakości wód podziemnych w sąsiedztwie Gminy Czarnia pochodzą z lat 2007 i 2010, z monitoringu wód podziemnych, prowadzonego przez Woj. Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie. Wg. tych danych stan jakości wód podziemnych, z warstwy wodonośnej której strop znajdował się na głębokości 24 m, kształtowała się w w/w na poziomie III klasy czystości, określanej jako stan zadowalający.

Wg. badań z lat 2011 - 2014, realizowanych przez Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w ramach programu „Standaryzacja i monitoring przedsięwzięć środowiskowych, techniki rolniczej i rozwiązań infrastrukturalnych na rzecz bezpieczeństwa zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich”, w skład którego m.in. wchodził monitoring skuteczności ograniczania emisji zanieczyszczeń gospodarstw domowych i źródeł rolniczych do wód powierzchniowych i gruntowych stwierdzono m.in.:

- w 50% uczestniczących w monitoringu gospodarstw, pod względem stężenia azotanów do najbardziej zanieczyszczonych należały próbki wody pobrane ze studni zagrodowych;
- w próbkach wody ze studni zagrodowych w ponad 54% przypadków stężenie azotu azotanowego przekraczało 11,3 mg N-NO₃/l;
- stężenia azotu i fosforu w studniach gospodarstw rolnych, ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą było o 80 - 150% większe niż w gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję roślinną.

Powyższe stwierdzenia zapewne w dużej części odpowiadają sytuacji, z jaką mamy do czynienia w także w chwili obecnej, w odniesieniu zwłaszcza do wód pierwszego poziomu wodonośnego w Gminie Czarnia.

WNIOSKI:

1. Całość obszaru gminy położona jest w zlewni rz. Wisły, w dorzeczu rz. Omulew, która jest prawobrzeżnym dopływem rz. Narwi;
2. Wody powierzchniowe w gminie to przede wszystkim rz. Omulewe i Trybówka, a także systemy rowów melioracyjnych oraz liczne zagłębienia bezodpływowe;
3. Stan biologiczny i fizykochemiczny rz. Omulwi określany jest jako dobry (II klasa czystości), natomiast w odniesieniu do rz. Trybówki brak jest miarodajnych badań jakości jej wód;
4. I poziom wodonośny wód podziemnych zalega w gminie na głębokości 2-6 m, natomiast poziom II na głębokości 12-18 m. W strefach dolin rzecznych i na ich obrzeżach wody powierzchniowe występują już na głębokości ok. 1 m;
5. Wg. wrywkowych badań, jakości wód podziemnych poziomu II określa się jako zadowalającą (III stopień), natomiast w wodach podziemnych I poziomu wodonośnego stwierdzano w ok. 50% badanych studni przekroczenia dopuszczalnych norm azotu i fosforu.

2.2.4. Zasoby surowców naturalnych.

Z uwagi zarówno na budowę geologiczną jak i geomorfologię obszaru Gminy Czarnia (i całego regionu), nie występują tu istotne, z punktu widzenia gospodarczego surowce naturalne, pochodzenia mineralnego. Incydentalne prace geologiczne na obszarze Gminy wykazały praktycznie występowanie jedynie:

- a. pokładów torfu w rejon wsi Czarnia i Zawady, o niewielkiej miąższości (40 - 80 cm);

- b. złóż kruszywa naturalnego (żwiru) w strefie wsi Cyk oraz Lipowe Pole, a także w północnej części Gminy, w rejonie wsi Rutkowo, Brzozowy Kąt, Czarnia i Bandysie. Zwłaszcza w tych ostatnich obszarach złoża, zalegające do głębokości 3 m są eksploatowane głównie na potrzeby własne lokalnych społeczności, co incydentalnie powoduje powstawanie „dzikich” wyrobisk, wymagających rekultywacji;
- c. rud tzw. darniowych na południe od wsi Czarnia (w dolinie rz. Trybówki), na powierzchni ok. 100 tys.m²;
- d. niewielkich „złóż” bursztynu w rejonie wsi Surowe, występujących na głębokości 1 – 7 m, w postaci okruchów o średnicy od 0,5 do 3 cm.

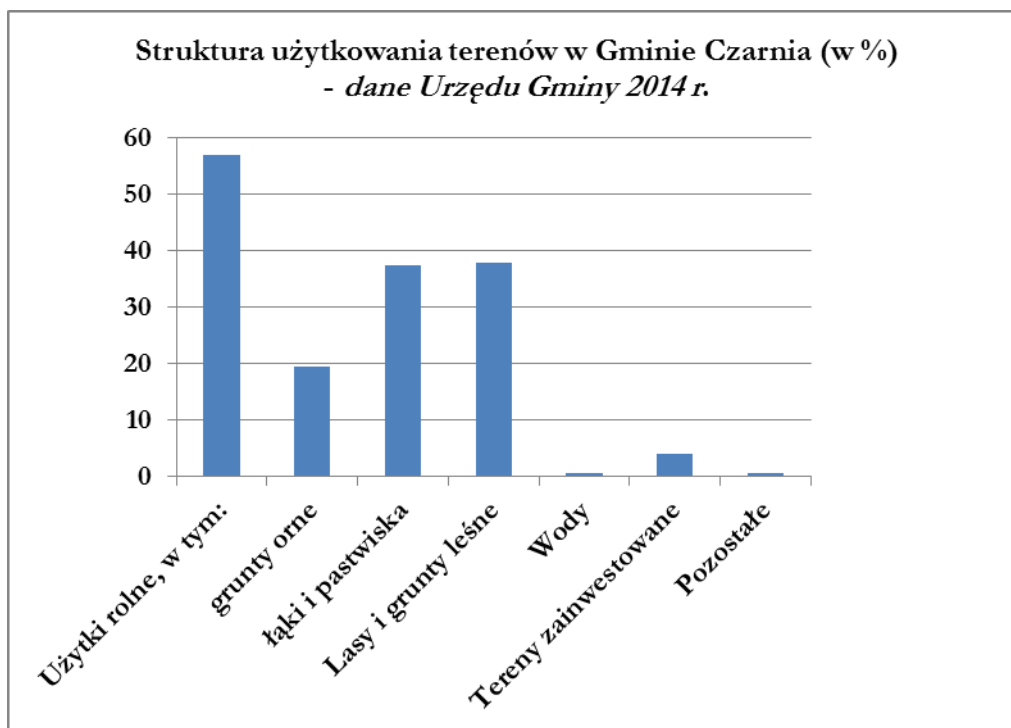
W/w surowce naturalne w obrębie gminy nie są praktycznie eksploatowane, z uwagi przede wszystkim na nieopłacalność tego typu działań. Jedynie złoża żwiru, na prywatnych działkach, są sporadycznie wydobywane na indywidualne potrzeby, jednak nie są to działania, prowadzone na dużą skalę. Tym niemniej, z uwagi na ochronę środowiska naturalnego, tego typu eksploatacja złóż kruszywa nie powinna być prowadzona, gdyż w zdecydowany sposób narusza ona krajobraz oraz prowadzi do degradacji szaty roślinnej w strefach wyrobisk.

WNIOSKI:

1. W obrębie gminy nie występują istotne, z punktu widzenia opłacalności eksploatacji, zasoby surowców naturalnych.

2.2.5. Użytkowanie terenu.

Ogólna powierzchnia Gminy Czarnia wynosi 9253 ha tj. 92,53 km², a struktura użytkowania terenów w obrębie gminy przedstawia się następująco:

Największą część obszaru gminy zajmują użytki rolne, stanowiąc ok. 57% terenu. Wśród nich zdecydowanie dominują łąki i pastwiska, których udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych wynosi ok. 66%, a w ogólnej powierzchni gminy ok. 37%.

Drugim, po użytkach rolnych rodzajem użytkowania obszaru gminy są lasy wraz z gruntami leśnymi, których udział wynosi obecnie ok. 38%. Wskaźnik ten jest bardzo wysoki, np. w stosunku do całego województwa mazowieckiego, gdzie wynosi on jedynie ok. 22%.

Pozostałe rodzaje użytkowania terenu w Gminie Czarnia to tereny zainwestowane (zabudowa mieszkaniowa i usługowa, komunikacja, itp.), stanowiące ok. 4% obszaru oraz grunty pod wodami, a także tereny wyżej nie sklasyfikowane (po ok. 0,6%) – **tab. 2.**

Tab. 2. - Struktura użytkowania terenów w obrębie Gminy Czarnia

Lp.	Rodzaje użytkowania terenu	Powierzchnia w ha	Udział w %
1.	Użytki rolne, w tym:	5262,8	56,9
a.	grunty orne	1808,5	19,5
b.	łąki i pastwiska	3454,3	37,4
2.	Lasy i grunty leśne	3506,9	37,9
3.	Wody	57,6	0,6
4.	Tereny zainwestowane	367,5	4,0
5.	Pozostałe	58,2	0,6
6.	OGÓŁEM	9253,0	100,0

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

W odniesieniu do użytków rolnych, to ich cechą charakterystyczną jest niska jakość gleb, których niemal całość - zarówno w odniesieniu do gruntów ornych jak i łąk oraz pastwisk - zalicza się do klasy V i VI. Obie te klasy bonitacyjne stanowią ok. 95% wszystkich użytków rolnych. Gleby klasy IV (w odniesieniu tylko do łąk i pastwisk) to zaledwie ok. 3,7% terenu, a gleby klasy IVb to ok. 0,4%. Pozostałe tereny to gleby klasy VIz oraz tereny bezklasowe, będące w zdecydowanej większości terenami zainwestowanymi (zabudowa, komunikacja) – **tab. 3.**

Tab. 3 Gleby użytków rolnych w Gminie Czarnia wg. klas (w %).

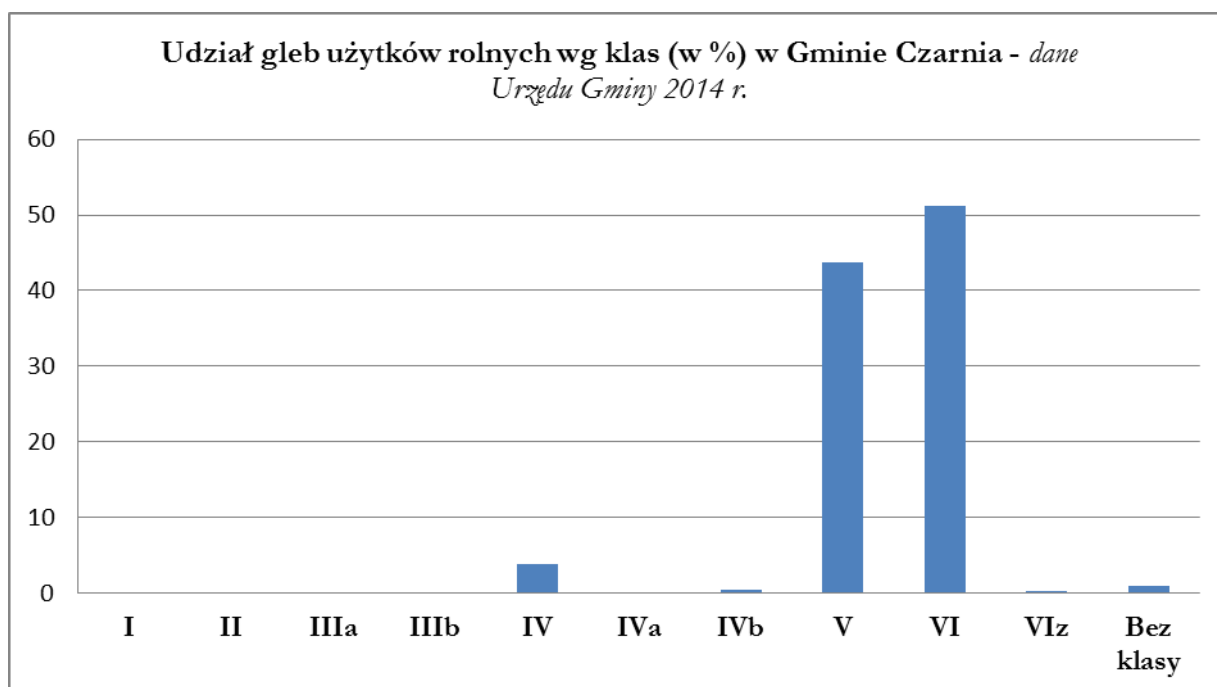
Lp.	Miejscowość	Grunty orne oraz łąki i pastwiska wg. klas użytków rolnych w %										Grunty bez klasy	RAZEM
		I	II	IIIa	III b	IVa	IVa	IVb	V	VI	VIz		
1.	Bandysie	-	-	-	-	-	-	0,02	46,19	53,13	0,03	0,63	100
2.	Brzozowy Kąt	-	-	-	-	8,47	-	0,06	49,95	40,59	-	0,93	100
3.	Cupel	-	-	-	-	-	-	0,05	31,62	67,89	-	0,44	100
4.	Cyk	-	-	-	-	-	-	0,31	31,40	67,62	-	0,67	100
5.	Czarnia	-	-	-	-	11,64	-	0,10	47,14	39,04	0,39	1,69	100
6.	Długie	-	-	-	-	0,01	-	-	46,20	53,47	-	0,32	100
7.	Michałow	-	-	-	-	0,15	-	-	19,34	80,01	-	0,50	100
8.	Rutkowo	-	-	-	-	8,05	-	0,36	44,89	45,50	-	1,20	100
9.	Surowe	-	-	-	-	3,22	-	0,99	42,92	52,06	-	0,81	100
10.	OGÓŁEM	-	-	-	-	3,73	-	0,41	43,73	51,24	0,05	0,84	100

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia.

a - dotyczy wyłącznie łąk i pastwisk

Pod względem strukturalnym, gleby w Gminie Czarnia charakteryzują się znaczną przepuszczalnością i przewiewnością, co w efekcie prowadzi np. do szybkiego ich przesychniania w okresach suszy, a jednocześnie stwarza zagrożenie do stosunkowo łatwego przenikania przez nie zanieczyszczeń, zagrażających wodom gruntowym.

Udział poszczególnych gleb wg. klas użytków rolnych w %, w obrębie gminy przedstawia poniższy wykres:

WNIOSKI:

1. Użytki rolne w obrębie gminy stanowią ok. 57% jest obszaru, a wśród nich dominują łąki i pastwiska (ok. 66% obszaru użytków rolnych);
2. Drugą formą użytkowania terenu w gminie, pod względem powierzchni są lasy, zajmujące ok. 38% obszaru;
3. Użytki rolne w gminie charakteryzują się bardzo niską jakością gleb. Ok. 95% z nich to gleby klas V i VI;
4. Pod względem strukturalnym, gleby gminy charakteryzują się znaczną przepuszczalnością i przewodnością, co stwarza zagrożenie do stosunkowo łatwego przenikania przez nie zanieczyszczeń, zagrażających zwłaszcza wodom gruntowym.

2.2.6. Szata roślinna i świat zwierzęcy.

Szata roślinna w obrębie Gminy Czarnia nie wykazuje bardzo znacznego stopnia przekształcenia. Zarówno obszary naturalnych łąk i pastwisk oraz siedliska leśne utrzymują cechy naturalne i częściowo naturalne.

Trzy, podstawowe rodzaje szaty roślinnej tego obszaru to:

- a. **obszary łąk i pastwisk**, wykształcone na piaszczystej równinie sandrowej, które zachowały w dużym stopniu swój naturalny świat roślinny. Są one wykorzystywane w produkcji rolnej, a zwłaszcza w dominującej na tym terenie hodowli bydła. Znaczna część łąk na terenie gminy jest porożcinana siecią rowów melioracyjnych. Rozległe, otwarte przestrzenie łąk i pastwisk, sąsiadujące z kompleksami leśnymi (zwłaszcza w części wschodniej i zachodniej gminy) stanowią idealną ostoję dla różnych gatunków zwierząt, takich jak: sarny, zające, lisy, jeże, krety i inne gryzonie. Wśród ptaków występują tu bardzo licznie m.in. : różne gatunki ptaków drapieżnych (jastrzębie, orliki, myszołowy, krukowate, etc.) oraz jaskółek, a także bociany białe i żurawie. Gady i płazy reprezentowane są przez jaszczurki, padalce, zaskrońce oraz różne gatunki żab;
- b. **lasy**, w których dominują sosny, brzozy i świerki, a na terenach wilgotniejszych olsza czarna, brzoza i sosna zwyczajna. Świat zwierzęcy lasów gminy, to przede wszystkim jelenie i dziki, a także lisy, kuny czy wiewiórki. Sporadycznie na tym terenie pojawiają się wilki. Wśród ptaków występują tu bardzo licznie m.in. różne gatunki sów, dzięciołów i sikor;

- c. **tereny podmokłe** w dolinach rzek (Omulew, Trybówka) oraz w zagłębieniach bezodpływowych, to w dużej mierze rejony tzw. torfowisk wysokich. Torfowiska te są głównym siedliskiem różnych gatunków torfowców (np. magellański, brunatny), tworzących mszar, w którym rosną także żurawina błotna, modrzewnica zwyczajna, rosiczki, gatunki z rodziny turzycowatych, itp. Świat zwierzęcy tych obszarów jest zbliżony to strefy łąk, jednak z większą ilością gatunków, lubiących większą wilgotność podłoża, jak np. wydry i piżmaki, z ptaków łabędź niemy i żuraw, kilka gatunków mew, czajki, dzikie kaczki. Wody rz. Omulwi zamieszkują m.in. szczupaki, płocie, leszcze i brzany.

2.2.6.1. Lasy.

Z uwagi zarówno na warunki glebowe i wodne, a także klimat tego regionu oraz jego warunki geomorfologiczne, głównym typem siedliskowym lasu jest tu tzw. bór świeży. Tworzy się on przede wszystkim na glebach bielcowych tj. zbudowanych z różnoziarnistych piasków, w których pierwszy poziom wód gruntowych znajduje się w zasięgu systemów korzeniowych drzew.

W drzewostanie borów świeżych dominuje sosna, z domieszką brzozy brodawkowatej i świerka. Podszycie krzewiaste jest tu słabo rozwinięte, a głównym elementem runa jest borówka czernica z udziałem mchów, jałowca oraz kruszyny, a w miejscach z wyższym poziomem wody gruntowej orlica, trzcinniki i trzęślica.

Drugim typem siedlisk leśnych, występujących w gminie, są lasy typu olsowego (olszowego), w których gatunkiem dominującym jest olsza czarna, której towarzyszy brzoza omszona i sosna zwyczajna. Na podszycie tego typu siedlisk składają się głównie czeremcha zwyczajna, kalina koralowa i niektóre gatunki wierzb. Co istotne, ten rodzaj lasów na tym terenie powinien podlegać szczególnej ochronie, z uwagi na rolę, jaką odgrywają one w utrzymaniu dobrych stosunków wodnych tak w miejscach ich występowania jak i w najbliższej okolicy.

Łącznie lasy na terenie Gminy Czarnia zajmują ok. 3507 ha, co stanowi ok. 37,9% obszaru gminy. Taki udział lasów, stawia gminę na jednym z czołowych miejsc pod względem lesistości w całym woj. mazowieckim.

WNIOSKI:

1. W obrębie gminy wyróżniamy trzy, podstawowe zbiorowiska szaty roślinnej tj.: obszary łąk i pastwisk, obszary leśne oraz tereny podmokłe;
2. Lasy Gminy Czarnia należą przede wszystkim do lasów tzw. boru świeżego, natomiast w obszarach o wyższym poziomie wód gruntowych, występują lasy olsowe (olszowe).

2.2.7. Jakość powietrza atmosferycznego i poziom hałasu.

2.2.7.1. Jakość powietrza atmosferycznego.

Stan jakości powietrza na terenie Gminy Czarnia uzależniony jest przede wszystkim od punktowych, lokalnych źródeł zanieczyszczeń tak gazowych jak i pyłowych. Zanieczyszczenia te powstają:

- a. w wyniku spalania różnych nośników energii (węgiel, olej opalowy, drewno, itp.) w procesach ogrzewania pomieszczeń bądź w procesach technologicznych;
- b. w strefach ciągów komunikacyjnych, jako zanieczyszczenia gazowe i pyłowe, emitowane przez pojazdy mechaniczne.

Główne składniki tego typu zanieczyszczeń to gazy, powstające w procesie spalania, takie jak dwutlenek siarki (SO₂), dwutlenek azotu (NO₂) i tlenek węgla (CO), a także pył zawieszony oraz metale (m.in. kadm, ołów) i związki organiczne, takie jak benzen, toluen, formaldehyd, itp.

W obrębie gminy, do głównych, punktowych źródeł zanieczyszczeń - poza indywidualną zabudową mieszkaniową i zagrodową - należą:

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

Lp.	Rodzaj obiektu i jego lokalizacja	Rodzaj ogrzewania	Ilość zużywanego opału w skali roku
1.	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Czarni	kotłownia olejowa	100 000 l oleju opałowego
2.	Zespół Szkół w Czarni	kotłownia olejowa	22 416 l oleju opałowego
3.	Zespół Szkół w Surowem	kotłownia olejowa	15 000 l oleju opałowego
4.	Urząd Gminy w Czarni	kotłownia węglowa	6 t węgla
5.	Remizo - świetlica w Czarni	kotłownia węglowa	17 t węgla
6.	Gminny Ośrodek Zdrowia w Czarni	kotłownia olejowa	5 400 l oleju opałowego
7.	F-ma ALDO w Surowem	kotłownia na pelet (1 piec)	12 t peletu

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

Wg. szacunków Urzędu Gminy, ok. 98% gospodarstw domowych, czyli ok. 520 posesji w gminie jest ogrzewanych poprzez paleniska bądź lokalne kotłownie węglowe, natomiast jedynie ok. 2% (ok. 10 posesji) posiada ogrzewanie olejowe - w liczbie tej znajdują się także, wymienione wyżej obiekty usługowe.

Na terenie Gminy Czarnia nie były i nie są prowadzone badania jakości powietrza, ani pomiary stężeń określonych zanieczyszczeń (gazów, pyłów, itp.). Jednocześnie Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, w swoich dokumentach takich jak np. „Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim za 2013 r.” (WIOŚ Warszawa kwiecień 2014 r.), nie wyróżnia nawet powiatu ostrołęckiego, określając tereny poza aglomeracją warszawską oraz miastami Płockiem i Radomiem jako „strefę mazowiecką”. W strefie tej, jedynym punktem pomiarowym z tego regionu jest punkt w Ostrołęce (Targowa), nie będący reprezentatywnym dla rejonu Gminy Czarnia.

Z wyżej przedstawionych względów, analizę poziomu emisji zanieczyszczeń w obrębie gminy przeprowadzono w oparciu o dane, dotyczące zużycia paliw stałych (węgiel, drewno) i płynnych (olej opałowy), w obiektach użyteczności publicznej oraz gospodarstwach domowych. W dalszej kolejności dokonano szacunkowego obliczenia wielkości emisji zanieczyszczeń, pochodzących ze spalania różnych paliw tj. węgla, drewna i oleju opałowego.

Lp.	Rodzaj zanieczyszczeń	Emisja zanieczyszczeń w t			
		węgiel	drewno	olej opałowy	pelet
1.	Tlenek siarki SO	56	0,33	110,7	0,0002
2.	Tlenek azotu NO	8,4	3,15	0,33	0,01
3.	Tlenek węgla CO	200	60	0,09	0,13
4.	Dwutlenek węgla CO ₂	8 000	3 600	435,2	16,0
5.	Pył zawieszony	40	4,5	0,06	0,03
6.	Benzo(a)piren	0,06	0	0,001	0

Wielkości przybliżone - szacunki własne.

Jak wynika z powyższej analizy, największą emisję zanieczyszczeń powodują źródła ogrzewania, oparte o węgiel kamienny, wysyłając do atmosfery w gminie ok. 8 tys. ton dwutlenku węgla i ok. 56 ton tlenu siarki. Udział obiektów ogrzewanych poprzez spalanie oleju opałowego jest w gminie niewielki (szkoły i ośrodek zdrowia), a wielkość emisji zanieczyszczeń jest w tym wypadku znacznie niższa, zwłaszcza jeżeli chodzi o tlenek i dwutlenek węgla, tlenek azotu czy pył zawieszony.

Ponieważ - jak zaznaczono - na terenie gminy brak jest chociażby incydentalnych pomiarów stężenia zanieczyszczeń w powietrzu atmosferycznym, nie ma możliwości odniesienia stanu jakości powietrza, do obowiązujących norm. Można jedynie założyć, iż z uwagi na wielkość emisji poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń, normy te nie są przekraczane.

Szczegółowe dane dot. jakości powietrza atmosferycznego w Gminie Czarnia, zawarte są w oprac. „Program Ochrony Środowiska Gminy Czarnia na lata 2015-2020”.

2.2.7.2. Poziom hałasu.

Z uwagi na swoje położenie na uboczu w stosunku do głównych szlaków komunikacyjnych regionu oraz ze względu na dominującą funkcję gospodarczą gminy, a co za tym idzie brak większych zakładów przemysłowych bądź usługowych, problem hałasu nie jest w Gminie Czarnia zagadnieniem istotnym.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, na obszarze gminy dopuszczalne natężenie hałasu, jako równoważny poziom dźwięku w godzinach 6-22 to 45 dB/A, zaś maksymalny krótkotrwały poziom dźwięku to 55 dB/A. Normy te dotyczą stref zabudowy jednorodzinnej oraz stref pobytu czasowego lub stałego dzieci i młodzieży.

Z uwagi na rolniczy charakter tego obszaru oraz brak źródeł (punktowych bądź liniowych) hałasu, nie zachodzi potrzeba wyznaczania w Gminie Czarnia stref ograniczonego hałasu.

Jedynym potencjalnym miejscem tego typu uciążliwości mogą być bazy transportowe f-m ALDO i AGROPAL w Surowem, w których średnia ilość pojazdów w ciągu roku z podziałem na ich rodzaje wynosi:

- ciągniki siodłowe: 24 szt ,
- samochody osobowe: 9 szt.;
- samochody ciężarowe: 39 szt

WNIOSKI:

1. Na poziom jakości powietrza atmosferycznego w obrębie gminy wpływ mają przede wszystkim punktowe, lokalne źródła zanieczyszczeń, związane ze spalaniem różnych nośników energii;
2. Główne rodzaje zanieczyszczeń powietrza na terenie gminy to związki siarki, azotu oraz tlenek i dwutlenek węgla i pył zawieszony. Zanieczyszczenia te powstają w głównej mierze w procesie spalania węgla;
3. Ok. 98% gospodarstw domowych wykorzystuje - jako nośnik energii w procesie ogrzewania - przede wszystkim węgiel, a jedynie ok. 2% olej opałowy;
4. Nadmierny poziom hałasu nie jest istotnym problemem z punktu widzenia ochrony środowiska w Gminie Czarnia, ponieważ z uwagi na charakter gminy, brak jest tu znaczących punktowych bądź liniowych źródeł uciążliwego hałasu.

2.2.8. Formy ochrony środowiska naturalnego w gminie.

Obecnie, na terenie Gminy Czarnia występują cztery, prawne formy ochrony przyrody, do których zaliczamy rezerваты i pomniki przyrody oraz Obszary NATURA 2000, a także tzw. lasy ochronne.

2.2.8.1. Rezerваты przyrody.

a. Rezerwat Czarnia.

Rezerwat leśny o powierzchni 141,87 ha, utworzony w 1964 roku. Położony jest on w odległości ok. 3 km na wschód od wsi Czarnia, na terenie lasów państwowych Nadleśnictwa Myszyniec. Głównym celem ochrony jest tu zachowanie fragmentu boru świeżego, pochodzenia naturalnego, charakterystycznego dla dawnej Puszczy Kurpiowskiej. Występują tu sosny i świerki w wieku 160 - 180 lat, a miejscami 190 - 210 lat. Należy podkreślić, iż starodrzew sosnowy jest tu znacznie

starszy od świerkowego. W podszyciu występuje głównie świerk pospolity i jałowiec pospolity, a runo leśne stanowią borówka czarna i brusznica, pszeniec leśny, wrzos zwyczajny, konwalia dwulistna, paproć orlica pospolita, szczawik zajęczy. Z roślin chronionych w rezerwacie występują konwalia majowa i widłaki, a wśród mchów i porostów spotykamy rokiety pospolity i pierzasty, płonnik oraz chrobotek reniferowy.

Największą atrakcją Rezerwatu Czarnia są unikalne, jedynie tu występujące sosny bartne. W części z nich nadal gnieźdzą się dzikie pszczoły. W obrębie rezerwatu wyznaczone są szlaki piesze i rowerowe, jednak nie są one oznakowane ani opisane.

b. Rezerwat Surowe.

Rezerwat leśny o powierzchni 4,57 ha utworzony w 1964 r., zlokalizowany koło wsi Surowe, na terenie lasów państwowych Nadleśnictwa Myszyniec. Podstawowym celem ochrony jest tu zachowanie fragmentu naturalnego boru świerkowo-sosnowego, stanowiącego pozostałość Puszczy Kurpiowskiej.

W rezerwacie wyróżnia się jeden, podstawowy zespół leśny tj. bór mieszany niski świerkowy. Pochodzenie świerków na tym terenie rezerwatu jest zarówno naturalne i sztuczne. Rezerwat, pomimo swojej niewielkiej powierzchni wraz z otaczającymi je łąkami, stanowi ostoję dla dzikich zwierząt, takich jak jelenie, sarny, dziki, lisy, kuny, jeże, wiewiórki, krety, i inne gryzonie. Wśród ptaków występują tu bardzo licznie m.in. : sowy, dzięcioły, sikory i pelzaczki, natomiast gady oraz płazy reprezentowane są przez jaszczurki, padalce, zaskrońce oraz różne gatunki żab. Rezerwat nie jest udostępniony do ruchu turystycznego.

2.2.8.2. Pomniki przyrody.

Na terenie Gminy występuje 6 pomników przyrody, w formie drzew:

- dąb o wysokości ok. 27 m i obwodzie 600 cm na wysokości 1,3 m w leśnictwie Czarnia w osadzie leśniczego, oddz. 108k;
- 4 sosny bartne o wysokościach ok. 8, 15, 25, 26 m i obwodach 261, 284, 283, 284 cm na wysokości 1,3 m, w wieku ok. 150 lat, w leśnictwie Czarnia oddz. 92a;
- sosna zwyczajna o wysokości ok. 28 m i obwodzie 250 cm na wysokości 1,3 m, w leśnictwie Czarnia oddz. 171b.

2.2.8.3. Obszary Natura 2000.

W obrębie Gminy Czarnia (w jej południowej i południowo-wschodniej części) znajdują się fragmenty dwóch obszarów Natura 2000:

a. Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Doliny Omulwi i Płodownicy:

- położenie: obszar NATURA 2000 obejmuje dolny odcinek rzeki Omulew, od Wielbarka po ujście do Narwi wraz z rzeką Płodownicą, będącą dopływem rzeki Omulew. W obrębie Gminy Czarnia obszarem NATURA 2000 objęty jest teren, położony wzdłuż doliny rz. Omulwi (południowo-zachodnia i południowa część Gminy – miejscowości Michałowo – Brodki - Bandysie);
- kod obszaru: PLB140005;
- forma ochrony w ramach sieci Natura 2000: obszar specjalnej ochrony ptaków (Dyrektywa Ptasia);
- obszar biogeograficzny: kontynentalny;
- całkowita powierzchnia: 34386,7 ha;
- status formalny: obszar wyznaczony Rozporządzeniem Ministra Środowiska;
- opis przyrodniczy: obszar obejmuje teren leżący w południowej części sandru mazurskiego, na Równinie Kurpiowskiej, stanowiący doliny rzek: Omulew i Płodownica. Chroni największe w regionie torfowiska niskie, tylko w niewielkim stopniu zmienione przez zabiegi melioracyjne. Dzięki temu znajdują się one na naturalnych, ciągle funkcjonujących terenach zalewowych. W końcowym biegu Omulwi zachowały się stare lasy łęgowe. Odnotowano tu stałą obecność przynajmniej 12 gatunków ptaków z

Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 6 innych gatunków ptaków migrujących nie wymienianych w dyrektywie oraz 8 gatunków ptaków wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Jest to m.in. ważna ostoja cietrzewia, kraski i derkacza. Do lęgów przystępuje tu przynajmniej 2% krajowej populacji pustulki i 1% populacji cietrzewia, kszycy, rycyka, kulika wielkiego, błotniaka łąkowego, gadożera, rybołowa i kraski. Odnotowano tu również wysokie zagęszczenie: bociana czarnego, derkacza, żurawia, orlika krzykliwego i dziwonii. Jesienią odbywają się tu złoty żurawi, osiagające do 1320 osobników.

b. Bory Chrobotkowe Karaska.

- położenie w obrębie Gminy Czarnia: fragment obszaru NATURA 2000 obejmuje południowo-wschodnią część gminy w rejonie miejscowości Bandysie – Zaborce – Karaska (leśn. Karaska);
- kod obszaru: PLH140047;
- forma ochrony w ramach sieci Natura 2000: specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa);
- obszar biogeograficzny: kontynentalny;
- całkowita powierzchnia: 1124,5 ha;
- status formalny: obszar zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej;
- opis przyrodniczy: obszar jest położony na równinie Kurpiowskiej, na terenie lasów państwowych Nadleśnictwa Myszyniec, w obrębie południowej części sandru mazurskiego (lasy iglaste pokrywają 89% powierzchni ostoi). Jest to obszar utworzony przez piaski fluwioglacjalne, przynajmniej częściowo zwydmione, a deniwelacje przekraczają miejscami 15 m. Obszar podlega typowej gospodarce leśnej, ze zrębami zupełnymi. Dominują dwa typy siedliskowe lasu: bór suchy i bór świeży. Wiek drzewostanu, prawie całkowicie zdominowanego przez sosnę, jest zróżnicowany i obejmuje wszystkie klasy wiekowe. Celem powołania ostoi jest ochrona rozległych fitocenoz chrobotkowych borów suchych. Jest to jeden z większych w Polsce kompleksów lasów tego typu, reprezentujących niewątpliwie postaci tzw. długookresowe zbiorowiska, uwarunkowane stale występującymi zakłóceniami (np. pożary, erozja). Być może także niewielka część płatów jest trwale uwarunkowana ubogością siedlisk (zgodność z roślinnością potencjalną). W ostoi są reprezentowane wszystkie klasy wiekowe: od dragowin (czyli drzewostanu – drzewa w wieku od 35 do 50 lat) do drzewostanów sosnowych ponad 120 letnich wchodzących w fazę rozpadu.

2.2.8.4. Lasy ochronne.

Lasy ochronne m.in. w obrębie Gminy Czarnia zostały ustanowione Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska z dnia 7 stycznia 1994 roku, o łącznej powierzchni 1066,01 ha, w tym:

- lasy ochronne ogólnego przeznaczenia, do których należą lasy wodochronne o powierzchni 1049,63 ha w rejonie Rutkowa, Brzozowego Lasku, Czarni oraz Surowego;
- lasy ochronne specjalnego przeznaczenia, do których należą wyłączone drzewostany nasienne o powierzchni 16,38 ha, skupione przede wszystkim w największym kompleksie leśnym na wschód od miejscowości Czarnia.

Na terenach lasów ochronnych dominują funkcje ochronne, zapewniające zachowanie równowagi środowiska i ciągłości procesów biologicznych.

2.2.8.5. Edukacja ekologiczna.

Edukacja ekologiczna w Gminie Czarnia opiera się przede wszystkim na edukacji szkolnej (dwie szkoły podstawowe i dwa gimnazja), a także na - ograniczonej z natury rzeczy - działalności Nadleśnictwa Myszyniec, w którego gestii znajdują się główne kompleksy leśne gminy. Jednocześnie rośnie zapotrzebowanie na spójne, kompleksowe działania edukacyjne, skierowane nie tylko do dzieci i młodzieży, ale do całej społeczności lokalnej. Działania te miałyby na celu

zarówno pokazanie walorów środowiska naturalnego gminy, jako obszaru o unikalnych cechach przyrodniczych i kulturowych, jak i wskazywaniu zadań, jakie należy podejmować, aby to środowisko chronić przed nadmierną antropopresją.

WNIOSKI:

1. Na terenie Gminy Czarnia występują cztery, prawne formy ochrony przyrody:
  - a. dwa rezerваты (Rezerwat Czarnia i Rezerwat Surowe);
  - b. 6 pomników przyrody;
  - c. fragmenty dwóch Obszarów NATURA 2000 (Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Doliny Omulwi i Płodownicy oraz Bory Chrobotkowe Karaska);
  - d. lasy ochronne.
2. W gminie brak jest spójnych, kompleksowych działań ekologicznych, służących ochronie i jednocześnie promowaniu walorów unikalnego, naturalnego środowiska tego obszaru.

2.3. Walory kulturowe.

Gmina Czarnia leży w Kurpiowskim Regionie Etnograficznym, w części Kurpie Puszczy Zielonej. Region ten zachował do dziś wiele odrębności kulturowych, a nawet gwarowych, zwłaszcza w stosunku do regionu, położonego na północ tj. Mazur.

W obrębie Gminy Czarnia ochronie prawnej podlegają 3 rodzaje obiektów:

- a. wpisane do rejestru zabytków:
  - kościół parafialny w Czarni p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP murowany, neogotycki z 1904 roku (nr. 343 w rejestrze zabytków);
  - cmentarz parafialny rzymsko-katolicki w miejscowości Czarnia (nr. 222 w rejestrze zabytków);
- b. wpisane do ewidencji zabytków:
  - w miejscowości **Czarnia**:
    - dom nr 10, drewniany z ok. 1900 roku;
    - dom nr 13, drewniany z początku XX wieku;
    - dom nr 17, drewniany z początku XX wieku.
  - w miejscowości **Brzozowy Kąt**:
    - chlew w zagrodzie nr 29 z początku XX wieku,
  - w miejscowości **Cupel**:
    - dom nr 6, drewniany z końca XIX wieku;
    - dom nr 7, drewniany z początku XX wieku;
    - dom nr 9, drewniany z początku XX wieku;
- c. stanowiska archeologiczne:

Lp.	Miejscowość	Nr. stanowiska	Nr. AZP	Charakterystyka okresu pochodzenia
1	2	3	4	5
1.	Bandysie	1	34-68	Okres nowożytny
2.	Bandysie	2	34-68	Okres nowożytny
3.	Bandysie	3	34-68	Okres nowożytny
4.	Bandysie	4	34-68	Okres nowożytny
5.	Bandysie	5	34-68	Okres nowożytny
6.	Bandysie	6	34-68	Okres nowożytny

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4	5
7.	Bandysie	7	34-68	Okres starożytny / nowożytny
8.	Bandysie	8	34-68	Okres nowożytny
9.	Bandysie	12	34-68	Wczesne średniowiecze
10.	Bandysie	13	34-68	Okres nowożytny
11.	Bandysie	25	34-68	Epoka kamienna
12.	Brzozowy Kąt	17	33-68	Okres nowożytny
13.	Cyk	1	32-68	Epoka brązu
14.	Cyk	2	32-68	Epoka kamienna
15.	Cyk	3	32-68	Okres starożytny / nowożytny
16.	Cyk	4	32-68	Okres nowożytny
17.	Czarnia	7	33-68	Okres nowożytny
18.	Czarnia	8	33-68	Okres nowożytny
19.	Czarnia	11	33-68	Okres nowożytny
20.	Czarnia	12	33-68	Późne średniowiecze
21.	Czarnia	15	33-68	Okres nowożytny
22.	Czarnia	16	33-68	Późne średniowiecze
23.	Czarnia - Budy	5	33-68	Okres nowożytny
24.	Czarnia - Budy	6	33-68	Późne średniowiecze
25.	Długie	9	34-68	Okres nowożytny
26.	Długie	10	34-68	Okres nowożytny
27.	Długie	11	34-68	Epoka kamienna
28.	Długie	14	34-68	Okres nowożytny
29.	Długie	15	34-68	Epoka kamienna
30.	Długie	16	34-68	Okres nowożytny
31.	Rutkowo	5	32-68	Okres nowożytny
32.	Rutkowo	13	33-68	Późne średniowiecze
33.	Rutkowo	14	33-68	Późne średniowiecze
34.	Surowe	1	33-67	Okres nowożytny
35.	Surowe	7	33-67	Okres nowożytny
36.	Surowe - Dalnia	2	33-68	Późne średniowiecze
37.	Surowe - Dalnia	3	33-68	Późne średniowiecze
38.	Surowe - Dalnia	4	33-68	Okres nowożytny
39.	Surowe - L. Zdunek	1	33-68	Późne średniowiecze
40.	Surowe - Mikołajewo	9	33-68	Okres przedrzymski
41.	Surowe - Mikołajewo	10	33-68	Wczesna epoka żelaza
42.	Surowe - Zastucze	2	33-67	Okres nowożytny
43.	Włuki	6	32-68	Okres starożytny / nowożytny
44.	Zaostrowie	5	33-67	Okres nowożytny

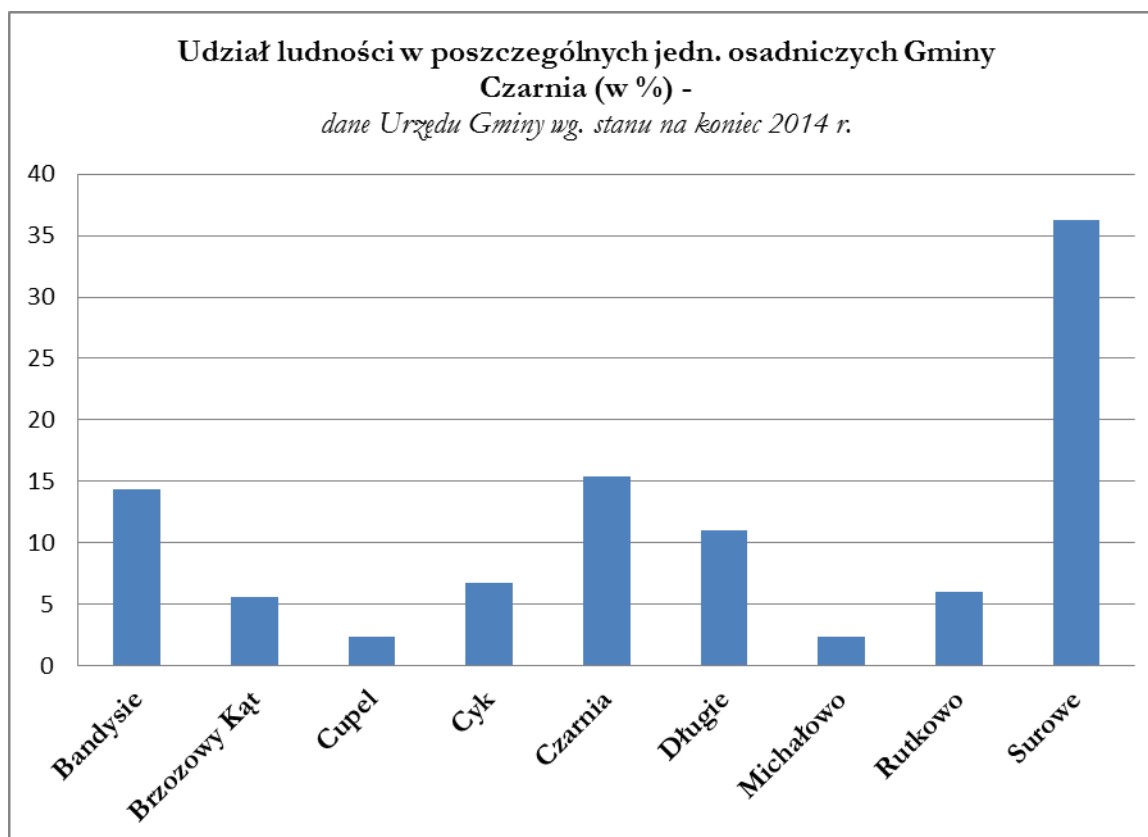
Na podst. danych Woj. Konserwatora Zabytków

WNIOSKI:

1. Gmina Czarnia leży w Kurpiowskim Regionie Etnograficznym, w części Kurpie Puszczy Zielonej;
2. W gminie spotykamy 3 rodzaje obiektów, podlegających ochronie: 2 obiekty wpisane do rejestru zabytków (kościół parafialny oraz cmentarz parafialny w Czarni), 7 obiektów wpisanych do ewidencji zabytków (3 w miejsc. Czarnia i Cupel oraz 1 w miejsc. Brzozowy Kąt), a także 44 stanowiska archeologiczne.

2.4. Podstawowa sieć osadnicza.

Sieć osadniczą w gminie stanowi 9 miejscowości o statusie sołectw. Udział poszczególnych miejscowości gminy w jej ogólnej liczbie mieszkańców przedstawia poniższy wykres:

Największy udział w liczbie mieszkańców gminy mają miejscowości Surowe (ok. 36%) oraz Czarnia (ok. 14%). Łącznie, obie te miejscowości liczą 1392 mieszkańców, co stanowi nieco ponad połowę ludności całej gminy (tab. 4 i 5).

Tab. 4. Liczba ludności w jednostkach osadniczych Gminy Czarnia w latach 2000 – 2014.

Lp.	Miejscowość	Liczba ludności w latach			
		2000 r.	2005 r.	2010 r.	2014 r.
1.	Bandysie	432	427	408	384
2.	Brzozowy Kąt	171	165	156	152
3.	Cupel	63	61	67	63
4.	Cyk	206	206	200	181
5.	Czarnia	454	460	425	415
6.	Długie	338	311	299	296
7.	Michałowo	64	62	67	64
8.	Rutkowo	151	175	174	162
9.	Surowe	1094	1045	1020	977
10.	OGÓŁEM	2973	2912	2817	2694

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

Tab. 5. Liczba ludności w jednostkach osadniczych Gminy Czarnia - 2014 r.

Lp.	Miejscowość	Liczba ludności	Udział w %
1.	Bandysie	384	14,3
2.	Brzozowy Kąt	152	5,6
3.	Cupel	63	2,3
4.	Cyk	181	6,7
5.	Czarnia	415	15,4
6.	Długie	296	11,0
7.	Michałow	64	2,4
8.	Rutkowo	162	6,0
9.	Surowe	977	36,3
10.	OGÓŁEM	2694	100,0

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

Zabudowa mieszkaniowa (w tym także zabudowa zagrodowa) w gminie pod względem przestrzennym nie posiada - poza ośrodkiem gminnym (Czarnia) - wytworzonych, zwartych układów urbanistycznych. Około 90% zabudowy to rozproszona zabudowa kolonijna, z nielicznymi skupiskami zwartych układów ulicowych, których udział w skali gminy nie przekracza ok. 10% posesji.

Na koniec 2014 r. w gminie znajdowało się 531 posesji, z czego ok. 53% (280 posesji) zlokalizowanych było w miejscowościach Surowe i Czarnia (**tab. 6**).

Tab. 6. Udział poszczególnych miejscowości Gminy w aspekcie ilości istniejących w nich posesji.

Lp.	Miejscowość	Liczba posesji	Udział w %
1	2	3	4
1.	Bandysie	78	14,7
2.	Brzozowy Kąt	31	5,8
3.	Cupel	10	1,9
4.	Cyk	36	6,8
5.	Czarnia	100	18,8
6.	Długie	59	11,1
7.	Michałow	12	2,3
8.	Rutkowo	25	4,7
9.	Surowe	180	33,9
10.	OGÓŁEM	531	100,0

Dane Urzędu Gminy Czarnia (stan na koniec 2014 r.).

Średni wskaźnik zaludnienia w gminie kształtuje się tu na poziomie ok. 29 osób/km² przy średniej powiatowej wynoszącej 98 osób/km² i wojewódzkiej wynoszącej 145 osób/km².

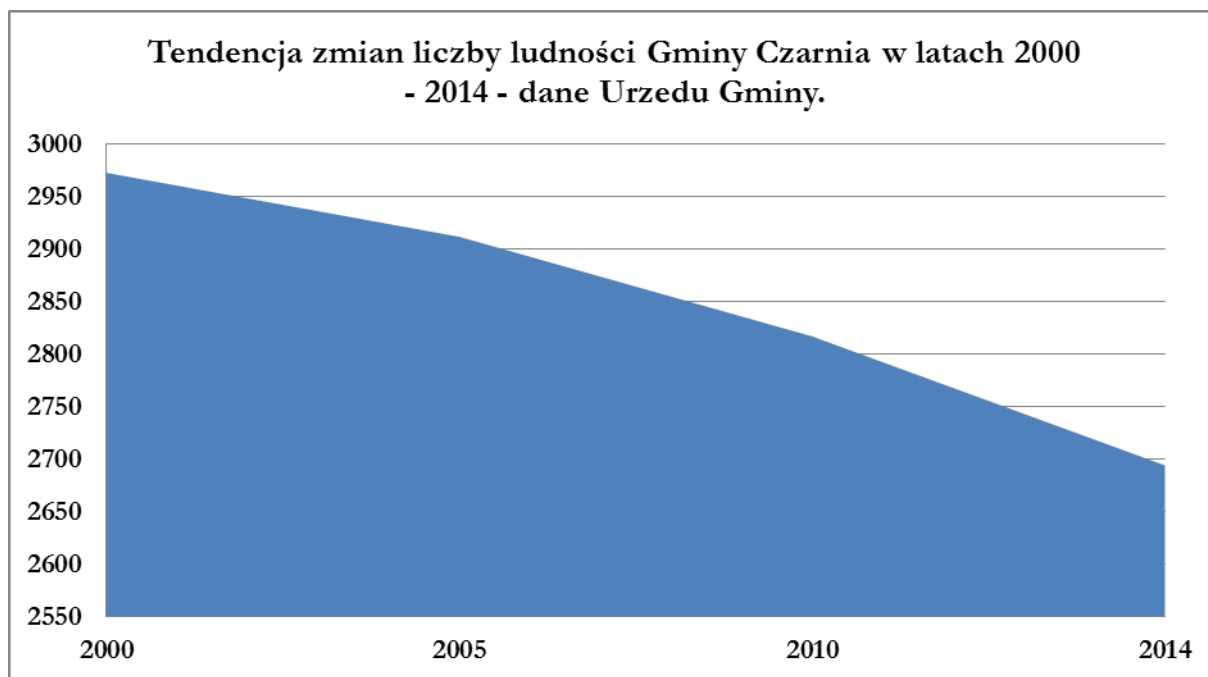
WNIOSKI:

1. Sieć osadniczą gminy tworzy 9 miejscowości, o statusie sołectw, z których największymi są Surowe i Czarnia, skupiające łącznie ok. 50% mieszkańców gminy oraz ok. 53% ogółu posesji znajdujących się w gminie;
2. Zabudowa mieszkaniowa to w większości zabudowa zagrodowa, o charakterze rozproszonym (kolonijnym), co znacznie utrudnia rozbudowę np. sieci wodociągowej i drogowej, a wręcz uniemożliwia (przede wszystkim pod względem finansowym) budowę sieci kanalizacji sanit.

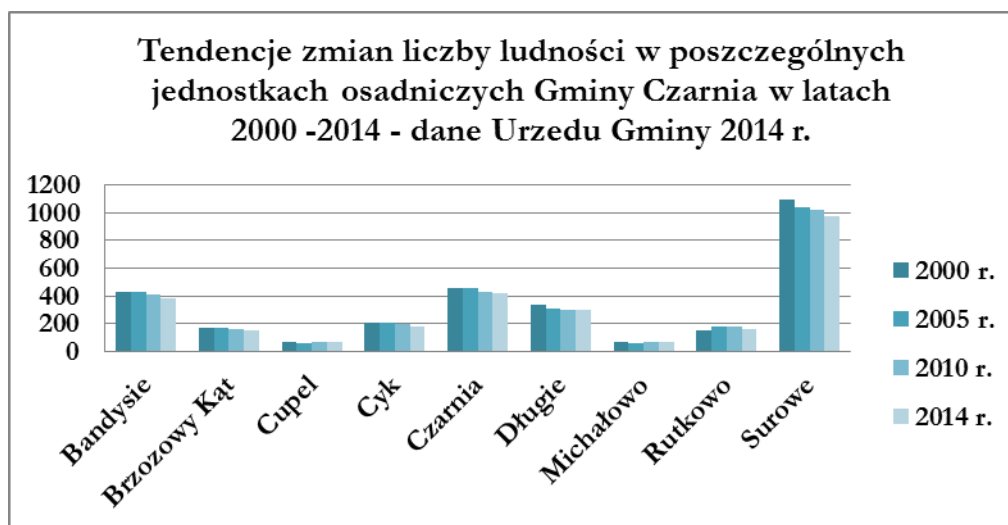
2.5. Ludność gminy i jej struktura.

2.5.1. Tendencje zmian liczby mieszkańców gminy.

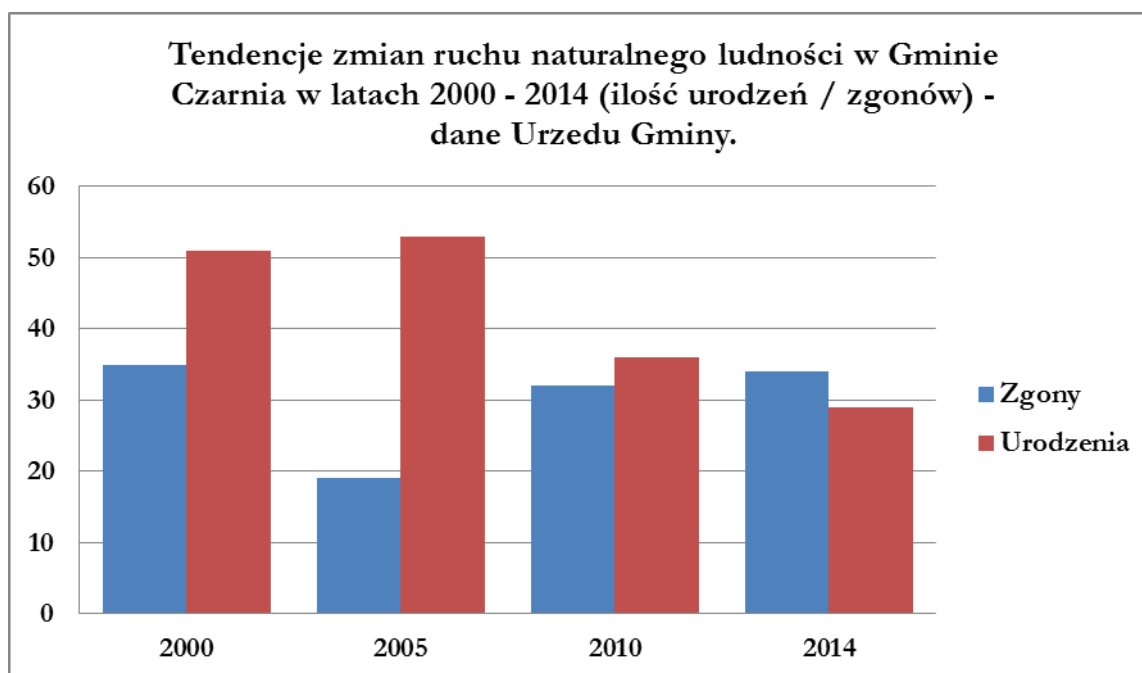
Liczba mieszkańców Gminy Czarnia wg. stanu na koniec 2014 r. wynosiła 2694 osoby i w okresie 15 lat tj. od roku 2000 uległa obniżeniu o ok. 9,5%. Tendencja zmniejszania się liczby ludności, spowodowana jest z jednej strony procesami naturalnymi (zmniejszanie się przyrostu naturalnego, starzenie się ludności), a z drugiej nasilającą się zwłaszcza w ostatnich latach migracją, co dotyczy w zasadzie wszystkich miejscowości gminy. Zmiany liczby ludności w obrębie gminy obrazuje poniższy wykres

Jeżeli przeanalizujemy dane, dotyczące liczby ludności w latach 2000 - 2014 w poszczególnych miejscowościach gminy to stwierdzimy, iż największy spadek miał miejsce w miejscowościach Długie i Cyk (o ok. 14%), natomiast najmniejszy w Czarni (ok. 9%). Ewenementem w tego typu zestawieniu jest jedna z najmniejszych miejscowości gminy tj. Rutkowo, której liczba ludności w analizowanym okresie wzrosła o ok. 7%.

Jak zaznaczono wyżej, zmniejszanie się liczby mieszkańców zarówno w skali całej gminy (o ok. 9,5% tj. z 2973 os. w 2000 r. do 2694 os. na koniec 2014 r.) jak i w poszczególnych jej miejscowości (poza Rutkowem) ma swoje uzasadnienie zarówno w malejącym przyroście naturalnym jak i w rosnącej migracji poza jej obszar.

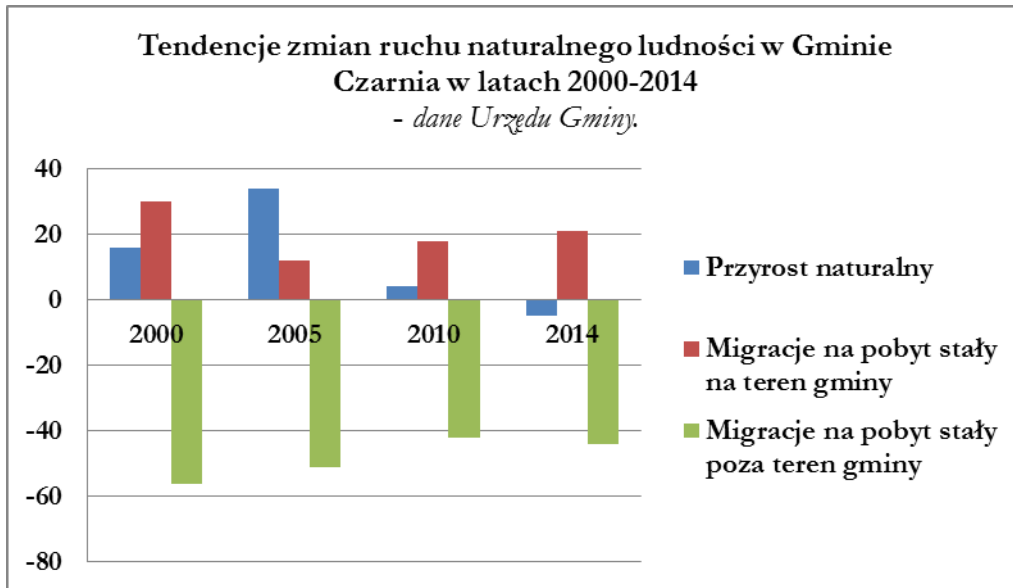

Analizując tendencje zmian ruchu naturalnego ludności (relacja pomiędzy przyrostem naturalnym, a liczbą zgonów) w latach 2000 - 2014 r. widzimy wyraźne zmniejszanie się liczby urodzeń (29 w 2014 r. w porównaniu z 51 w 2000 r.), przy jednoczesnej, rosnącej liczbie zgonów (34 w 2014 r.), co w efekcie sprawia, iż w 2014 r. mieliśmy doczynienia z ujemnym przyrostem naturalnym. Oznacza to, iż tylko z tego tytułu liczba mieszkańców gminy zmniejszyła się o 5 osób.

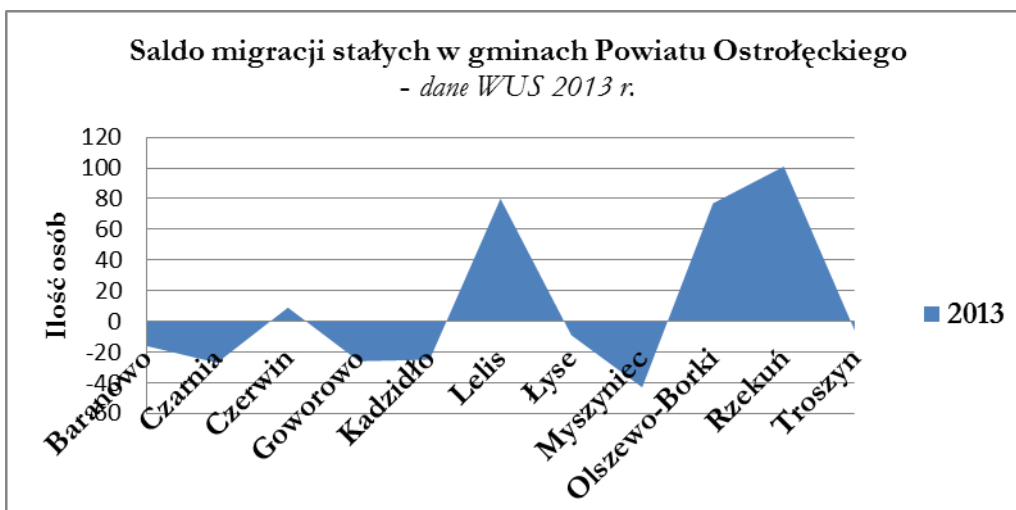
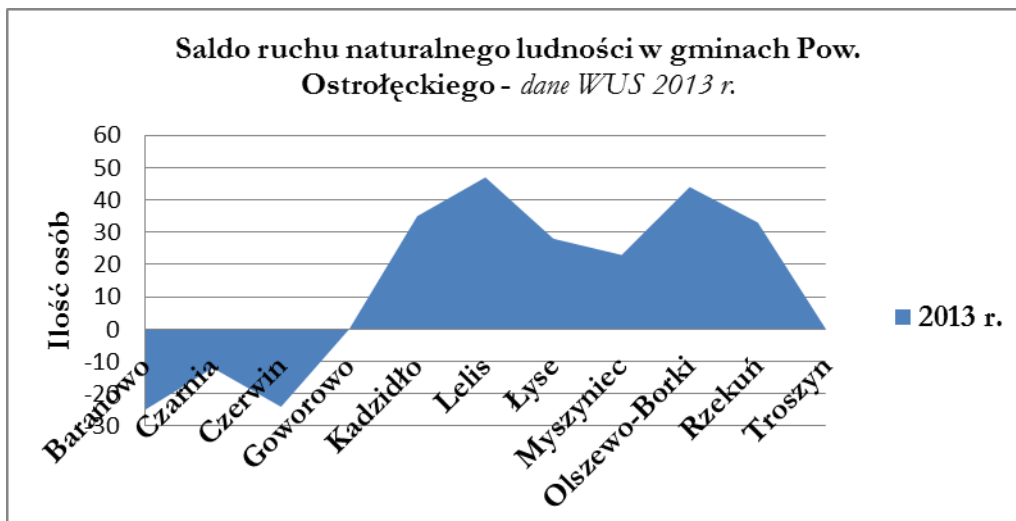
Drugim czynnikiem, warunkującym liczbę mieszkańców gminy są migracje stałe tj. wyjazdy na pobyt stały poza teren gminy oraz przyjazdy na stałe, na jej teren. Wg. danych zarówno Woj. Urzędu Statystycznego jak i Urzędu Gminy Czarnia, w latach 2000 - 2014 migracje te - chociaż w różnym tempie - rosły. Warto jednak podkreślić, iż jednak od 2000 r. tempo migracji z terenu gminy ma niewielką tendencję spadkową.

Nakładając na siebie obie, wyżej omówione przyczyny zmian liczby ludności uzyskujemy szczególnie istotną informację, iż liczba mieszkańców Gminy Czarnia ulega stalemu zmniejszaniu się. Tendencja ta, zgodnie z prognozami opartymi m.in. na strukturze wielu ludności gminy, jest tendencją stałą, co rodzi już teraz ważne pytania, związane np. z zapotrzebowaniem na różnego typu usługi (np. edukacyjne, opieka nad osobami starszymi, chorymi i niepełnosprawnymi), czy miejsca pracy.

Omówione wyżej zagadnienia ilustrują poniższe wykresy oraz **tab. 7 i 8.**

Mówiąc o tendencjach oraz przyczynach zmian liczby ludności w Gminie Czarnia, warto spojrzeć na te zagadnienia także z perspektywy powiatu ostrołęckiego. Saldo ruchu naturalnego ludności oraz migracji stałych w poszczególnych gminach powiatu ostrołęckiego wg. danych WUS z 2013 r. przedstawiało się następująco:

Tab. 7. Tendencje zmian przyrostu naturalnego w Gminie Czarnia

Lp.	Ruch naturalny ludności	Lata / dane w ilości osób			
		2000	2005	2010	2014
1.	Zgony	35	19	32	34
2.	Urodzenia	51	53	36	29
3.	PRZYROST NATURALNY	+16	+ 34	+ 4	- 5

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

Tab. 8. Tendencje zmian liczby ludności Gminy Czarnia wg. przyczyn

Lp.	Ruch naturalny ludności	Lata / dane w ilości osób			
		2000	2005	2010	2014
1.	Przyrost naturalny	+16	+ 34	+ 4	- 5
2.	Migracje na pobyt stały na teren gminy	+ 30	+ 12	+ 18	+ 21
3.	Migracje na pobyt stały poza teren gminy	- 56	- 51	- 42	- 44
4.	RUCH LUDNOŚCI	- 10	- 5	- 20	- 28

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

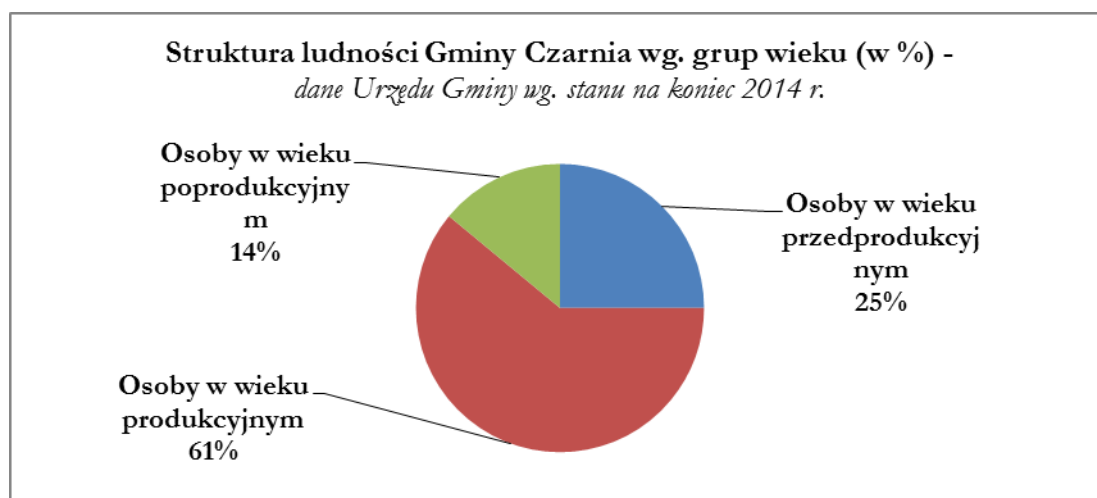
Jak z powyższego wynika, w 2013 r. jedynie 3 gminy powiatu ostrołęckiego charakteryzowały się ujemnym saldem ruchu naturalnego, a 6 ujemnym saldem migracji stałych. W oby przypadkach Gmina Czarnia znajdowała się w grupie gmin, o ujemnych wskaźnikach.

2.5.2. Struktura mieszkańców gminy wg. wieku i płci.

Analizę struktury wieku mieszkańców gminy przeprowadzono w oparciu o trzy, podstawowe grupy wiekowe:

- wiek przedprodukcyjny, obejmujący osoby do ukończonych 18 lat;
- wiek produkcyjny tj. osoby w wieku 19 - 60 lat (kobiety) i 19-65 lat mężczyźni;
- wiek poprodukcyjny, do którego zaliczono osoby mając powyżej 60 lat (kobiety) i 65 lat (mężczyźni).

W oparciu o powyższe kryteria, struktura wieku mieszkańców Gminy Czarnia przedstawia się następująco:

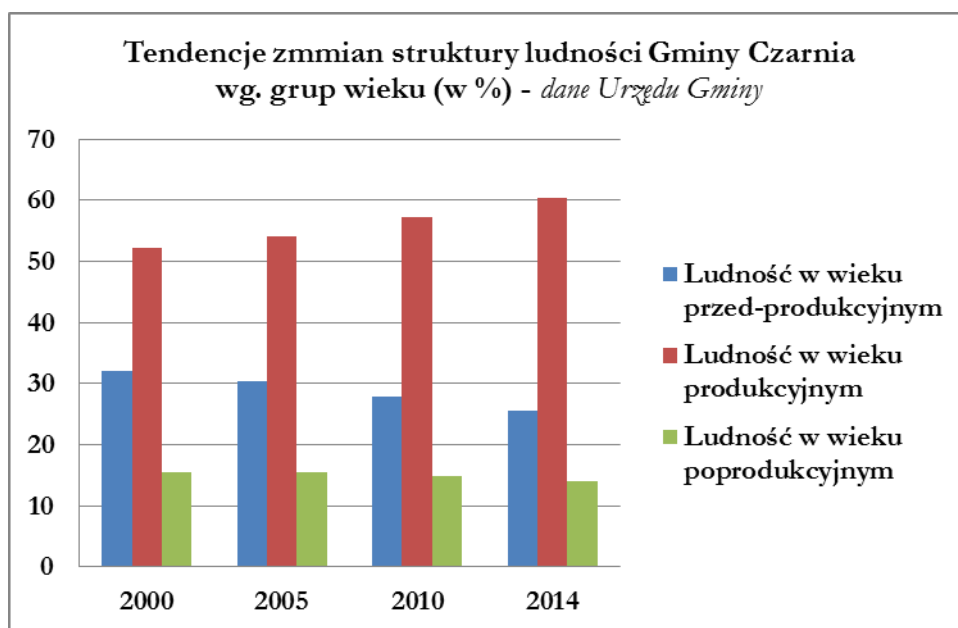

Jak wynika z powyższego wykresu, najwyższy odsetek ludności gminy stanowią osoby w wieku produkcyjnym (ok. 61% mieszkańców tj. ok. 1629 osób). Ludność w wieku przedprodukcyjnym

(dzieci i młodzież) stanowi ok. 25% populacji (ok. 686 osób, a osoby w wieku poprodukcyjnym to ok. 14% mieszkańców tego obszaru (379 osób).

Istotnym zagadnieniem, z uwagi na planowane działania w sferze społecznej (np. wychowanie i edukacja, opieka zdrowotna) jak i ocenie potencjału rynku pracy w Gminie Czarnia, jest analiza trendów, w odniesieniu do liczebności mieszkańców gminy, w poszczególnych grupach wiekowych.

W okresie ostatnich 14 lat (2000 - 2014), zarysowuje się wyraźna tendencja z jednej strony spadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym (z ok. 32 do ok. 28%), z drugiej rosnącego udziału osób w wieku produkcyjnym (z ok. 52 do ok. 57%). Jednocześnie odnotowywany jest także spadek udziału osób najstarszych, których odsetek w omawianym okresie zmniejszył się z ok. 16% do niecałych 15% (tab. 9 i 10).

Tab. 9. Tendencje zmian liczby ludności Gminy Czarnia ogółem i wg. grup wieku.

Lp.	Mieszkańcy gminy w wieku	Lata / liczba ludności wg. grup wieku			
		2000	2005	2010	2014
1	2	3	4	5	6
I.	Ludność w wieku przed-produkcyjnym	955	882	786	686
1.	0 – 2 lata	143	118	108	82
2.	3 lata	51	46	41	39
3.	4 – 5 lat	103	90	84	72
4.	6 lat	48	40	36	37
5.	7 lat	47	57	34	38
6.	8 – 12 lat	266	228	211	183
7.	13 – 15 lat	148	157	133	114
8.	16-17 lat	97	100	83	90
9.	18 lat	52	46	56	31
II.	Ludność w wieku produkcyjnym	1555	1577	1614	1629

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4	5	6
1.	19 – 60 lat (kobiety)	650	697	709	719
2.	19 – 65 lat (mężczyźni)	905	880	905	910
III.	Ludność w wieku poprodukcyjnym	463	453	417	379
1.	≥ 60 lat	314	298	287	272
2.	≥ 65 lat	149	155	130	107
IV.	OGÓŁEM	2973	2912	2817	2694

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

Tab. 10. Tendencje zmian liczby ludności Gminy Czarnia wg. grup wieku (rok 2014 jako 100%).

Lp.	Mieszkańcy gminy w wieku	Lata / liczba ludności wg. grup wieku w %			
		2000	2005	2010	2014
I.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	139	129	115	100
II.	Ludność w wieku produkcyjnym	96	97	99	100
III.	Ludność w wieku poprodukcyjnym	122	120	110	100
IV.	OGÓŁEM	110	108	105	100

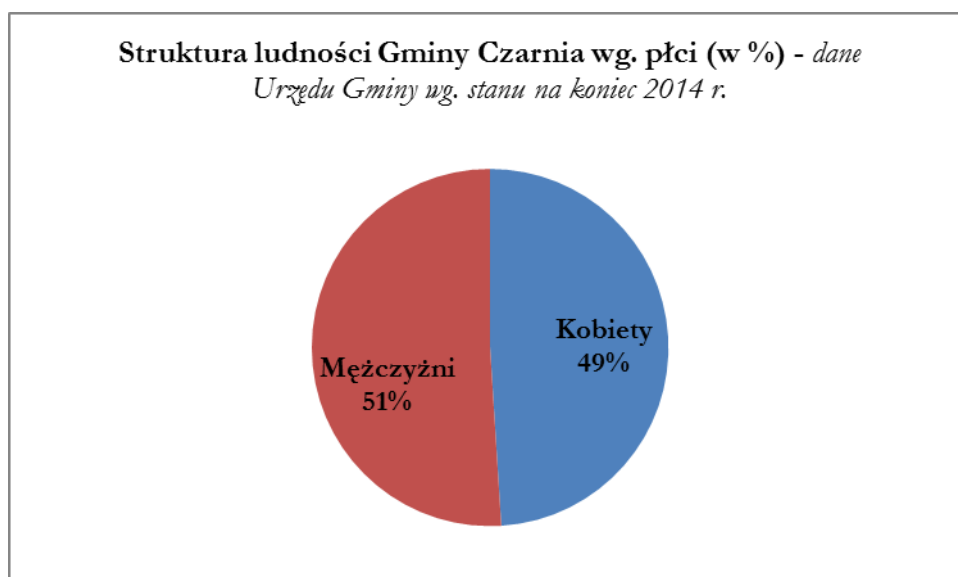
Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia.

Przedstawione tendencje zmian struktury wiekowej mieszkańców gminy są wynikiem opisanych wyżej procesów i pokazują, w jakim kierunku będą następowały one w kolejnych latach. Należy założyć, iż do roku 2020 r. liczba mieszkańców Gminy Czarnia zmniejszy się o ok. 3,5% tj. do 2600 osób, a udziały poszczególnych grup wieku będą przedstawiały się następująco:

Lp.	Mieszkańcy gminy w wieku	Lata / liczba ludności wg. grup wieku w %	
		2014	2020
I.	przedprodukcyjnym	25,5	22,7
II.	produkcyjnym	60,5	63,1
III.	poprodukcyjnym	14,0	14,2
IV.	OGÓŁEM	100	100

Szacunki własne, w oparciu o prognozy GUS.

Analiza struktury ludności Gminy Czarnia pod względem płci wskazuje, iż ok. 51% mieszkańców gminy to mężczyźni ((1374 os.), natomiast 49% stanowią kobiety (1320 os.) - **tab. 11 i 12.**

Tab. 11. Tendencje zmian liczby ludności Gminy Czarnia wg. płci i grup wieku.

Lp.	Mieszkańcy gminy w wieku	Lata / liczba ludności wg. płci							
		2000		2005		2010		2014	
		K	M	K	M	K	M	K	M
I.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	464	491	419	463	385	401	329	357
1.	0 – 2 lata	67	76	67	51	57	51	34	48
2.	3 lata	21	30	15	31	19	22	25	14
3.	4 – 5 lat	52	51	39	51	43	41	39	33
4.	6 lat	24	24	17	23	20	16	17	20
5.	7 lat	25	22	32	25	17	17	18	20
6.	8 – 12 lat	123	143	110	118	92	119	89	94
7.	13 – 15 lat	76	72	74	83	62	71	46	68
8.	16-17 lat	47	50	43	57	44	39	45	45
9.	18 lat	29	23	22	24	31	25	16	15
II.	Ludność w wieku produkcyjnym	650	905	697	880	709	903	719	910
III.	Ludność w wieku poprodukcyjnym	314	149	298	155	287	130	272	107
IV.	OGÓŁEM	1428	1545	1414	1498	1381	1434	1320	1374

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

Tab. 12. Struktura płci i wieku ludności Gminy Czarnia – stan na koniec 2014 r. (osoby)

Lp.	Mieszkańcy gminy w wieku	w tym		Ogółem
		kobiety	mężczyźni	
1	2	3	4	5
I.	Osoby w wieku przedprodukcyjnym	329	357	686
1.	0 – 2 lata	34	48	82
2.	3 lata	25	14	39

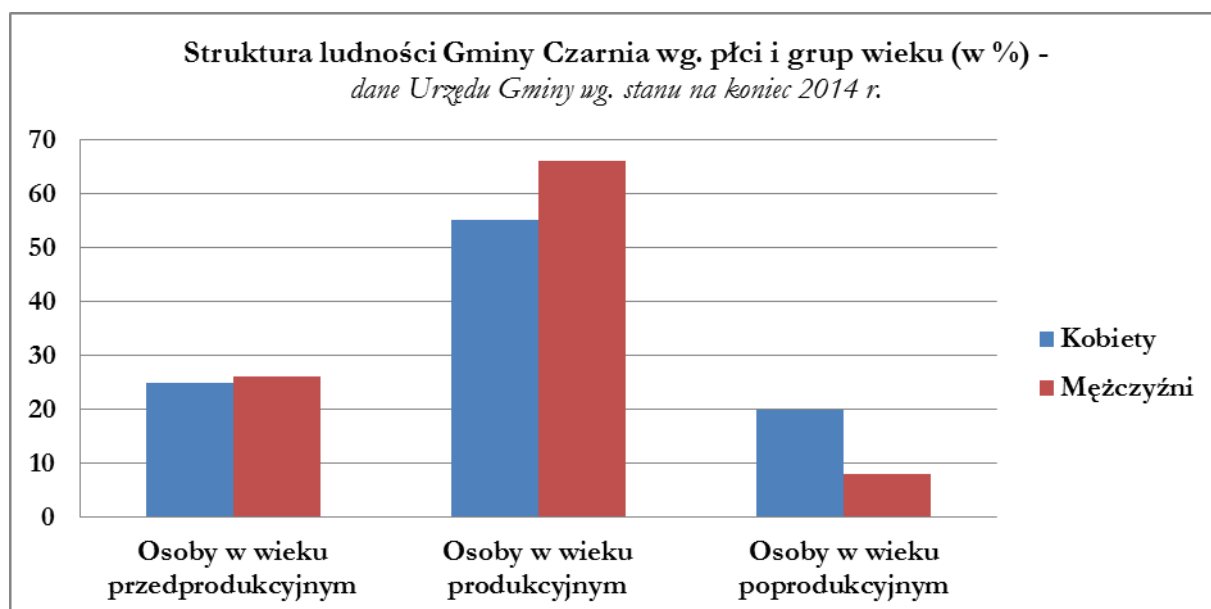
1	2	3	4	5
3.	4 – 5 lat	39	33	72
4.	6 lat	17	20	37
5.	7 lat	18	20	38
6.	8 – 12 lat	89	94	183
7.	13 – 15 lat	46	68	114
8.	16-17 lat	45	45	90
9.	18 lat	16	15	31
II.	Osoby w wieku produkcyjnym	719	910	1629
1.	19 – 60 lat	719	-	719
2.	19 – 65 lata	-	910	910
III.	Osoby w wieku poprodukcyjnym	272	107	379
1.	≥ 60	272	-	272
2.	≥ 65	-	107	107
IV.	OGÓŁEM	1320	1374	2694

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

W poszczególnych grupach wiekowych zarysowuje się:

- wyższy odsetek mężczyzn w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym (52%) i produkcyjnym (56%);
- zdecydowana dominacja kobiet wśród mieszkańców gminy w wieku poprodukcyjnym (72%), co jest „przeniesionym w czasie” efektem ostatniej wojny, w czasie której relatywnie częściej ginęli mężczyźni niż kobiety, a także okresu powojennego i migracji.

Poniżej przedstawiono na wykresie analizę łączną struktury wieku mieszkańców Gminy Czarnia i ich płci, wyraźnie pokazującą opisane wyżej zależności (tab. 13 i 14).

Tab. 13. Struktura ludności Gminy Czarnia wg. grup wieku i płci – stan na koniec 2014 r. (rok 2014 jako 100 %).

Lp.	Mieszkańcy gminy w wieku	w tym		Ogółem
		kobiety	mężczyźni	
I.	Osoby w wieku przedprodukcyjnym	48	52	100
II.	Osoby w wieku produkcyjnym	44	56	100
III.	Osoby w wieku poprodukcyjnym	72	28	100
IV.	OGÓŁEM	49	51	100

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia.

Tab. 14. Struktura ludności Gminy Czarnia wg. grup wieku i płci – stan na koniec 2014 r. (w%).

Lp.	Mieszkańcy gminy w wieku	w tym		Ogółem
		kobiety	mężczyźni	
I.	Osoby w wieku przedprodukcyjnym	25	26	25
II.	Osoby w wieku produkcyjnym	55	66	61
III.	Osoby w wieku poprodukcyjnym	20	8	14
IV.	OGÓŁEM	100	100	100

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia.

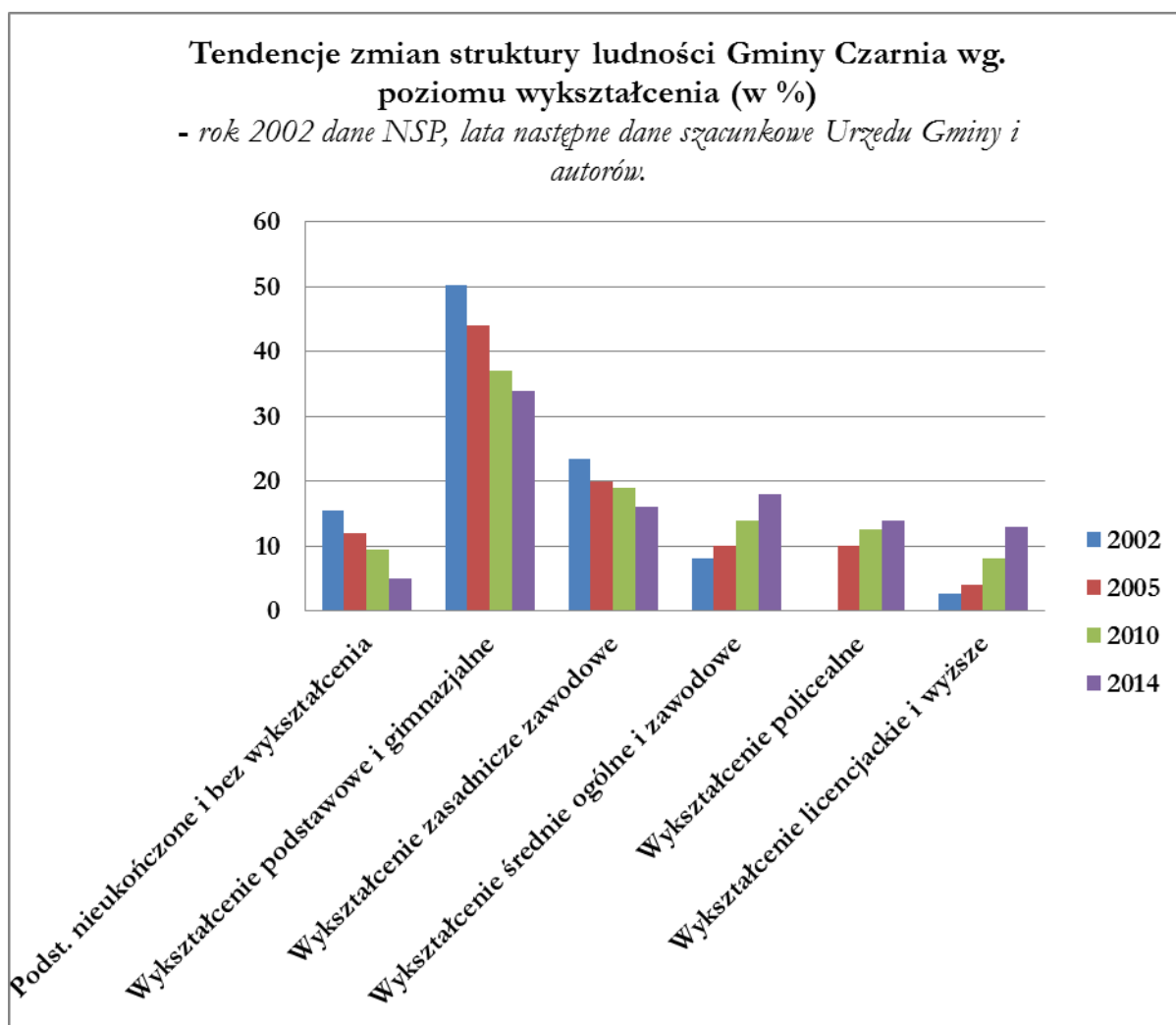
2.5.3. Poziom wykształcenia ludności.

Istotnym elementem oceny potencjału „kapitału ludzkiego” gminy jest analiza poziomu wykształcenia jej mieszkańców w wieku pow. 15 lat. Poziom ten świadczy także o możliwościach (kwalifikacjach) zawodowych tych osób.

Niestety, z uwagi na brak w pełni wiarygodnych i aktualnych danych w tym zakresie (poza danymi NSP z 2002 r.), możliwe jest tylko ocenienie szacunkowego poziomu wykształcenia ludności Gminy Czarnia.

I tak, w oparciu o oceny dokonane przez Urząd Gminy Czarnia i autorów opracowania (**tab. 15, 16 i 17**), struktura ludności gminy pod względem poziomu wykształcenia wskazuje wyraźnie pozytywny trend, charakteryzujący się:

- spadkiem udziału osób bez wykształcenia oraz z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym oraz zasadniczym zawodowym;
- wyraźnym wzrostem odsetka osób, z wykształceniem ogólnym i zawodowym oraz pomaturalnym i wyższym (licencjackim i magisterskim). Szczególnie istotny jest ten ostatni rodzaj wykształcenia (wzrost udziału z ok. 3% w 2000 r. do ok. 13% w 2014 r.), świadczący o - przynajmniej teoretycznie - dużym potencjale kapitału ludzkiego w gminie, a tym samym o potencjalnych możliwościach podnoszenia poziomu zatrudnienia (np. indywidualna działalność gospodarcza) bądź zwiększania efektywności np. produkcji w dominujących tu gospodarstwach rolnych. Założenia te mają jednak szansę na sprawdzenie się jedynie w sytuacji, kiedy w gminie będą szanse na zatrzymanie tu tych młodych ludzi.

Tab. 15. Tendencje zmian struktury ludności Gminy Czarnia wg. poziomu wykształcenia (mieszkańcy gminy w wieku 15 lat i więcej).

Lp.	Poziom wykształcenia	Lata / dane w ilości osób			
		2002	2005	2010	2014
1.	Bez wykształcenia	319	261	206	170
2.	Wykształcenie podstawowe i gimnazjalne	1045	892	792	650
3.	Wykształcenie zasadnicze zawodowe	489	457	401	380
4.	Wykształcenie średnie ogólne i zawodowe	168	239	304	369
5.	Wykształcenie policealne	brak danych	217	270	290
6.	Wykształcenie licencjackie i wyższe	56	110	197	270
7.	OGÓŁEM	2077	2176	2170	2129

Na podst. danych GUS (2002 r.) oraz szacunków Urzędu Gminy Czarnia (lata 2005, 2010 i 2014).

Tab. 16. Tendencje zmian struktury ludności Gminy Czarnia wg. poziomu wykształcenia (mieszkańcy gminy w wieku 15 lat i więcej).

Lp.	Poziom wykształcenia	Lata / dane w %			
		2002	2005	2010	2014
1.	Bez wykształcenia	15,4	12,0	9,5	5,0
2.	Wykształcenie podstawowe i gimnazjalne	50,3	41,0	36,5	32,0
3.	Wykształcenie zawodowe	23,5	21,0	18,5	16,0
4.	Wykształcenie średnie ogólne i zawodowe	8,1	11,0	14,0	17,5
5.	Wykształcenie policealne	-	10,0	12,5	14,5
6.	Wykształcenie licencyjne i wyższe	2,7	5,0	9,0	15,0
7.	OGÓŁEM	100	100	100	100

Na podst. danych GUS (2002 r.) oraz szacunków Urzędu Gminy Czarnia (lata 2005, 2010 i 2014).

Tab. 17. Tendencje zmian struktury ludności Gminy Czarnia wg. poziomu wykształcenia – rok 2014 jako 100% (mieszkańcy gminy w wieku 15 lat i więcej).

Lp.	Poziom wykształcenia	Lata / dane w %			
		2002	2005	2010	2014
1.	Bez wykształcenia	188	154	121	100
2.	Wykształcenie podstawowe i gimnazjalne	161	137	121	100
3.	Wykształcenie zawodowe	129	120	106	100
4.	Wykształcenie średnie ogólne i zawodowe	46	65	82	100
5.	Wykształcenie policealne	-	75	93	100
6.	Wykształcenie licencyjne i wyższe	21	41	73	100
7.	OGÓŁEM	98	102	102	100

Na podst. danych GUS (2002 r.) oraz szacunków Urzędu Gminy Czarnia (lata 2005, 2010 i 2014).

WNIOSKI:

1. Liczba ludności Gminy Czarnia wykazuje stałą tendencję spadkową, co jest wynikiem procesów takich jak naturalny ruch ludności (urodzenia, zgony) oraz migracje;
2. W 2014 r. przyrost naturalny w gminie miał wartość ujemną (- 5 osób), podobnie jak saldo migracji stałych (- 23 osoby). Tym samym tylko w 2014 r. liczba mieszkańców gminy zmniejszyła się o 28 osób;
3. Gmina Czarnia należy do tych gmin powiatu ostrołęckiego, w których występuje ujemny przyrost naturalny oraz ujemny bilans migracji stałych;
4. W strukturze wieku ludności gminy dominują osoby w wieku produkcyjnym (ok. 61%) i udział tej grupy mieszkańców wykazuje od 2000 r. stałą tendencję rosnącą;
5. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Czarnia wynosi ok. 25% i w okresie ostatnich 14 lat ma wyraźną tendencję spadkową;
6. Na zbliżonym poziomie z lekką tendencją spadkową utrzymuje się udział mieszkańców gminy w wieku poprodukcyjnym, wynosząc ok. 14%;
7. Prognozy wskazują, iż do 2020 r. będziemy obserwowali stały spadek liczby ludności Gminy Czarnia, przy jednoczesnym, dalszym obniżaniu się udziału osób w najmłodszych grupach wiekowych oraz wolniejszym niż dotąd wzroście liczby osób w wieku produkcyjnym i zwiększeniu udziału w populacji gminy osób w wieku poprodukcyjnym;

8. W strukturze ludności gminy wg. płci, notowana jest niewielka przewaga mężczyzn (51%), która utrzymuje się w najmłodszych grupach wiekowych oraz w grupie wieku produkcyjnego. Wśród najstarszych mieszkańców gminy, wyraźnie dominują kobiety (ok. 72%);
9. Ocena struktury ludności Gminy Czarnia wg. poziomu wykształcenia wskazuje, stały spadek udziału osób o najniższym wykształceniu, przy jednoczesnym, wyraźnie rosnącym udziale osób z wykształceniem średnim, pomaturalnym i wyższym.

2.6. Aktywność zawodowa i rynek pracy.

2.6.1. Struktura zatrudnienia na terenie gminy.

Dominującą funkcją gospodarczą Gminy Czarnia jest rolnictwo, co ma swoje uzasadnienie zarówno w warunkach środowiska naturalnego jak i w wykształconej przez pokolenia tradycji historyczno-kulturowej tego obszaru. Produkcja rolna w gminie to przede wszystkim hodowla bydła mlecznego i rzeźnego oraz w dużo mniejszym stopniu trzody chlewnej i drobiu, a także uprawia zbóż (przede wszystkim żyta i owsa), ziemniaków i roślin pastewnych.

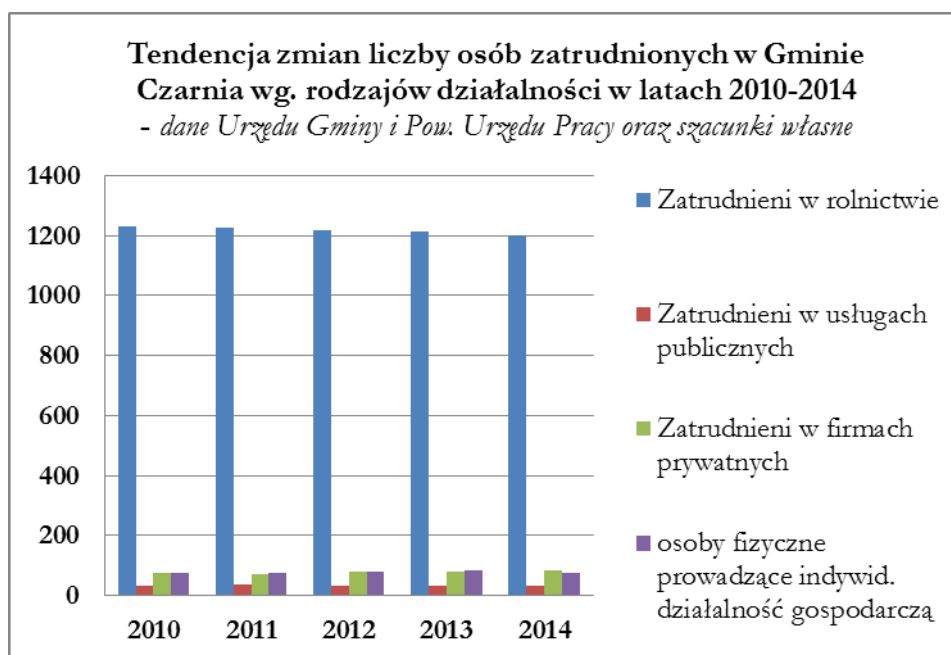
Poza rolnictwem, miejscem zatrudnienia dla mieszkańców gminy są usługi oraz firmy usługowo-produkcyjne, jednak sektor ten jest stosunkowo słabo rozwinięty i obejmuje:

- handel (13 sklepów wiejskich);
- oświatę tj. dwa zespoły szkół publicznych w Czarni i Surowem oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Czarni;
- ochronę zdrowia (Gminny Ośrodek Zdrowia w Czarni);
- usługi pocztowo-telekomunikacyjne (urząd pocztowy w Czarni);
- usługi bankowe (punkt obsługi klientów Banku Spółdzielczego w Myszyńcu);
- Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe ALDO w Surowem (stacja paliw, sprzedaż nawozów, baza transportu - zatrudnienie 83 os.);
- AGROPAL w Surowem: firma zajmująca się m.in. handlem materiałami budowlanymi i transportem krajowym;
- f-ma DUMLIK w Surowem, zajmująca się transportem i spedycją towarów.

Należy jednak zaznaczyć, iż wymienione wyżej instytucje i firmy zatrudniają także osoby, zamieszkałe poza terenem gminy, a więc nie mogą być one wliczane do ogólnej liczby pracujących mieszkańców tego obszaru.

Wg. danych szacunkowych zarówno Urzędu Gminy jak i Pow. Urzędu Pracy, łączna liczba zatrudnionych mieszkańców Gminy Czarnia kształtowała się w 2014 r. na poziomie ok. 1400 osób, włącznie z pracującymi w swoich gospodarstwach rolnych.

Udział zatrudnionych w rolnictwie, w liczbie ogółu pracujących mieszkańców gminy kształtuje się na poziomie ok. 86% (2014 r.). Jednocześnie, w okresie ostatnich 5 lat, liczba zatrudnionych ogółem mieszkańców gminy jak i pracujących w rolnictwie nie ulegał istotnym zmianom, co przedstawiono w **tab. 18 i 19** oraz na poniższym wykresie:

Tab. 18. Tendencje zmian w strukturze zatrudnienia w Gminie Czarnia.

Lp.	Lata	Zatrudnienie ogółem	w tym zatrudnieni w:			
			rolnictwie	usługach publicznych	firmy prywatne	osoby fizyczne prowadzące indywid. działalność gospodarczą
1.	2010	1417	1230	35	74	78
2.	2011	1409	1225	36	72	76
3.	2012	1415	1220	35	79	81
4.	2013	1414	1215	35	81	83
5.	2014	1392	1200	33	83	76

Dane Woj. Urzędu Statystycznego i Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 19. Podstawowe wskaźniki charakteryzujące poziom aktywności zawodowej w Gminie Czarnia.

Lp.	Lata	Liczba zatrudnionych (osoby)	Liczba bezrobotnych (osoby)	Aktywni zawodowo (osoby) a	Stopa bezrobocia w % b	Aktywni zawodowo w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym w%	Bezrobotni w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym w %
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	2010	1417	125	1542	8,1	95,5	7,7
2.	2011	1409	123	1532	8,0	94,3	7,6

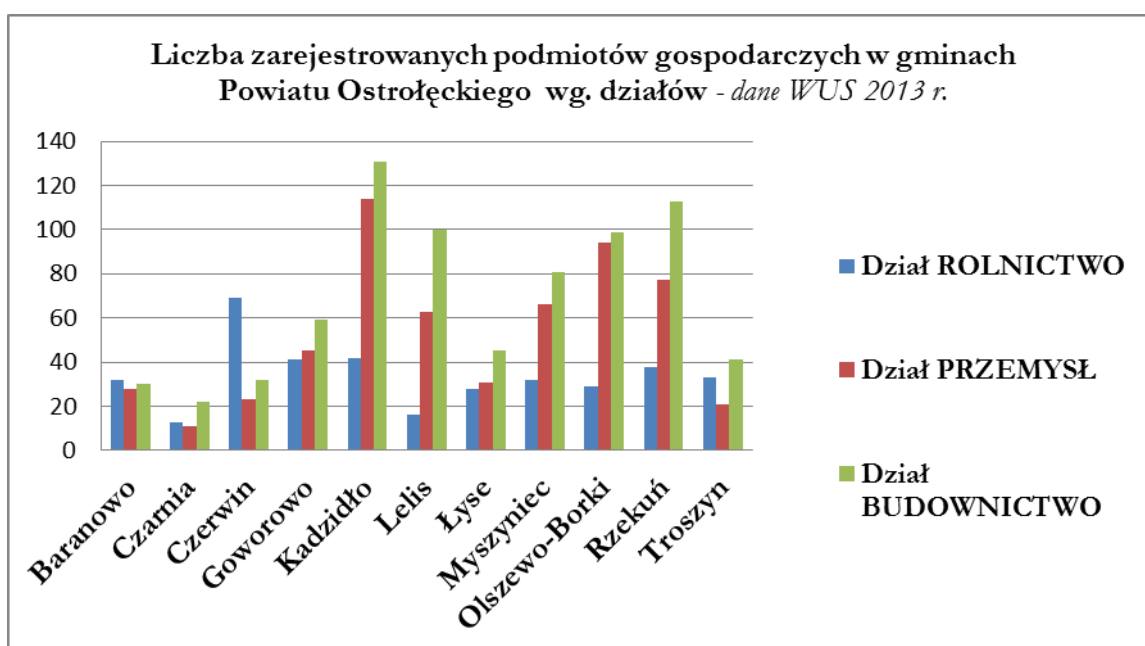
1	2	3	4	5	6	7	8
3.	2012	1415	143	1558	9,2	95,2	8,7
4.	2013	1414	170	1584	10,7	97,1	10,4
5.	2014	1392	148	1540	9,6	94,5	9,1

Na podst. danych Woj. Urzędu Statystycznego, Pom. Urzędu Pracy w Ostrołęce oraz Urzędu Gminy Czarnia

a - suma liczby osób zatrudnionych i bezrobotnych

b - stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób aktywnych zawodowo

Porównując wielkość i strukturę rynku pracy w gminach powiatu ostrołęckiego widać wyraźnie, iż Gmina Czarnia jest pod tym względem najsłabsza. Ma na to wpływ oczywiście potencjał ludnościowy tego obszaru (najmniejsza liczba ludności, spośród gmin powiatu) jak i tradycyjny model gospodarki, w którym brak jest wyraźnie określonych, dynamicznych działań na rzecz jej unowocześnień, jeżeli miałyby pozostać gospodarką opartą na rolnictwie.

WNIOSKI:

1. Dominującą, gospodarczą funkcją Gminy Czarnia jest rolnictwo, oparte głównie na hodowli bydła;
2. Łącznie ok. 1400 mieszkańców gminy pracuje, w tym ok. 1200 osób to rolnicy tj. pracujący w swoich gospodarstwach rolnych. Zarówno poziom zatrudnienia ogółem jak i w rolnictwie nie ulegał w ostatnich 5 latach istotnym zmianom;
3. Zarówno sektor usług publicznych jak i sektor prywatny (firmy usługowo-produkcyjne) na terenie Gminy Czarnia jest niewielki pod względem oferowanych miejsc pracy;
4. Brak jest w gminie wyraźnych tendencji, związanych z tworzeniem nowych miejsc pracy poza rolnictwem, co powodowane jest bardzo tradycyjnym charakterem gospodarki całego regionu oraz brakiem impulsu innowacyjności, także wśród działających firm.

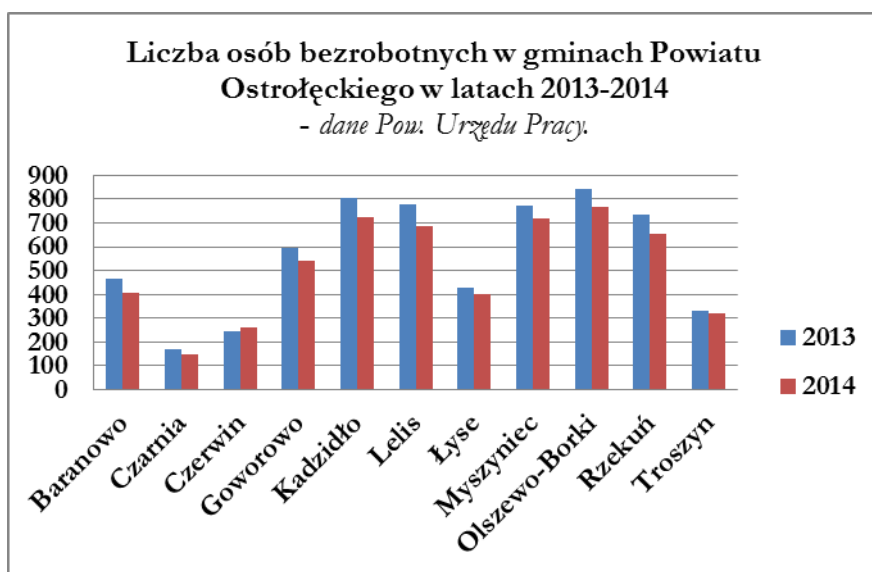
2.6.2. Poziom i struktura bezrobocia.

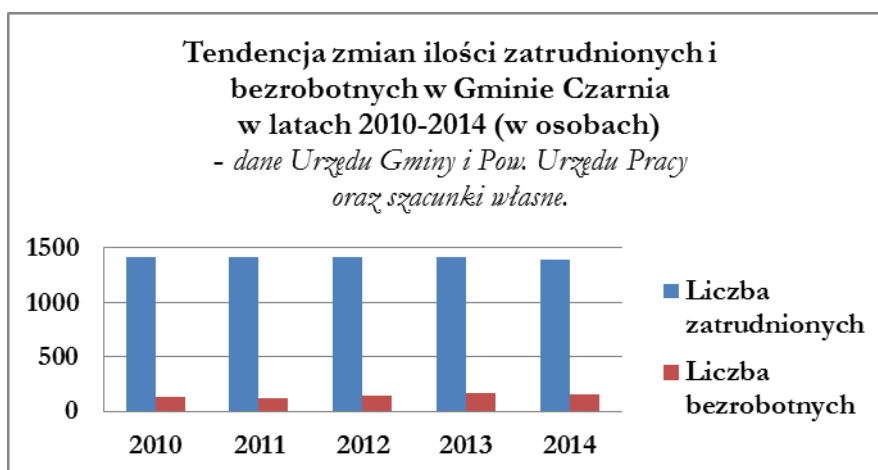
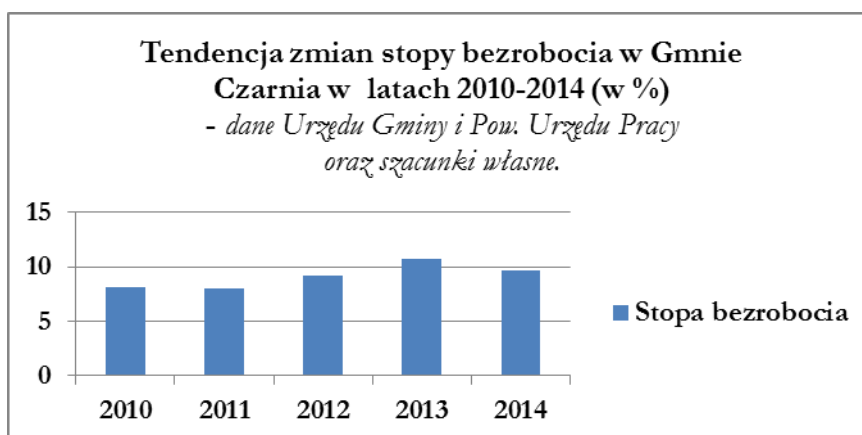
Poziom bezrobocia w Gminie Czarnia, określanej jako stopa bezrobocia, wyniósł na koniec 2014 r. 9,6%. Wskaźnik ten wyraża stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób aktywnych zawodowo, przy czym za osoby aktywne zawodowo uznaje się osoby pracujące i bezrobotne. Stopa bezrobocia w gminie należy do jednej z niższych w powiecie ostrołęckim, i od 5 lat utrzymuje się na zbliżonym, poziomie tj. pomiędzy 8 a 10%. Tym samym, wskaźnik ten oscyluje w

pobliżu średniej krajowej, a liczba bezrobotnych w gminie to jedynie ok. 1,6% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Ostrołęce. Podstawową funkcją gospodarki Gminy Czarnia jest rolnictwo, w którym zatrudnionych jest ok. 86% ogółu pracujących w gminie.

Brak lokalnego kapitału i tradycji inwestowania „w swoje miejsca pracy” oraz niski - pomimo tendencji wzrostowej - poziom kwalifikacji zawodowych dużej części mieszkańców w wieku produkcyjnym powoduje, iż nie powstają tu nowe firmy, które byłyby w stanie zatrudnić np. bezrobotnych, młodych ludzi. Jednocześnie, wielu młodych ludzi migruje z terenu gminy bądź do dużych ośrodków miejskich, bądź zagranicę. W takiej sytuacji, oficjalne statystyki nie w pełni odzwierciedlają rzeczywisty poziom bezrobocia w gminie.

Szczegółowo, zagadnienia te ilustrują dane w **tab. 20 i 21**, oparte na materiałach Pow. Urzędu Pracy w Ostrołęce oraz zamieszczone poniżej wykresy:

Tab. 20. Dane porównawcze gmin w obrębie Powiatu Ostrołęckiego - poziom bezrobocia w latach 2013-2014

Lp.	Gminy pow. ostrołęckiego	Lata / zarejestrowani bezrobotni (osoby)			
		2013		2014	
		bezrobotni ogółem	w tym kobiety	bezrobotni ogółem	w tym: kobiety
1.	Baranowo	464	215	406	180
2.	Czarnia	170	80	148	67
3.	Czerwin	246	125	258	131
4.	Goworowo	596	276	539	235
5.	Kadzidło	805	403	723	409
6.	Lelis	776	410	689	380
7.	Łyse	425	228	402	217
8.	Myszyniec	772	386	721	371
9.	Olszewo-Borki	841	405	769	381
10	Rzekuń	735	387	656	349
11.	Troszyn	328	170	317	184
12.	OGÓŁEM POWIAT	6158	3085	5628	2904

Na podst. danych Pow. Urzędu Pracy w Ostrołęce.

Tab. 21. Tendencje zmian ilości osób bezrobotnych w Gminie Czarnia.

Lp.	Lata	Ilość bezrobotnych	
		ogółem	w tym: kobiety w %
1.	2010	125	49,6
2.	2011	123	51,2
3.	2012	125	49,6
4.	2013	170	47,1
5.	2014	148	45,3

Na podst. danych Woj. Urzędu Statystycznego i Urzędu Gminy Czarnia

WNIOSKI:

1. Poziom bezrobocia w Gminie Czarnia należy do jednego z najniższych w gminach powiatu ostrołęckiego;
2. Oficjalny wskaźnik poziomu bezrobocia tzw. stopa bezrobocia wynosił tu na koniec 2014 r. 9,6%, a w ostatnich 5 latach oscylował w przedziale 8 - 10%;
3. Należy założyć, iż rzeczywista ilość osób bezrobotnych w gminie jest wyższa, z uwagi na fakt iż wiele osób nie jest ujmowanych w statystykach np. z uwagi na pobyt w innym mieście bądź zagranicą.
4. Główne powody pozostawania bez zatrudnienia to brak ofert pracy w gminie (niewielka ilość firm) , ograniczony kapitał lokalny i niski poziom kwalifikacji zawodowych osób bezrobotnych.

2.7. Pomoc społeczna.**2.7.1. System pomocy społecznej w gminie.**

System pomocy w Gminie Czarnia oparty jest na standardowej działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej (GOPS), będącego jednostką organizacyjną samorządu gminy. W ramach swojej działalności GOPS realizuje:

a. zadania własne gminy, takie jak m.in.:

- ocena potrzeb społeczności lokalnej w zakresie pomocy społecznej;
- interwencja w sprawach dot. udzielania schronienia oraz zapewniania posiłków i odzieży osobom tego potrzebującym;
- przyznawanie oraz wypłacanie zasiłków stałych, celowych i okresowych, a także zasiłków celowych w sytuacjach zdarzeń losowych;
- wypłacanie świadczeń z Funduszu Alimentacyjnego, świadczeń rodzinnych oraz specjalnego zasiłku opiekuńczego;
- opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne osobom, rezygnującym z zatrudnienia na rzecz opieki nad osobą bliską;
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne, w sytuacjach określonych w przepisach;
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania;
- dożywianie dzieci;
- kierowanie osób tego potrzebujących do domów pomocy społecznej wraz z finansowaniem części tego typu kosztów;
- wsparcie (pomoc) dla osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym dla osób opuszczających zakłady karne, a także zapewnienie miejsc w tzw. mieszkaniach chronionych;

- opracowywanie i wdrażanie projektów służących ograniczaniu ubóstwa i wychodzeniu mieszkańców gminy z systemu pomocy społecznej;
- pracę socjalną w lokalnym środowisku, w tym zawieranie kontraktów socjalnych z osobami korzystającymi z pomocy społecznej

b. zadania zlecone przez administrację rządową

- organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz prowadzenie środowiskowych domów samopomocy dla tego typu osób;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, związanych z klęskami żywiołowymi;
- realizację rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych, w tym także udzielanie specjalistycznego wsparcia.

W Gminie Czarnia brak jest innych instytucji oraz organizacji, działających w sferze pomocy społecznej. Tym samym, jedynym tego typu podmiotem jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Taka sytuacja ogranicza w sposób istotny możliwości wspierania społeczności lokalnej np. poprzez realizację programów / projektów z zakresu aktywnej integracji, edukacji czy rewitalizacji społecznej. Personel GOPS (5 osób, w tym 2 pracowników socjalnych), musi przede wszystkim realizować zadania do jakich został powołany i ma w ten sposób zmniejszone możliwości angażowania się w dodatkowe działania.

2.7.2. Ilość i struktura osób, korzystających z pomocy społecznej.

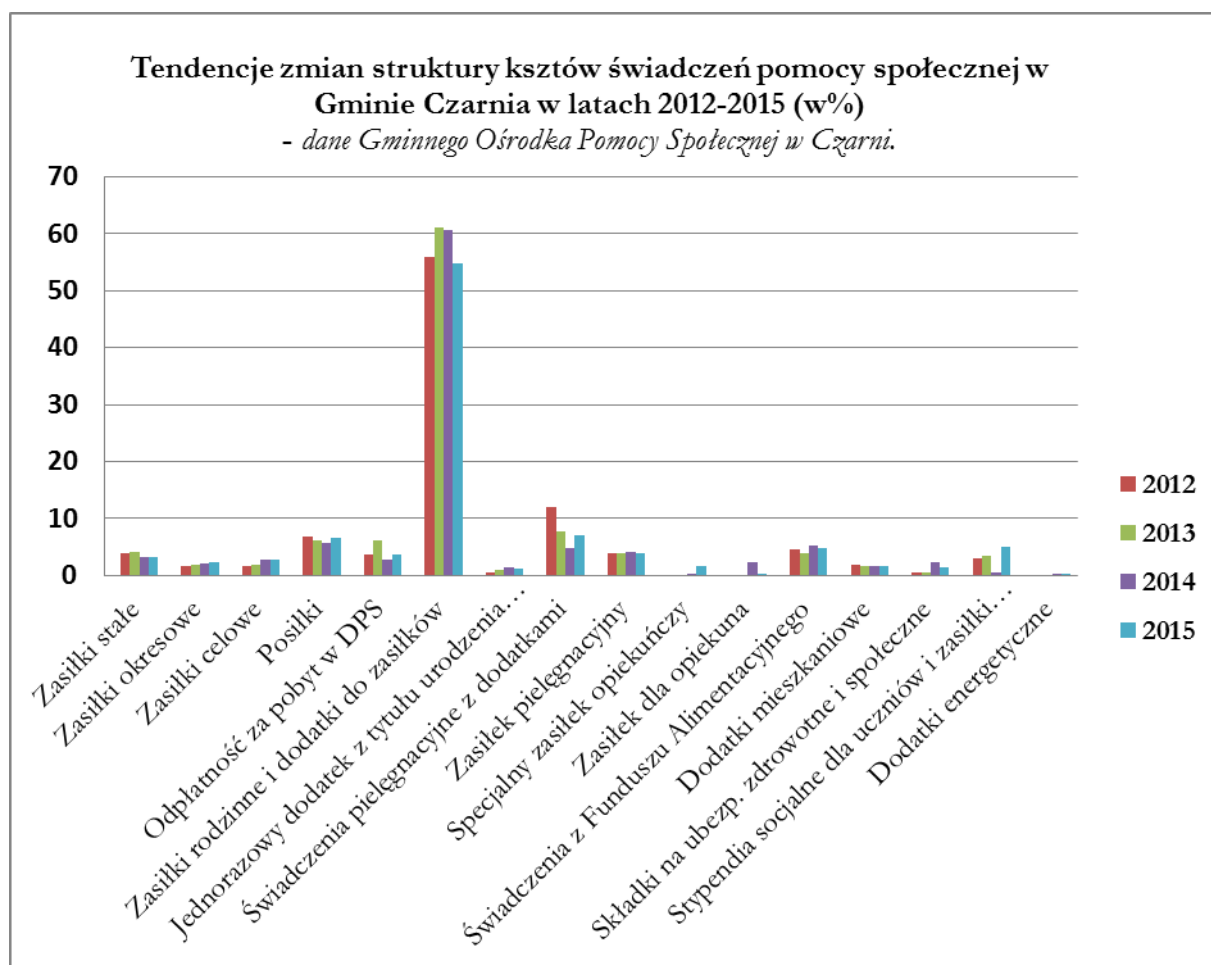
Wg. danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarni, w 2015 r. ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 390 osób, wobec 445 osób w 2014 r. (spadek o ok. 12%).

W oparciu o materiały Urzędu Gminy Czarnia i Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarni, przeanalizowano poziom i strukturę wydatków GOPS w latach 2012 - 2015. Wg. tej analizy, najwyższy poziom wydatków był związany z zasiłkami rodzinnymi i dodatkami do tych zasiłków. Wydatki te, to ok. 1 mln zł w skali roku i stanowiły one ok. 55 do 61% całości kosztów pomocy społecznej w gminie (bez kosztów wynagrodzeń pracowników GOPS).

Kolejne miejsca, pod względem wysokości kosztów, zajmują w budżecie ośrodka pomocy społecznej:

- świadczenia pielęgnacyjne z dodatkami na poziomie od ok. 5 do ok. 12% całości świadczeń wypłacanych przez GOPS. Wydatki w tej kategorii po okresie wyraźnych spadków (2012-2014) znów ulegają zwiększeniu (2015 r.);
- świadczenia Funduszu Alimentacyjnego, których udział w latach 2012 - 2015 wahał się od ok. 4 do ok. 5%;
- wydatki związane z finansowaniem posiłków, przede wszystkim dla dzieci. Ich udział w kosztach świadczeń pomocy społecznej utrzymuje się na poziomie ok. 6 - 7% rocznie;
- stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne – udział tego typu wydatków w budżetach rocznych GOPS wahał się od ok. 0,5 do ok. 5%;
- zasiłki stałe, z udziałem w budżecie GOPS na poziomie od ok. 3 - 4% w skali roku.

Strukturę świadczeń pomocy społecznej w Gminie Czarnia przedstawiono w **tab. 22, 23 i 24** oraz na poniższym wykresie:

Tab. 22. Liczba mieszkańców Gminy Czarnia korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.

Lp.	Lata	Mieszkańcy gminy korzystający ze świadczeń pomocy społecznej		w tym dzieci:
		osoby	% <i>mieszkańców gminy</i>	osoby
1.	2005	218	7,5	143
2.	2010	445	15,8	383
3.	2014	427	15,9	341
4.	2015	390	14,5	344

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gm. Czarnia.

Tab. 23. Struktura kosztów świadczeń pomocy społecznej w Gminie Czarnia (włącznie ze świadczeniami rodzinnymi, bez kosztów wynagrodzeń pracowników GOPS).

Lp.	Rodzaje kosztów świadczeń pomocy społecznej	Lata / koszt świadczeń w zł			
		2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6
1.	Zasilki stałe	67 302,00	70 972,00	55 514,00	58 000,00
2.	Zasilki okresowe	28 100,00	31 258,00	34 284,00	44 520,00
3.	Zasilki celowe	28 767,00	31 886,00	45 547,00	49 500,00
4.	Posiłki	124 238,00	106 220,00	95 954,00	118 000,00
5.	Odpłatność za pobyt w DPS	66 883,00	35 315,00	46 151,00	65 100,00
6.	Zasilki rodzinne i dodatki do zasiłków	1 001 358,00	1 038 936,00	994 600,00	995 000,00
7.	Jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia dziecka	10 000,00	15 000,00	21 000,00	20 000,00
8.	Świadczenia pielęgnacyjne z dodatkami	216 251,00	130 366,00	79 920,00	129 600,00
9.	Zasiłek pielęgnacyjny	69 768,00	68 238,00	69 462,00	69 921,00
10.	Specjalny zasiłek opiekuńczy	0	0	3 640,00	31 200,00
11.	Zasiłek dla opiekuna	-	-	40 769,00	6 240,00
12.	Świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego	92 613,00	74 232,00	85 960,00	85 000,00
13.	Dodatki mieszkaniowe	24 341,00	27 426,00	28 108,00	30 000,00
14.	Składki na ubezpiecz. zdrowotne i społeczne	9 062,00	9 631,00	38 885,00	24 000,00
15.	Stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne	52 955,00	56 968,00	8 389,00	92 000,00
16.	Dodatki energetyczne	-	-	1 306,00	1 306,00
17.	OGÓLEM	1 791 638,00	1 696 448,00	1 649 489,00	1 819 387,00

Dane GOPS w Czarni.

Tab. 24. Struktura kosztów świadczeń pomocy społecznej w Gminie Czarnia (włącznie ze świadczeniami rodzinnymi, bez kosztów wynagrodzeń pracowników GOPS).

Lp.	Rodzaje kosztów świadczeń pomocy społecznej	Lata / koszt świadczeń w zł			
		2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6
1.	Zasilki stałe	3,8	4,2	3,3	3,2
2.	Zasilki okresowe	1,6	1,8	2,0	2,4
3.	Zasilki celowe	1,6	1,9	2,7	2,7
4.	Posiłki	6,9	6,2	5,8	6,5
5.	Odpłatność za pobyt w DPS	3,7	6,2	2,8	3,6
6.	Zasilki rodzinne i dodatki do zasiłków	55,9	61,2	60,7	54,9
7.	Jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia dziecka	0,6	0,9	1,3	1,1
8.	Świadczenia pielęgnacyjne z dodatkami	12,1	7,7	4,8	7,1
9.	Zasiłek pielęgnacyjny	3,9	4,0	4,2	3,8
10.	Specjalny zasiłek opiekuńczy	0	0	0,2	1,7
11.	Zasiłek dla opiekuna	-	-	2,4	0,3
12.	Świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego	4,6	4,0	5,2	4,7
13.	Dodatki mieszkaniowe	1,9	1,6	1,7	1,6
14.	Składki na ubezpiecz. zdrowotne i społeczne	0,5	0,5	2,3	1,3
15.	Stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne	2,9	3,4	0,5	5,0
16.	Dodatki energetyczne	-	-	0,1	0,1
17.	OGÓŁEM	100	100	100	100

Dane GOPS w Czarni.

Jak wynika z informacji bezpośrednio przekazanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarni, adresatami pomocy są przede wszystkim rodziny wielodzietne oraz osoby, pozostające w trudnej sytuacji życiowej m.in. z powodu bezrobocia. Ze świadczeń GOPS w coraz większym stopniu korzystają także osoby przewlekle chore oraz osoby starsze, najczęściej samotne.

Analizując przyczyny udzielania pomocy społecznej, pracownicy socjalni podkreślają także iż do przyczyn tych poza ubóstwem, wielodzietnością, długą i ciężką chorobą czy niepełnosprawnością należy zaliczyć również uzależnienia (przede wszystkim alkoholizm) oraz przemoc w rodzinie.

2.7.3. Podstawowe problemy funkcjonowania systemu pomocy społecznej.

W opinii zarówno samych zainteresowanych czyli pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej jak i autorów opracowania, do podstawowych problemów w zakresie pomocy społecznej w gminie należą:

- niski budżet GOPS, co warunkowane jest jednak poziomem budżetu całej gminy;
- brak profesjonalnych partnerów społecznych (organizacji pozarządowych), którzy mogliby włączyć się w działania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej i przejąć część działań, związanych np. z realizacją projektów na rzecz osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem, finansowanych ze środków zewnętrznych;
- utrudniony dostęp osób tego potrzebujących do poradnictwa specjalistycznego, w tym do pomocy terapeutycznej, psychologicznej i prawnej;
- brak grup wsparcia, bądź szerszych projektów, skierowanych do osób wymagających tego typu pomocy (np. osoby z problemami uzależnień, osoby bezrobotne, etc.);
- postawy roszczeniowe, a zarazem bierność w działaniach na rzecz zmiany swojego statusu społecznego, dużej części podopiecznych GOPS.

WNIOSKI:

1. System pomocy społecznej w Gminie Czarnia opiera się wyłącznie na działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, w którym zatrudnionych jest 5 osób, w tym 2 pracowników socjalnych;
2. Wg. danych GOPS pomocą społeczną w Gminie Czarnia na koniec 2015 r. objętych było 390 osób, wobec 445 osób w 2010 r. i 218 osób w 2005 r.;
3. 8 rodzajów wsparcia finansowego, świadczonego przez GOPS (zasiłki stałe, dożywianie, odpłatność za pobyt w DPS, zasiłki rodzinne, świadczenia i zasiłki opiekuńcze, świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego oraz stypendia socjalne) stanowiło w 2015r. ok. 85% całego budżetu, przeznaczonego na pomoc społeczną (w 2010 r. w/wydatki stanowiły ok. 94%);
4. Brak w gminie profesjonalnych partnerów społecznych (organizacji pozarządowych), którzy mogliby włączyć się w działania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej;
5. Utrudniony dostęp osób tego potrzebujących do poradnictwa specjalistycznego, w tym do pomocy terapeutycznej, psychologicznej i prawnej.

2.8. Infrastruktura techniczna.

2.8.1. Zaopatrzenie w wodę.

Zaopatrzenie w wodę mieszkańców Gminy Czarnia opiera się na:

- sieci wodociągu gminnego o długości ok. 32,2 km (sieć rozdzielcza wraz z przyłączami), do której na koniec 2014 r. podłączonych było 170 posesji (ok. 32% ogółu). Woda do wodociągu gminnego dostarczana jest ze Stacji Uzdatniania Wody (SUW), zlokalizowanej w miejscowości Surowe. Stacja ta wykorzystuje zasoby wód podziemnych z głębokości 83,5 m, czerpane poprzez dwie studnie, działając z dwustopniowym uzdatnianiem wody z filtracją, z dwustopniowym układem pompowania i z dwoma zbiornikami wyrównawczymi o pojemności 125 m³ każdy. Zaprojektowana wydajność SUW wynosi 85,8 m³/h, co w pełni

zaspokajają potrzeby mieszkańców gminy w okresie perspektywicznym (co najmniej 10-letnim) tym bardziej, iż obecnie wydajność ta jest wykorzystywana w ok. 18%;

- lokalnym ujęciu wody w miejscowości Czarnia na terenie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego Studnia, z której czerpana jest woda ma głębokość 42,5 m, a jej wydajność po uzdatnieniu, wynosi 18m³/h;

Jak zaznaczono, w chwili obecnej długość sieci wodociągowej w gminie wynosi 32,2 km (sieć rozdzielcza wraz z przyłączami) i do sieci tej podłączonych jest łącznie 170 posesji, w tym:

- w miejscowości Czarnia 74 posesji (ok. 74%);
- w miejscowości Surowe 72 posesje (ok. 40%);
- w miejscowości Cyk 24 posesje (ok. 67%).

Mieszkańcy pozostałych miejscowości Gminy Czarnia (ok. 68% posesji) nadal korzystają z własnych, przydomowych studni kopanych, o ograniczonej wydajności zwłaszcza w okresach długotrwałej suszy. Jak już wspomniano wcześniej, większość studni na terenie gminy korzysta z wód I poziomu wodonośnego, a ich średnia głębokość wynosi 3 – 5 m ppt. Studnie te, z obudowami z kręgów betonowych, nie zapewniają wymaganej, pełnej szczelności, a tym samym woda pozyskiwana z nich nie zawsze odpowiada normom, posiadając zanieczyszczenia tak bakteriologiczne jak i chemiczne.

Jedynie niewielka część gospodarstw w gminie (szacuje się ich ilość na ok. 30%) korzysta z indywidualnych wodociągów zagrodowych.

WNIOSKI:

1. Sieć wodociągowa w Gminie Czarnia ma długość 32,2 km i objętych jest nią ok. 32% posesji w miejscowościach Czarnia, Surowe i Cyk;
2. Na terenie gminy działają dwa ujęcia wody :
  - a. Stacja Uzdatniania Wody w miejscowości Surowe o wydajności ok. 86 m³/h, zaopatrująca w wodę istniejącą i projektowaną sieć wodociągu gminnego;
  - b. studnia głębinowa na terenie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Czarni, o wydajności ok. 18 m²/h, zaopatrująca w wodę w/w ośrodek;
3. Ok. 68% posesji na terenie gminy zaopatrywanych jest w wodę ze studni kopanych, przydomowych;
4. Budowa gminnej sieci wodociągowej i podłączenie do niej 98% posesji do końca 2020 r. jest jednym z zadań priorytetowych samorządu Gminy Czarnia.

2.8.2. Odprowadzanie ścieków.

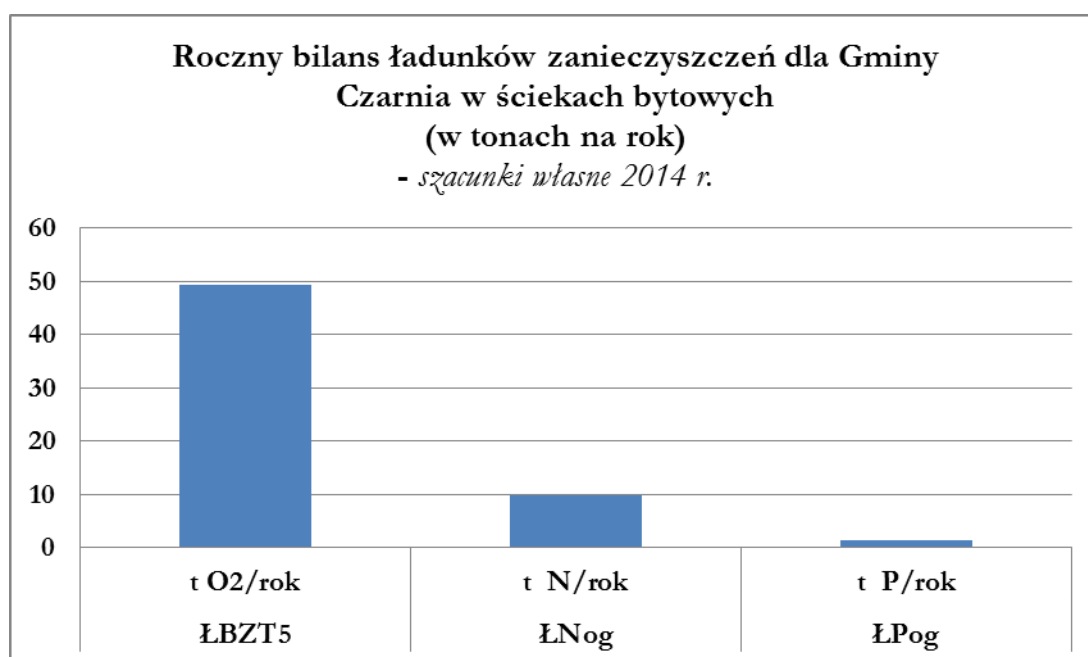
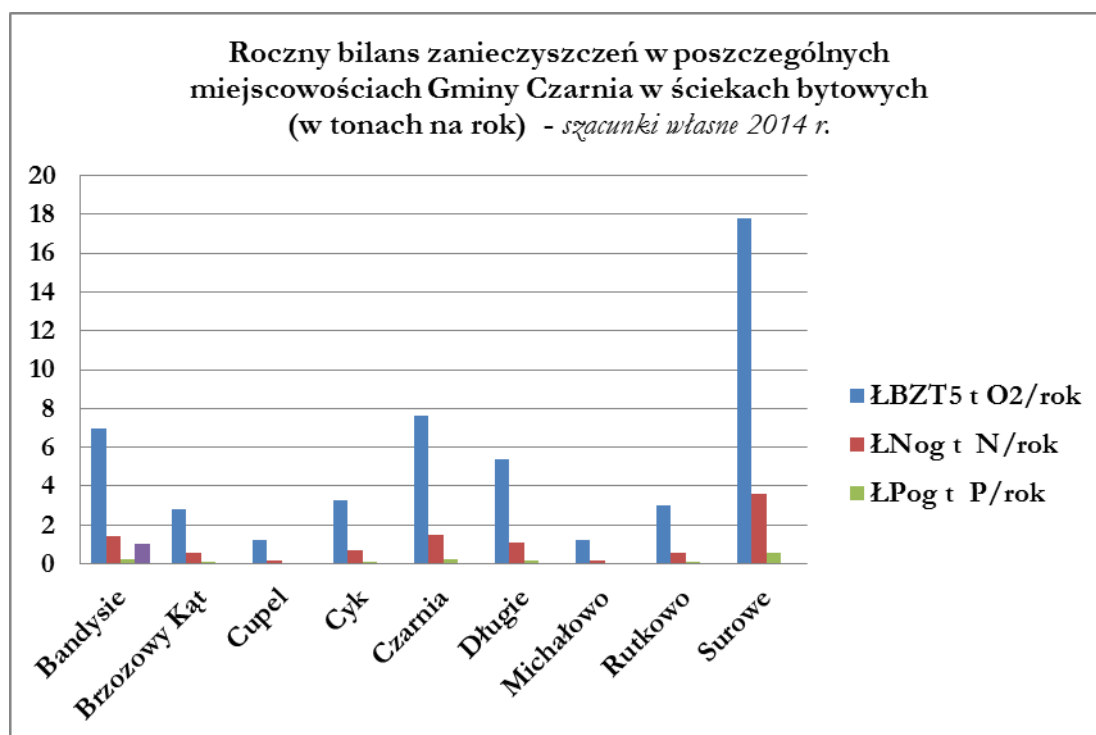
Na terenie Gminy Czarnia brak jest systemu kanalizacji sanitarnej i oczyszczania ścieków zarówno komunalnych jak i tych, powstających w gospodarstwach rolnych, zwłaszcza nastawionych na hodowlę bydła.

Jedynie w miejscowości Czarnia funkcjonuje niewielka, lokalna sieć kanalizacji sanitarnej, odprowadzająca ścieki do oczyszczalni typu „Bioblok”, znajdującej się na terenie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego. Oczyszczalnia ta posiada przepustowość na poziomie 35 m³/dobę i obsługuje przede wszystkim sam ośrodek, jak i sąsiadujące z nim obiekty usługowe (m.in. Zespół Szkół, urząd gminy) oraz kilka budynków mieszkalnych. Jednocześnie jest ona oczyszczalnią, do której dostarczane są ścieki z szamb, z terenu całej gminy. Wg. szacunków Urzędu Gminy Czarnia, aktualnie ścieki do oczyszczalni w Czarni dowożone są z ok. 30% tj. ok. 160 posesji.

Na pozostałym terenie brak jest sieci kanalizacyjnej oraz urządzeń do oczyszczania ścieków. Część ścieków, powstających w ramach prowadzonej hodowli bydła (gnojowica) jest wywożona przez rolników i rozlewana na ich polach, jako naturalny nawóz.

Dla potrzeb niniejszego opracowania przyjęto - w oparciu o informacje Urzędu Gminy Czarnia - że na ogólną liczbę 599 gospodarstw rolnych na terenie Gminy, ok. 450 z nich prowadzi mniej- lub bardziej intensywną produkcję rolną, nastawioną głównie na hodowlę bydła. W związku z tym, te gospodarstwa powinny już obecnie spełniać minimalne wymagania w zakresie odpowiedniej gospodarki ściekami i odpadami z tego typu działalności. Dotyczy to przede wszystkim posiadania płyt gnojowych oraz zbiorników na gnojowicę. Jak ocenia Urząd Gminy Czarnia, w chwili obecnej (stan na koniec 2015 r.) jedynie ok. 10% gospodarstw, w których prowadzona jest intensywna produkcja rolna (hodowla bydła) nie spełnia jeszcze wymaganych standardów, a więc nie posiada w/w płyt gnojowych i zbiorników na gnojowicę.

Roczny bilans ładunków zanieczyszczeń w ściekach bytowych, wytwarzanych w Gminie Czarnia przedstawiono w **tab. 25** oraz poniżej:

Tab. 25. Roczny bilans ładunków zanieczyszczeń w ściekach bytowych w Gminie Czarnia.

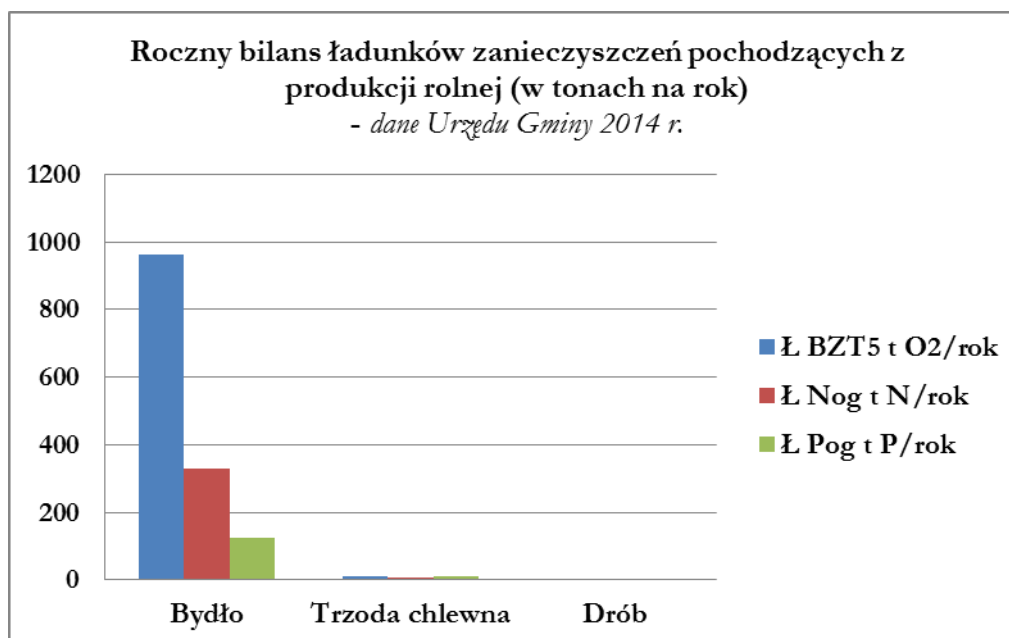
Lp.	Miejscowość	ŁBZT5 t O ₂ /rok	ŁNog t N/rok	ŁPog t P/rok	ŁZog t /rok
1.	Bandysie	7,0	1,4	0,21	7,0
2.	Brzozowy Kąt	2,8	0,6	0,08	2,8
3.	Cupel	1,2	0,2	0,03	1,2
4.	Cyk	3,3	0,7	0,10	3,3
5.	Czarnia	7,6	1,5	0,23	7,6
6.	Długie	5,4	1,1	0,16	5,4
7.	Michałow	1,2	0,2	0,04	1,2
8.	Rutkowo	3,0	0,6	0,09	3,0
9.	Surowe	17,8	3,6	0,54	17,8
10.	OGÓLEM	49,3	9,9	1,48	49,3

Szacunki własne – dane na koniec 2014 r.

Jak wynika z przedstawionej analizy ładunków zanieczyszczeń, w ściekach bytowych, łączna ilość azotu w skali roku wynosi ok. 10 t, fosforu ok. 1,5 t, a zawiesin ok. 49 t.

Poza ściekami bytowymi tj. pochodzącymi od mieszkańców i z zakładów usługowych (szkoły, urzędy), na terenie gminy bardzo istotnym elementem gospodarki ściekowej są ścieki, pochodzące z produkcji rolnej, a przede wszystkim z hodowli bydła.

Poziom podstawowych ładunków zanieczyszczeń, pochodzących z w/w produkcji rolnej w ściekach, wytwarzanych na terenie gminy w skali roku przedstawia się następująco (określono na podstawie dostępnej literatury, w oparciu o przeliczenia na 1 sztukę DJP tj. dużą jednostkę przeliczeniową):

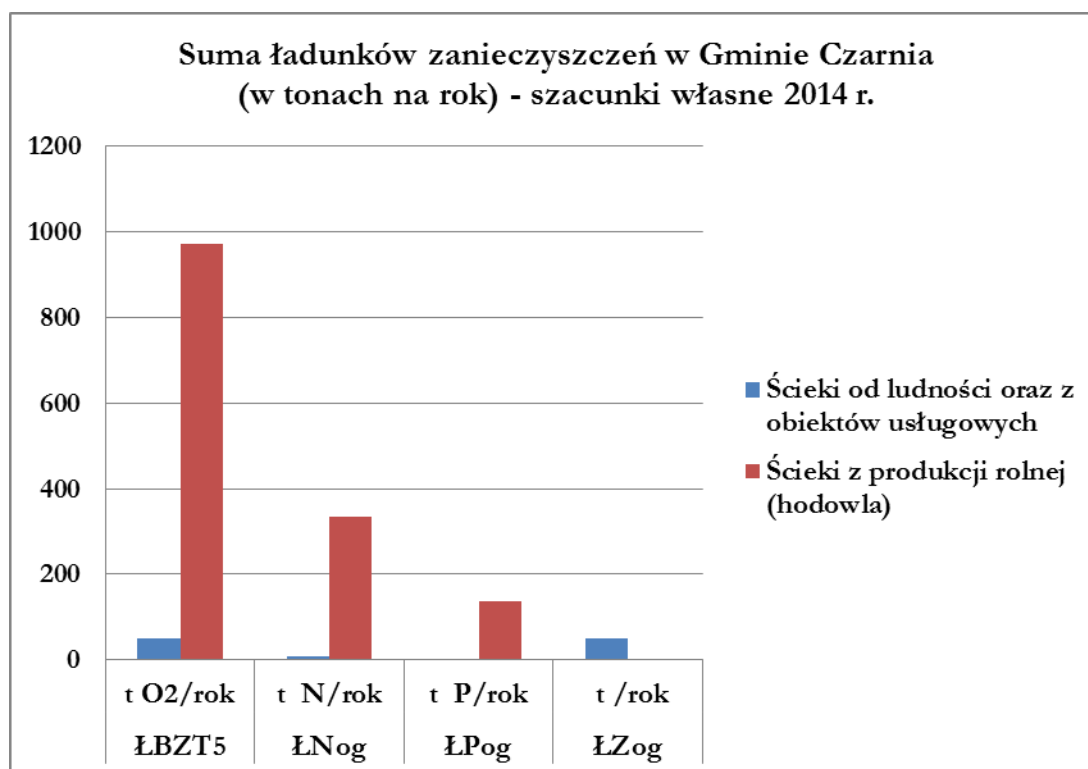
Tab. 26. Roczny bilans ładunków zanieczyszczeń w ściekach pochodzących z produkcji rolnej w Gminie Czarnia.

Lp.	Rodzaj hodowli	Ilość DJP	Ł BZT5 t O2/rok	Ł Nog t N/rok	Ł Pog t P/rok
1.	Bydło	3100	992,8	338,7	128,5
2.	Trzoda chlewna	60	5,5	4,0	6,8
3.	Drób	16	0,6	0,3	0,9
4.	OGÓLEM		998,9	343,0	136,2

Szacunki Urzędu Gminy Czarnia wg. stanu na koniec 2014 r.

Łączna wielkość ładunków zanieczyszczeń, wytwarzanych w produkcji rolnej (przede wszystkim w hodowli bydła) w Gminie Czarnia wynosi, w skali roku ok. 343 t azotu i ok. 136 t fosforu, natomiast biologiczne zapotrzebowanie tlenu szacowane jest na ok. 1000 t. (tab. 26).

Aby realistycznie ocenić wielkość ładunków zanieczyszczeń, jakie powstają w Gminie Czarnia, niezbędne jest sumowanie ładunków jakie odprowadzane są wraz ze ściekami bytowymi jak i ładunków, powstających w hodowli - zwłaszcza bydła - będącej podstawową funkcją gospodarczą Gminy.

Łączna wielkość ładunków zanieczyszczeń, wytwarzanych rocznie w obrębie Gminy Czarnia wynosi: ok. 345 t azotu, ok. 139 t fosforu, ok. 49 t zawiesiny oraz ok. 1021 t biologicznego zapotrzebowania tlenu (tab. 27).

Tab. 27. Suma ładunków zanieczyszczeń w ściekach, wytwarzanych w obrębie Gminy Czarnia.

Lp.	Źródło pochodzenia ścieków	Rodzaj i wielkość ładunków zanieczyszczeń			
		ŁBZT5 t O2/rok	ŁNog t N/rok	ŁPog t P/rok	ŁZog t /rok
1.	Ścieki od ludności oraz z obiektów usługowych	49,3	9,9	1,48	49,3
2.	Ścieki z produkcji rolnej (hodowla)	998,9	343,0	136,2	<i>brak danych</i>
3.	OGÓLEM	1048,2	352,9	137,68	49,3

Szacunki własne i Urzędu Gminy Czarnia – dane na koniec 2014 r.

WNIOSKI:

1. Na terenie Gminy Czarnia brak jest systemu kanalizacji sanitarnej i oczyszczania ścieków zarówno komunalnych jak i tych, powstających w gospodarstwach rolnych;
2. Niewielka ilość gospodarstw domowych oraz obiektów usługowych w miejscowości Czarnia korzysta z lokalnej oczyszczalni ścieków typu „Bioblok”, funkcjonującej w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym. Przepustowość tej oczyszczalni wynosi ok. 35 m³/dobę;
3. Do oczyszczalni w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Czarni dowożone są ścieki z szamb z ok. 30% posesji z terenu gminy;
4. Jedynie ok. 10% gospodarstw rolnych, prowadzących intensywną hodowlę bydła nie spełnia jeszcze minimalnych wymogów w zakresie odpowiedniej gospodarki ściekami i odpadami z tego typu działalności;
5. Łączna, roczna wielkość głównych ładunków zanieczyszczeń, wytwarzanych w gminie w skali roku wynosi ok. 345 t azotu i ok. 139 t fosforu. W znacznej większości (szacunkowo ok. 90%) tych substancji przedostaje się do wód gruntowych i powierzchniowych, powodując ich zanieczyszczenie i eutrofizację;
6. Podobnie jak w przypadku wodociągów, także rozwiązanie problemu oczyszczania ścieków w gminie (tak bytowych jak i powstających w procesie produkcji rolnej) jest zadaniem priorytetowym władz Gminy Czarnia i musi zostać rozwiązane poprzez budowę indywidualnych oczyszczalni przydomowych oraz płyt gnojowych oraz zbiorników na gnojowicę w gospodarstwach rolnych, nastawionych na hodowlę.

2.8.3. Gospodarka odpadami.

Na terenie Gminy Czarnia prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych, którą objętych jest ok. 54% gospodarstw domowych, głównie ze stref zwartej zabudowy tj. z największych miejscowości gminy (Czarnia, Surowe, Bandysie). Łączna ilość odpadów z terenu gminy wynosi 145 ton w skali roku tj. ok. 54 kg na jednego mieszkańca. W porównaniu z terenami sąsiednimi jest to ilość nie tak wysoka. Jednak warto zaznaczyć, iż tylko jedna firma z terenu gminy (ALDO w miejsc. Surowe) przekazała do utylizacji w 2014 r. ok. 24,7 ton odpadów, wśród których żelazo i stal stanowiły ok. 72%, a opakowania z tworzyw sztucznych ok. 16% objętości.

Lp.	Wyszczególnienie	Ludność	Ilość odpadów wytworzonych 2014 r.	Szacunkowa ilość odpadów wytwarzanych przez mieszkańców gminy w kg na 1 mieszkańca / rok
1.	Gmina Czarnia	2694	145 ton	50 - 55

wg. danych Urzędu Gminy Czarnia.

Odpady zarówno segregowane jak i niesegregowane wywożone są do Kompostowni Odpadów Ulegających Biodegradacji w miejscowości Ławy w gminie Rzekuń (ok. 63 km od miejsc. Czarnia).

Funkcjonujący w gminie system usuwania odpadów niebezpiecznych takich jak np. zużyty sprzęt elektrotechniczny czy oświetleniowy, a także usuwania odpadów wielkogabarytowych, oparty jest na odbieraniu tego typu odpadów 2 razy do roku, poprzez zabieranie ich w określonym dniu i godzinach, w 5 wsiach na terenie gminy. O terminie odbioru odpadów mieszkańcy są informowani przez Urząd Gminy, po wcześniejszym uzgodnieniu terminów z wykonawcą zadania.

W gminie nie ma punktu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych (tzw. PSZOK-u), co jest uzasadnione ze względów ekonomicznych. Obecnie prowadzone są uzgodnienia z władzami samorządowymi Myszynca, mające na celu umożliwienie mieszkańcom Gminy Czarnia korzystania także z PSZOK-u w Myszyncu, na co pozwala prawo.

WNIOSKI:

1. Selektywną zbiórką odpadów na terenie Gminy Czarnia objętych jest ok. 54% gospodarstw domowych;
2. W skali roku na terenie gminy wytwarzanych jest ok. 50 - 55 t odpadów stałych, co z racji liczby ludności i charakteru gospodarki na tym obszarze, jest ilością niewielką w stosunku do gmin sąsiednich;
3. Wszystkie odpady stałe z terenu gminy wywożone są do Kompostowni Odpadów Ulegających Biodegradacji w miejscowości Ławy w gminie Rzekuń (ok. 63 km od miejsc. Czarnia);
4. Niezbędne jest rozszerzenie zakresu selektywnej zbiórki odpadów w obrębie gminy.

2.8.4. Sieć drogowa.

Na sieć drogową Gminy Czarnia składają się:

- droga wojewódzka nr. 614 (Myszyniec - Chorzele), o długości w obrębie gminy 10,1 km, o nawierzchni utwardzonej (asfaltowej);
- drogi powiatowe, o długości łącznej 45,8 km, w tym 39,5 km to drogi o nawierzchni utwardzonej (asfaltowej), a 6,3 km o nawierzchni tłuczniowej;
- drogi gminne, o łącznej długości ok. 41,4 km. Obsługują one zabudowę kolonijną oraz stanowią połączenia między wsiami, a także ułatwiają dojazdy do użytków rolnych. Ok. 36% z tych dróg (ok. 14,9 km) posiada nawierzchnię utwardzoną (asfaltową), natomiast pozostałe ok. 64% to drogi żwirowe (ok. 25,8 km) i gruntowe (ok. 0,65 km).

WNIOSKI:

1. W ramach sieci drogowej gminy funkcjonuje jedna droga wojewódzka (ok. 10 km), drogi powiatowe o łącznej długości 45,8 km oraz drogi gminne o długości ok. 41,4 km;
2. Ok. 64 km dróg (ok. 66%) w gminie to drogi o nawierzchni utwardzonej (asfaltowej), jednak co najmniej połowa z nich wymaga napraw i remontów;
3. Jednym z podstawowych zadań władz samorządowych (powiat i gmina) jest przede wszystkim modernizacja dróg o nawierzchni gruntowej (tłuczniowej i żwirowej), co dotyczy zarówno dróg powiatowych jak i gminnych.

2.8.5. Sieć energetyczna i telekomunikacyjna.

Linie energetyczne w obrębie Gminy Czarnia to:

- a. napowietrzna linia energetyczna wysokiego napięcia 220 kV Ostrołęka - Olsztyn, stanowiąca element krajowego systemu energetycznego. Szerokość obszaru ograniczonego użytkowania dla tego typu linii wynosi 34m od osi linii;
- b. napowietrzne sieci energetyczne średniego i niskiego napięcia, zasilane z Rejonowych Punktów Zasilani, zlokalizowanych w Chorzelach i Myszyńcu;

Obecnie Zakładu Energetyczny otrzymał 8 decyzji o warunkach zabudowy, związanych z modernizacją linii niskiego napięcia w obrębie gminy, w latach 2015-2018. Aktualnie realizowana jest także w gminie przebudowa linii wysokiego napięcia. Prace te powinny zostać zakończone w 2016 r.

W gminie zlokalizowane są 2 stacje przekaźnikowe telefonii komórkowej, w miejscowości Czarnia.

WNIOSKI:

1. Przez teren gminy przebiega linia energetyczna wysokiego napięcia Ostrołęka - Olsztyn, będąca elementem krajowego systemu energetycznego;
2. Lokalne linie energetyczne na terenie gminy to linie średniego i niskiego napięcia, zasilane z RPZ, położonych poza terenem gminy;
3. W miejscowości Czarnia zlokalizowane są dwie stacje przekaźnikowe telefonii komórkowej.

2.9. Infrastruktura społeczna.

2.9.1. Oświata i wychowanie.

System edukacji w Gminie Czarnia oparty jest na dwóch zespołach szkół prowadzonych przez samorząd (szkoła podstawowa + gimnazjum), w miejscowościach Czarnia i Surowe. Do obu w/w zespołów uczęszcza obecnie (rok szkolny 2015/2016) 340 uczniów, z czego 44% to uczniowie Zespołu Szkół w Czarni, a 56% w Surowem.

W szkołach podstawowych gminy uczy się obecnie 229 uczniów (67%), a w gimnazjach 111 uczniów (33%).

Oba zespoły szkolne zatrudniają łącznie 39 nauczycieli, z których 20 pracuje w Czarni, a 19 w Surowem.

W stosunku do roku szkolnego 2014/2015 liczba uczniów w gminie w zasadzie pozostała na tym samym poziomie (242-240 uczniów), a w stosunku do roku szkolnego 2010/2011 stwierdza się zwiększenie liczby uczniów o ok. 13%.

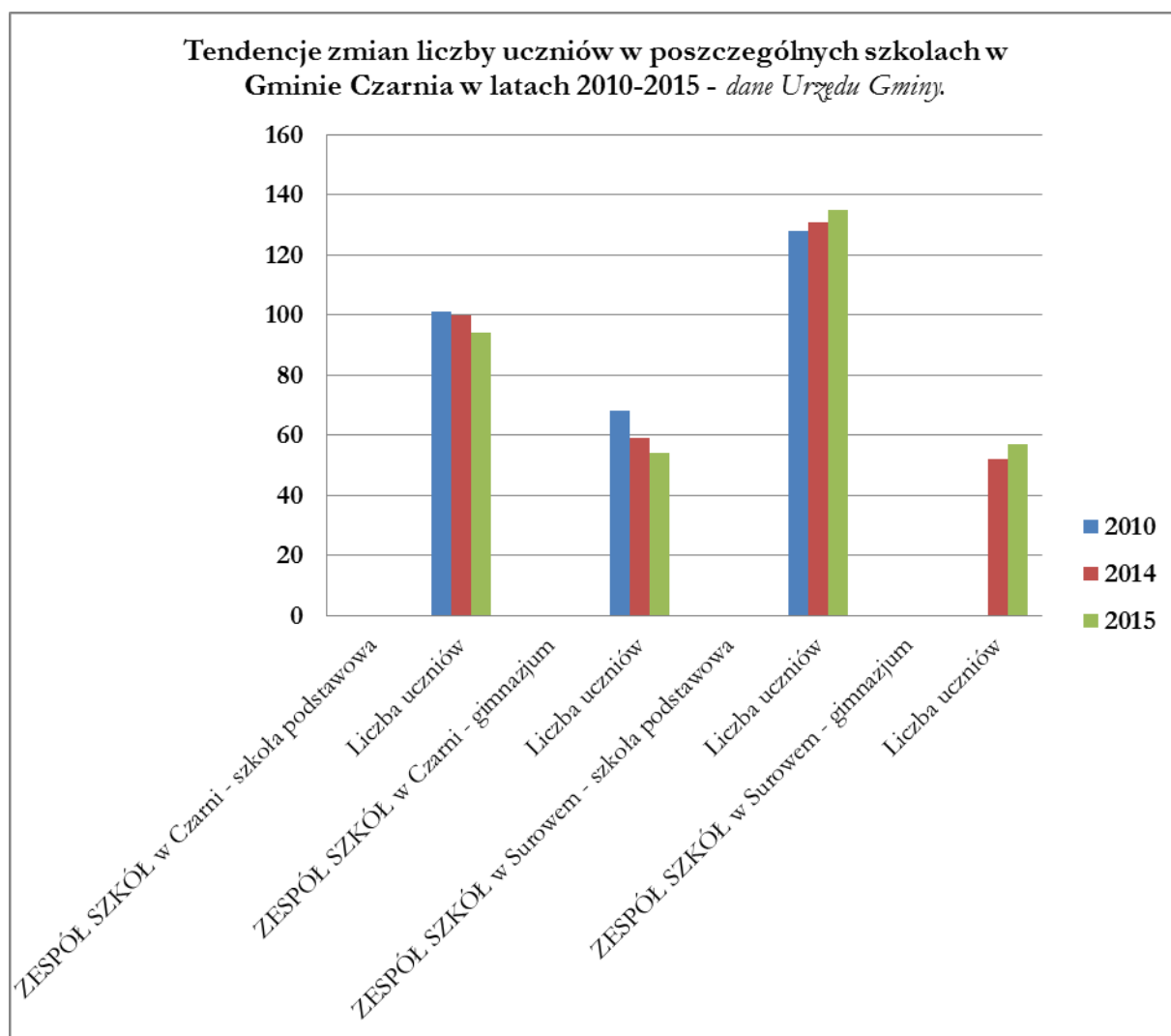
Obie placówki szkolne w Gminie Czarnia spełniają standardy tak w zakresie jakości pomieszczeń klasowych jak i ich wyposażenia (np. w pracowni komputerowe) oraz zapewniają możliwość prowadzenia zajęć sportowo-rekreacyjnych na usytuowanych przy nich wielofunkcyjnych boiskach. W obu szkołach podstawowych funkcjonują także oddziały „zerowe”.

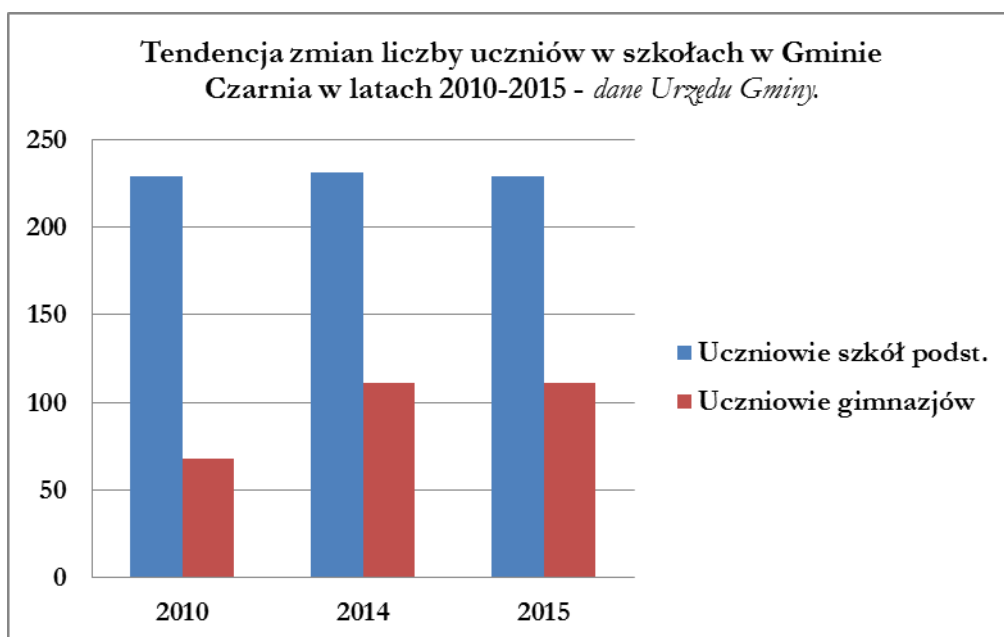
W Gminie Czarnia nie ma przedszkoli publicznych. Funkcjonuje tu jedynie punkt przedszkolny w Surowem, do którego w 2015 r. uczęszczało 10 dzieci. Punkt ten jest prowadzony przez Związek Stowarzyszeń "Kurpsie Razem" i został utworzony w ramach projektu „Przedszkole szansą na sukces w szkole”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

Istnienie w/w punktu przedszkolnego nie rozwiązuje jednak problemu opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym na terenie gminy, tak z uwagi na niewielki zakres opieki nad dziećmi oraz jego usytuowanie, a także nie w pełni zdefiniowaną przyszłość tego przedszkola w momencie, kiedy zakończony zostanie projekt, a więc finansowanie jego działalności. Tym samym, zwłaszcza

młode matki z terenu gminy mają lub mogą mieć utrudniony powrót na rynek pracy. Warto podkreślić, iż w powiecie ostrołęckim tylko w dwóch gminach (Czarnia i Lelis) brak jest przedszkoli publicznych.

Drugim, istotnym - zdaniem autorów - problemem gminy w sferze edukacji i wychowania jest brak przynajmniej jednej świetlicy socjoterapeutycznej, która zapewniałyby wsparcie dzieciom i młodzieży poprzez m.in. pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zajęcia terapeutyczne (np. wsparcie psychologiczne) czy dożywianie, itp. Omówione zagadnienia przedstawiono w **tab. 28 i 29** oraz na wykresach poniżej:

Tab. 28. Tendencje zmian ilości uczniów, nauczycieli i klas w szkołach na terenie Gminy Czarnia w latach 2010 - 2015.

Lp.	Wyszczególnienie	Lata		
		2010	2014	2015
I. ZESPÓŁ SZKÓŁ w Czarni - szkoła podstawowa				
1.	Liczba uczniów	101	100	94
2.	Liczba nauczycieli	19	12	13
3.	Liczba klas	6	6	6
II. ZESPÓŁ SZKÓŁ w Czarni - gimnazjum				
1.	Liczba uczniów	68	59	54
2.	Liczba nauczycieli	7	7	7
3.	Liczba klas	3	3	3
III. ZESPÓŁ SZKÓŁ w Surowem - szkoła podstawowa				
1.	Liczba uczniów	128	131	135
2.	Liczba nauczycieli	18	12	12
3.	Liczba klas	7	7	8
IV. ZESPÓŁ SZKÓŁ w Surowem - gimnazjum				
1.	Liczba uczniów	-	52	57
2.	Liczba nauczycieli	-	7	7
3.	Liczba klas	-	3	3

Dane Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 29. Tendencja zmian liczby uczniów wg rodzajów placówek edukacyjnych w Gminie Czarnia w latach 2010 – 2015.

Lp.	Wyszczególnienie	Lata		
		2010	2014	2015
1.	Uczniowie szkół podst.	229	231	229
2.	Uczniowie gimnazjów	68	111	111
3.	OGÓŁEM	297	342	340

Dane Urzędu Gminy Czarnia.

Do systemu edukacyjno-wychowawczego w gminie należy zaliczyć również istniejący w Czarni Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, będący jednostką samorządową, podległą Urzędowi Marszałkowskiemu Woj. Mazowieckiego. Ośrodek ten jest przeznaczony dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie w stopniu umiarkowanym oraz znacznym, a także z tzw. niepełnosprawnością sprzężoną (autyzm, porażenie mózgowe, dysfunkcje narządów ruchu, etc.). W Ośrodku działa szkoła podstawowa i gimnazjum oraz 3-letnia szkoła przygotowująca i przysposabiająca do pracy.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Czarni nastawiony jest na przyjmowanie dzieci i młodzieży z całego regionu, mając możliwość zakwaterowania podopiecznych w internacie, w pełni przystosowanym dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

W Ośrodku w roku szkolnym 2015/2016 uczy się 78 uczniów, a zatrudnionych jest tu łącznie 61 osób, w tym 43 nauczycieli-wychowawców.

Z całego personelu Ośrodka ok. 30% (18 osób) to mieszkańcy Gminy Czarnia. Roczny koszt funkcjonowania placówki to ok. 5,6 mln zł. Jest on pokrywany ze środków samorządu województwa.

Omawiana placówka pełni także - chociaż w ograniczonym zakresie - funkcje usługowe na rzecz społeczności lokalnej. Funkcjonuje w niej kryty basen, który jest w określonych okresach dniach i godzinach dostępny także dla uczniów szkół gminy jak i osób prywatnych.

Omawiając zagadnienia związane z wychowaniem i edukacją należy zaznaczyć, iż do zaspokojenia wszystkich potrzeb w tym zakresie, budżet gminy dofinansowuje tę działalność w wysokości ok. 750 tys. zł rocznie. Są to przede wszystkim koszty dowozu dzieci do szkół, który chociaż jest zadaniem własnym samorządu gminy, to jednak pochłania znaczne środki, które muszą być sfinansowane kosztem innych wydatków.

WNIOSKI:

1. System edukacyjny gminy oparty jest na dwóch, gminnych zespołach szkół (szkoła podstawowa i gimnazjum), zlokalizowanych w miejscowościach Czarnia i Surowe. W obu tych placówkach uczy się łącznie 340 uczniów, z czego w Czarni 148 (ok. 44%), a w Surowem 192 (ok. 56%);
2. Liczba uczniów szkół podstawowych gminy jest niemal dwukrotnie wyższa od liczby uczniów gimnazjów (odpowiednio 229 i 111 uczniów);
3. Zarówno wyposażenie jak i zaplecze sportowo-rekreacyjne obu zespołów szkolnych gminy spełnia odpowiednie standardy, zapewniając dobre warunki nauki oraz zajęć o charakterze sportowo-rekreacyjnym;
4. W Gminie Czarnia brak jest zarówno instytucji opiekującej się małymi dziećmi do lat 3 (żłobek) jak i placówki wychowania przedszkolnego, a także świetlicy socjoterapeutycznej;
5. Uzupełnieniem systemu edukacji w Gminie Czarnia jest działający tu Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie w stopniu umiarkowanym oraz znacznym, a także z tzw. niepełnosprawnością sprzężoną. W SOSW działa szkoła podstawowa i gimnazjum, a także 3-letnia szkoła przygotowująca do pracy;
6. SOSW w Czarni finansowany jest ze środków samorządu woj. mazowieckiego i nastawiony jest na przyjmowanie dzieci i młodzieży z całego regionu.

2.9.2. Ochrona zdrowia.

W Gminie Czarnia system ochrony zdrowia reprezentowany jest przez jedną tego typu placówkę tj. Przychodnię Lekarską „Rodzina” w Czarni. Przychodnia ta zatrudnia trzech lekarzy oraz dwie pielęgniarki, a także jedną położną (umowa cywilno-prawna). Zarówno w/w lekarze jak i pielęgniarki świadczą także usługi zdrowotne poza terenem gminy (Myszyniec), a tym samym czas przyjmowania przez nich pacjentów w gminie jest z góry ograniczony.

Nocna i świąteczna pomoc lekarska oraz pomoc w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia, świadczona jest przez pogotowie ratunkowe z Myszyńca bądź Ostrołęki.

Mieszkańcy Gminy Czarnia nie mają możliwości korzystania ze specjalistycznej pomocy lekarskiej na miejscu i po pomoc tego typu muszą udawać się najczęściej do Ostrołęki (ok. 50 km), bądź Warszawy (ok. 140 km).

WNIOSKI:

1. W Gminie Czarnia opieka zdrowotna realizowana jest na poziomie podstawowym tj. przychodni lekarza rodzinnego;
2. Specjalistyczną pomoc lekarską dla mieszkańców gminy świadczy szpital powiatowy w Ostrołęce (Mazowiecki Szpital Specjalistyczny im. dr. J. Psarskiego);
3. Pomoc medyczną w nagłych przypadkach na terenie Gminy Czarnia świadczą stacje pogotowia ratunkowego w Myszyńcu i Ostrołęce.

2.9.3. Kultura.

W gminie Czarnia placówkami, realizującymi zadania z zakresu szeroko rozumianej kultury są:

- a. Gminna Biblioteka Publiczna w Czarni wraz z jej filią w Surowem;
- b. remizy Ochotniczej Straży Pożarnej w Czarni, Bandysiach i Brzozowym Kącie, w których funkcjonują świetlice wiejskie.

ad. a.

Gminna Biblioteka Publiczna (zlokalizowana w budynku remizo-świetlicy OSP), realizuje zadania z zakresu propagowania kultury w społeczności lokalnej. Poza ofertą księgozbioru, biblioteka oferuje także bezpłatny dostęp do internetu oraz realizuje zadania edukacyjne, takie jak spotkania autorskie z różnego typu twórcami, propagowanie amatorskiego ruchu artystycznego (występy, wystawy). Ważnym, elementem działalności Bibliotek jest także oferta spędzania czasu wolnego, skierowana przede wszystkim do dzieci i młodzieży, w postaci konkursów i wycieczek, a także specjalnych zajęć organizowanych w okresie wakacji oraz ferii. Biblioteka zatrudnia 2 osoby.

ad. b.

Świetlice wiejskie pełnią przede wszystkim funkcję miejsc spotkań lokalnej społeczności, co jest istotnym elementem ich integracji;

Poziom wydatków budżetu gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2000-2015 systematycznie rósł od ok. 75 tys. zł w 2000 r. do ok. 306 tys. zł w 2015 r. Także w ujęciu procentowym, udział wydatków tej pozycji budżetu gminy wzrósł od 2,32% w 2000 r. do 2,83% w roku 2015 r.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca Gminy Czarnia, wydatki budżetu, przeznaczone na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego, wzrosły z ok. 25 zł w 2000 r. do ok. 113 zł w 2015 r., a więc ponad czterokrotnie.

Istotną rolę w propagowaniu regionalnej kultury kurpiowskiej odgrywa Zespół Folklorystyczny „Carniacy”. Powstał on w Czarni w 1935 r., a po wojnie został reaktywowany w 1985 r. Od 1991 r. patronat nad Zespołem objęło Towarzystwo Kurpiowskie „Strzelec” w Czarni.

Główną specjalnością Zespołu „Carniacy” są widowiska obrzędowe i plenerowe. Grupa śpiewa tradycyjne pieśni i wykonuje tańce kurpiowskie.

Od prawie 25 lat swojej działalności, Towarzystwo Kurpiowskie „Strzelec” w Czarni pełnił rolę animatora życia kulturalnego w gminie i popularyzatora folkloru kurpiowskiego. Od początku swojego istnienia, Towarzystwo - wspólnie z władzami samorządowymi gminy - jest m.in. organizatorem imprezy folklorystycznej „Niedziela na wsi”, będącej regionalnym spotkaniem z historią i folklorem kurpiowskim.

Szeroko rozumiana działalność kulturalna, a przede wszystkim promocja lokalnej (regionalnej) kultury, zwyczajów, strojów czy potraw i wyrobów, powinna być szczególnie promowana. Może ona stać się jedną z podstawowych atrakcji (poza środowiskiem naturalnym), przyciągających na teren gminy (regionu) gości z zewnątrz i to nie tylko z Polski, ale także z zagranicy. W związku z tym, ważnym zadaniem tak dla samorządu jak i społeczności gminy jest współpraca zarówno z organizacjami gminnymi, jak i regionalnymi, nastawionymi na kultywowanie w/w tradycji (np. Związek Stowarzyszeń i Lokalna Grupa Działania „Kurpsie Razem”). Tylko tego rodzaju współdziałanie, w które włączają się również szkoły z terenu gminy i działające tu organizacje społeczne (np. koła gospodyń wiejskich) czy OSP mogą wspólnie ubiegać się o dofinansowanie różnego typu działań edukacyjnych i promocyjnych ze środków zewnętrznych.

WNIOSKI:

1. Do instytucji kultury działających w gminie należy Gminna Biblioteka Publiczna oraz świetlice wiejskie, najczęściej działające w ramach remiz Ochotniczej Straży Pożarnej, a także Zespół Folklorystyczny „Carniacy”, działający pod patronatem Towarzystwa Kurpiowskiego „Strzelec”;
2. Wydatki budżetu gminy przeznaczone na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego od 2000 r. stale rosną, a ich udział w budżecie w 2015 r. wynosił 2,83%;
3. W przeliczeniu na 1 mieszkańca, wydatki budżetu gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wzrosły w okresie ostatnich 15 lat ponad czterokrotnie;
4. Warunkiem promowania wartości kulturowych gminy i regionu, jest ściśle współdziałanie samorządu Gminy Czarnia, zarówno z organizacjami gminnymi jak i regionalnymi jak np. „Kurpsie Razem”.

2.9.4. Sport i rekreacja.

Zaplecze sportowo-rekreacyjne gminy jest - jak na tak małą jednostkę samorządową - zupełnie zadawalające. Składają się na nie:

- boisko do gry w piłkę nożną z bieżnią okólną oraz boisko wielofunkcyjne (do gry w siatkówkę, koszykówkę, piłkę ręczną i tenisa ziemnego) o nawierzchni syntetycznej, zlokalizowane przy Zespole Szkół w Czarni;
- boisko wielofunkcyjne o nawierzchni polipropylenowej przy Zespole Szkół w Surowem;
- dostępny do mieszkańców gminy oraz uczniów szkół gminnych basen kryty w Specjalnym Ośrodku Szkolno- Wychowawczym w Czarni.

To, co dotyczy szeroko rozumianej rekreacji i rzuca się w oczy osobom z zewnątrz, to brak w gminie wyznaczonych i oznakowanych tras do turystyki rowerowej wraz np. z dostępnym na stronie internetowej gminy opisem tych tras.

Warunki naturalne gminy stwarzają bardzo dogodne warunki do przeprowadzania rodzinnych imprez rekreacyjnych takich jak biegi przełajowe i na orientację, rodzinne narciarstwo śladowe, rajdy rowerowe, jeździectwo itp. Tego typu oferta imprez powinna stać się „wizytówką” gminy i mieć zasięg przynajmniej regionalny.

Wydatki budżetu Gminy Czarnia w dziale „kultura fizyczna” kształtują się na poziomie ok. 3,1 tyś. zł (2015 r.), co w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy daje kwotę ok. 1,14 zł. Dodatkowo, władze samorządowe pokrywają koszty utrzymania obu, w/w boisk wielofunkcyjnych przy zespołach szkół w Czarni i Surowem. Koszty te szacowane są na ok. 5 000 zł rocznie.

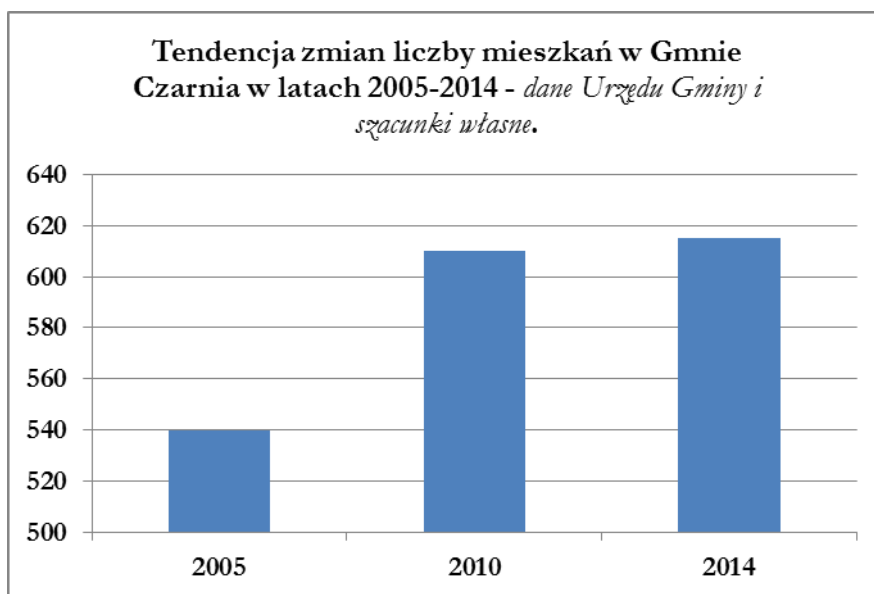
WNIOSKI:

1. Zaplecze sportowo - rekreacyjne Gminy Czarnia jest dobre i składają się na nie dwa boiska wielofunkcyjne przy zespołach szkolnych w Czarni i Surowem oraz dostępna dla mieszkańców gminy kryta pływalnia w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Czarni;

2. Wydatki budżetu gminy, związane ze sportem i rekreacją wynoszą ok. 8 tyś. zł, z czego ok. 5 tyś. zł jest związane z utrzymaniem i eksploatacją boisk wielofunkcyjnych przy zespołach szkół;
3. Pomimo dogodnych warunków naturalnych, brak jest w gminie np. wytyczonych, oznakowanych i opisanych tras rowerowych oraz brak promocji możliwości organizowania tu np. rodzinnych imprez rekreacyjnych.

2.10. Zasoby mieszkaniowe.

Zasoby mieszkaniowe Gminy Czarnia wynoszą 615 mieszkań, zlokalizowany w 531 posesjach (2014 r.). Przede wszystkim są to mieszkania, znajdujące się prywatnych budynkach. W latach 2005 - 2014 ilość mieszkań zwiększyła się o ok. 75 (**tab. 30**).

Tab. 30. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Czarnia.

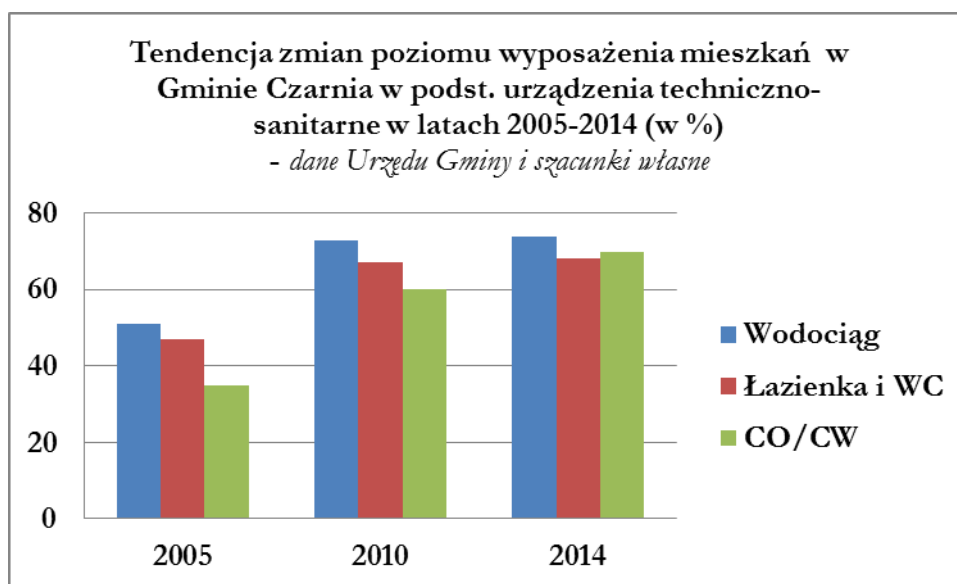
Lp.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Lata			
			2000	2005	2010	2014
1.	Mieszkania	ilość	brak danych	540	610	615
2.	Izby w mieszkaniach	izba	brak danych	2160	2450	2480
3.	Pow. użytkowa	m ²	brak danych	45900	56123	56400

Dane Urzędu Gminy Czarnia i Woj. Urzędu Statystycznego.

Średnia powierzchnia mieszkania w gminie wynosi ok. 92 m², a średnia ilość izb w mieszkaniu to ok. 4.

Jeżeli chodzi o poziom wyposażenia mieszkań w podstawowe urządzenia techniczno-sanitarne (**tab. 31**), to 74% z nich posiada wodociąg, ok. 68% łazienkę z WC oraz ok. 70% korzysta z CO i CW. Należy jednak zaznaczyć, iż dane te - pozornie świadczące o stosunkowo wysokim standardzie zamieszkania - nie odzwierciedlają w pełni stanu faktycznego ponieważ:

- większość mieszkań posiada doprowadzenie bieżącej wody (wodociąg) z lokalnej, znajdującej się na terenie posesji studni, za pośrednictwem hydroforu. Do wodociągu gminnego, na koniec 2014 r. podłączonych było jedynie 170 posesji czyli ok. 32%;
- dostęp do centralnego ogrzewania i ciepłej wody należy rozumieć jako posiadanie w mieszkaniu lokalnej kotłowni wraz z rozprowadzeniem ciepła i ciepłej wody użytkowej..

Tab. 31. Stopień wyposażenia mieszkań w Gminie Czarnia w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne (dane w %).

Lp.	Wyszczególnienie	Lata			
		2000	2005	2010	2014
1.	Wodociąg a	brak danych	51	73	74
2.	Łazienka i WC b	brak danych	47	67	68
3.	CO/CW c	brak danych	35	60	70

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia i Woj. Urzędu Statystycznego.

a - także wodociąg z lokalnych ujęć

b - przede wszystkim podłączone do lokalnych szamb

c - instalacje lokalne (domowe)

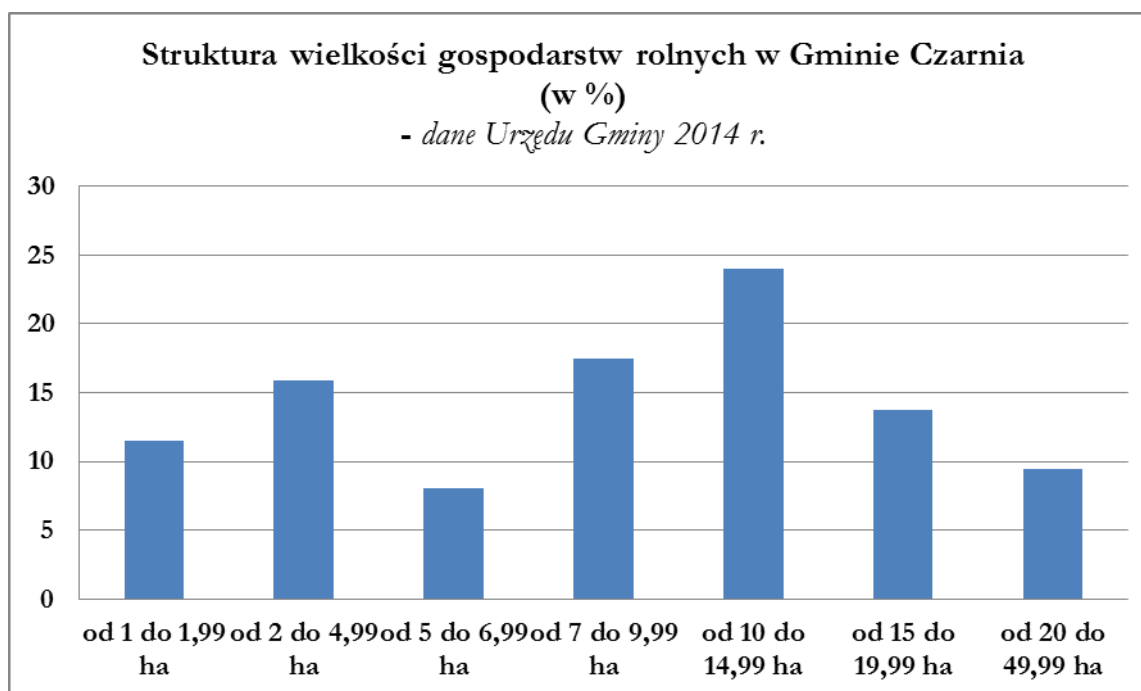
WNIOSKI:

1. Zasoby mieszkaniowe Gminy Czarnia to 615 mieszkań. w 531 posesjach;
2. Poziom wyposażenia w urządzenia techniczno-sanitarne można uznać za dobry, jednak w większości są to urządzenia oparte na lokalnych, a nie sieciowych instalacjach, ponieważ w gminie jedynie ok. 32% posesji jest podłączonych do gminnej sieci wodociągowej i nie istnieje tu system kanalizacji sanitarnej;
3. Jednym z pierwszoplanowych zadań samorządu, służących poprawie warunków zamieszkania w gminie jest budowa sieci wodociągowej oraz rozwiązanie problemu oczyszczania ścieków, w oparciu o nowoczesne, przydomowe oczyszczalnie ścieków.

2.11. Rolnictwo i struktura gospodarstw rolnych.

Z punktu widzenia zarówno z obecnego jak i perspektywicznego poziomu rozwoju gospodarczego gminy, szczególnie istotna jest jej funkcja gospodarcza oraz wielkości, jakimi można ją charakteryzować. W przypadku Gminy Czarnia dominującą funkcją gospodarczą jest rolnictwo, oparte przede wszystkim na hodowla bydła i w dużo mniejszym stopniu trzody chlewnej.

Łącznie na terenie Gminy znajduje się 599 gospodarstw rolnych, których strukturę obszarową przedstawiono w **tab. 32** oraz na poniższym wykresie:

Tab. 32. Struktura wielkości gospodarstw rolnych w Gminie Czarnia.

Lp.	Wielkość gospodarstwa rolnego	Ilość gospodarstw	Udział w %
1.	od 1 do 1,99 ha	69	11,5
2.	od 2 do 4,99 ha	95	15,9
3.	od 5 do 6,99 ha	48	8,0
4.	od 7 do 9,99 ha	105	17,5
5.	od 10 do 14,99 ha	144	24,0
6.	od 15 do 19,99 ha	82	13,7
7.	od 20 do 49,99 ha	56	9,4
8.	OGÓŁEM	599	100

Dane Urzędu Gminy Czarnia - stan na koniec 2014 r.)

Jak z powyższego widać prawie połowa (ok. 47%) gospodarstw rolnych na terenie Gminy Czarnia to w zasadzie gospodarstwa średnie tj. o powierzchni od 10 do 49,9 ha. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w gminie wynosi 10,8 ha i jest znacznie wyższa od średniej w woj. mazowieckim (8,55 ha) i nieco wyższa od średniej krajowej (10,48 ha). Wg. szacunków Urzędu Gminy Czarnia, w rolnictwie pracuje tu ok. 1200 osób. Poziom ten nie ulega istotnym wahaniom już od kilku lat.

Ocenę możliwości produkcyjnych gruntów na danym terenie, daje syntetyczny wskaźnik jakości i przydatności rolniczej gruntów. Dla określonego obszaru oblicza się średnią ważoną wartości (wagą jest powierzchnia) dla klas bonitacyjnych oraz osobno (analogicznie) dla występujących tam kompleksów glebowo-rolniczych. Tak obliczony wskaźnik dla Gminy Czarnia wynosi:

- dla gruntów ornyczych poniżej 30 pkt., co oznacza że grunty te są bardzo słabe i tym samym mało przydatne dla potrzeb rolniczych;
- dla użytków zielonych ok. 40 pkt., co w skali jakości określa je jako słabe, o umiarkowanej przydatności rolniczej.

Jak zaznaczono, w produkcji rolnej na omawianym obszarze zdecydowanie dominuje hodowla bydła. W przeliczeniu na DJP (**duża jednostka przeliczeniowa inwentarza** - umowna jednostka liczebności zwierząt hodowlanych, według polskich norm odpowiadająca jednej

krowie o masie 500 kg), ilość zwierząt w gospodarstwach rolnych Gminy Czarnia przedstawia się następująco (2014 r.):

Lp.	Rodzaj hodowli	Ilość DJP
1.	Bydło	3200
2.	Trzoda chlewna	60
3.	Drób	16

Szacunki Urzędu Gminy Czarnia.

Obsada (w DJP) bydła na 100 ha użytków rolnych w gminie wynosi ok. 80 szt. (średnia krajowa 31 szt., średnia dla woj. mazowieckiego 35 szt.), zaś trzody chlewnej wynosi 30 szt. na 100 ha gruntów ornych (średnia krajowa 93 szt., średnia dla woj. mazowieckiego 72 szt. wg. danych Mazowieckiej Izby Rolniczej 2013 r.).

Niska poziom bonitacji gleb, a co za tym idzie niska ich przydatność rolnicza, decydują o zarówno o strukturze zasiewów jak i kierunkach wykorzystania użytków rolnych. I tak, głównymi roślinami uprawnymi na terenie gminy są *(na podst. szacunków Urzędu Gminy)*:

- żyto, zajmujące ok. 30% całości zasiewów;
- kukurydza ok. 20%;
- owies ok. 8,5%;
- ziemniaki ok. 5%;
- rośliny pastewne ok. 20%;
- pozostałe uprawy ok. 16,5%.

Tym samym, uprawy roślinne są drugim, poza hodowlą bydła mlecznego i rzeźnego, kierunkiem produkcji rolnej w gminie.

Co istotne, na terenie gminy brak jest upraw roślin przemysłowych. Fakt ten wynika bezpośrednio z jakości gleb na tym obszarze. Jednocześnie gleby na terenie gminy nie są zanieczyszczone metalami ciężkimi (stopień 0), a tym samym są przydatne do upraw wszystkich roślin ogrodniczych i rolniczych.

Poza prowadzoną w gminie produkcją rolną, opartą głównie na hodowli bydła, brak jest tu innych form gospodarki rolnej, jak chociażby przetwórstwa, wykorzystujące lokalne produkty (np. mleko, mięso). Tym samym, rolnictwo w gminie jest nastawione wyłącznie na produkcję „surowcową”, a więc już z samej definicji mniej opłacalną i podlegającą wahaniom koniunktury (np. ceny skupu).

WNIOSKI:

1. Rolnictwo jest dominującą funkcją gospodarczą Gminy Czarnia;
2. W rolnictwie gminy pracuje ok. 1200 osób, a ilość gospodarstw rolnych wynosi tu 599;
3. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w gminie wynosi 10,8 ha i jest wyższa zarówno od średniej wojewódzkiej jak i średniej krajowej;
4. Ok. 50% gospodarstw rolnych w gminie ma pow. od 10 do 49,9 ha;
5. W produkcji rolnej na omawianym obszarze zdecydowanie dominuje hodowla bydła mlecznego i rzeźnego;
6. Z uwagi na jakość gleb, produkcja roślinna ogranicza się w gminie do głównie do uprawy zbóż (żyto i owies) oraz roślin pastewnych;
7. W gminie brak jest zakładów przetwórstwa produktów rolnych.

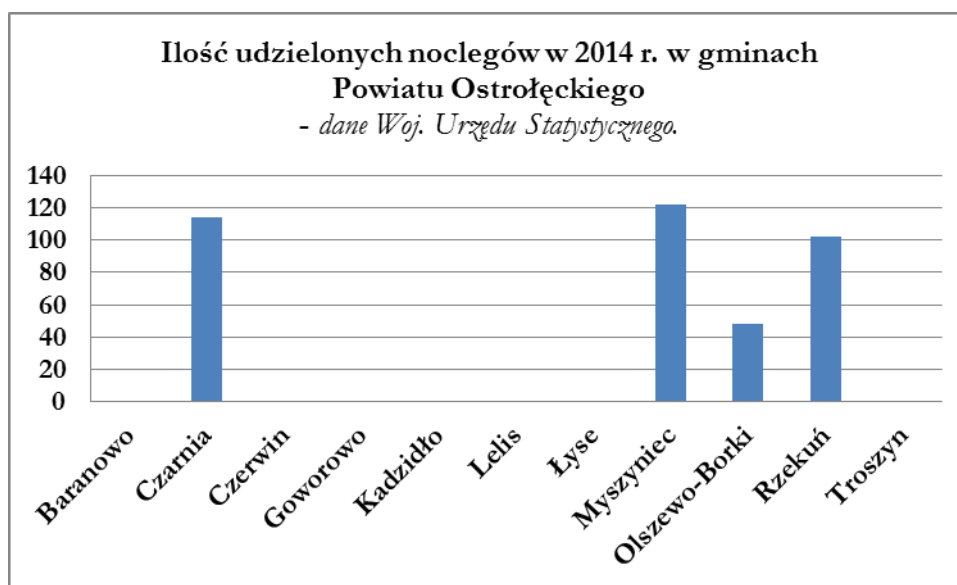
2.12. Turystyka.

Gmina Czarnia leży w obrębie Puszczy Kurpiowskiej (Zielonej). Do największych atrakcji tego terenu należą:

- lasy, stanowiące ok. 40% obszaru gminy; i obfitujące w grzyby, jagody i ziola;
- dwa rezerваты przyrody tj. „Czarnia” i „Surowe”, chroniące dobrze zachowane fragmenty boru świeżego, naturalnego pochodzenia, typowego dla Puszczy Kurpiowskiej;
- dwa turystyczne szlaki piesze (w tym szlak „Barci Kurpiowskich”) oraz turystyczny szlak rowerowy w rez. „Czarnia” (bez oznakowania, nieopisane w mat. informacyjnych);
- 6 drzew, uznanych za pomniki przyrody, w kompleksie leśnym w rejonie miejsc. Czarnia;
- naturalne zasoby wodne, a przede wszystkim rz. Omulew;
- niezanieczyszczone i słabo zurbanizowane środowisko naturalne, z rozległymi obszarami łąk;
- architektura, folklor i sztuka regionu.

W gminie funkcjonują obecnie 2 gospodarstwa agroturystyczne, w miejscowościach Surowe (4 miejsca) i Długie (6 miejsc) oraz jeden ośrodek turystyki wiejskiej w Czarni (40 miejsc).

Wg. danych Woj. Urzędu Statystycznego, w 2014 r. w obiektach turystycznych gminy udzielono łącznie 114 noclegów. W porównaniu z innymi gminami powiatu ostrołęckiego Gmina Czarnia jest jedną z czterech gmin, dysponujących jakąkolwiek turystyczną bazą noclegową, a ilość udzielonych noclegów stawia ją na drugim miejscu w powiecie, po Gminie Myszyniec (**tab. 33**).

Tab. 33. Ilość udzielonych noclegów w gminach Powiatu Ostrołęckiego w 2014 r.

Lp.	Gminy	Liczba noclegów	
		noclegi	%
1	2	3	4
1.	Baranowo	0	-
2.	Czarnia	114	29,5
3.	Czerwin	0	-
4.	Goworowo	0	-
5.	Kadzidło	0	-
6.	Lelis	0	-
7.	Łyse	0	-
8.	Myszyniec	122	31,6

1	2	3	4
9.	Olszewo-Borki	48	12,4
10.	Rzekuń	102	26,5
11.	Troszyn	0	-
12.	OGÓŁEM POWIAT	386	100,0

Dane Woj. Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Zarówno walory środowiska naturalnego jak i kulturowego gminy, a także stosunkowa nieduża odległość od aglomeracji warszawskiej, przy jednoczesnym położeniu gminy trochę „na uboczu” od głównych szlaków turystycznych sprawiają, iż teren ten ma duże szanse stać się miejscem, odwiedzanym stosunkowo licznie przez turystów. Warunki, jakie muszą zostać spełnione aby tak się stało to:

- sporządzenie planu (programu) rozwoju turystycznego gminy, w pracach nad którym wiodącą rolę muszą odgrywać potencjalni gestorzy lokalnej bazy turystycznej i agroturystycznej;
- włączenie w proces tworzenia planu lokalnych i regionalnych organizacji pozarządowych jak np. LGD „Kurpsie Razem”;
- zdefiniowanie w opracowywanym planie grupy docelowej, do której byłaby skierowana oferta - wydaje się, że taką grupą byłoby rodziny z małymi dziećmi oraz osoby preferujące wypoczynek „ekologiczny” i turystykę przyrodniczą;
- określenie zadań, w zakresie rozbudowy infrastruktury turystycznej (trasy rowerowe i piesze, kąpielisko nad rz. Omulew, wypożyczalnie rowerów, etc.) oraz standardów w odniesieniu do obiektów, w których byłiby przyjmowani goście;
- opracowanie planu promocyjno-marketingowego gminy i regionu oraz podział zadań, pomiędzy podmioty zainteresowane współpracą;
- zdefiniowanie kosztów przedsięwzięcia wraz z możliwymi źródłami ich sfinansowania.

Wydaje się, iż lata 2016-2018 to okres, w którym należałoby podjąć i wdrożyć wyżej wymienione działania. Po 2020 r. z uwagi na zakończenie perspektywy finansowej UE 2014-2020, znikną potencjalne, możliwe ich źródła finansowania w postaci środków unijnych, a wszystkie tego typu inicjatywy będą musiały być w całości finansowane z funduszu krajowych.

WNIOSKI:

1. Gmina Czarnia, jak i cały region, mają bardzo korzystne warunki naturalne i kulturowe, mogące stanowić podstawę rozwoju turystyki;
2. Obecnie w gminie działają 2 gospodarstwa agroturystyczne oraz jeden, niewielki ośrodek turystyczny;
3. W 2014 r. w gminie udzielono łącznie 114 noclegów, co i tak daje Gminie Czarnia drugie miejsce, wśród gmin powiatu ostrołęckiego;
4. Wydaje się celowe, w możliwie szybkim czasie (2016 r.) opracowanie, a następnie wdrożenie programu rozwoju turystycznego Gminy Czarnia. Program ten musiałby być opracowywany wspólnie z potencjalnymi gestorami bazy turystycznej i Lokalną Grupą Działania.

2.13. Zarządzanie gminą.

Zarządzanie Gminą Czarnia należy do kompetencji wybieralnych władz samorządowych tj. Wójta Gminy i Rady Gminy (15 radnych). Sam bezpośredni proces zarządzania realizowany jest poprzez działania Urzędu Gminy. W chwili obecnej (2015 r.) Urząd Gminy zatrudnia 10 pracowników (włącznie z Wójtem), z których 7 osób posiada wykształcenie wyższe. Ten stan zatrudnienia nie uległ zmianie od 2005 r.

Stanowiska pracy w Urzędzie Gminy:

- Wójt Gminy;
- Sekretarz Gminy;

- Skarbnik Gminy;
- Inspektor ds. organizacyjnych i obsługi organów Gminy;
- Podinspektor ds. obywatelskich;
- Inspektor ds. wymiaru podatków i opłat;
- Inspektor ds. gospodarki przestrzennej, komunalnej i drogownictwa;
- Inspektor do spraw obronnych, obrony cywilnej i rolnictwa;
- Inspektor ds. księgowości;
- Inspektor ds. pozyskiwania funduszy unijnych i krajowych.

Zakres czynności, na każdym z w/w stanowisk jest szczegółowo opisany na stronie internetowej Urzędu Gminy (www.czarnia.samorzady.pl).

Wydaje się, iż obecnie istniejąca obsada kadrowa Urzędu była odpowiednia tj. wystarczająca w sytuacji, nie realizowania przez gminę wielu projektów, dotyczących zarówno infrastruktury technicznej jak i np. działań z zakresu edukacji, aktywnej integracji, etc.

W latach 2016 - 2020/2021 Gmina Czarnia musi nadrobić szereg „zaległości”, jakie są jej udziałem głównie w odniesieniu do infrastruktury technicznej, a zwłaszcza w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i drogownictwa, a także w odniesieniu do tworzenia zróżnicowanej, wielokierunkowej gospodarki tego obszaru. Jak już podkreślano w poprzednich rozdziałach, lata do 2020/2021 roku to ostatni okres, w którym samorząd gminy może liczyć na znaczne dofinansowanie wielu swoich działań, służących poprawie szeroko rozumianych warunków życia społeczności lokalnej. Tym samym, bezwzględnie zadaniem priorytetowym staje się w tej sytuacji położenie nacisku na umiejętność pozyskiwania funduszy zewnętrznych, wdrażania finansowanych z nich projektów (koordynacja, nadzór finansowy, prowadzenie wymaganych procedur) oraz ich końcowego rozliczenia.

W tej sytuacji, jak wynika z obserwacji autorów, konieczne wydaje się wzmocnienie obsady kadrowej Urzędu Gminy o min. jednego pracownika, w którego zakresie obowiązków byłoby przygotowywanie i koordynacja realizacji projektów, finansowanych ze środków zewnętrznych.

Istotnym mankamentem procesu informacji o działalności samorządu i promocji gminy jest jej strona internetowa, która ma formę bardzo sformalizowaną i jest rzadko aktualizowana.

WNIOSKI:

1. Ilość pracowników Urzędu Gminy, wynosząca 10 osób, nie ulegała zmianie od ponad 10 lat;
2. Lata 2016-2020/2021 są okresem, w którym wydatnemu przyspieszeniu musi ulec tempo realizacji inwestycji infrastrukturalnych jak i projektów, związanych z dewersyfikacją funkcji gospodarczych gminy, tak poprzez inwestycje jak i rozwój kapitału ludzkiego;
3. Celowym jest zwiększenie ilości pracowników Urzędu Gminy min. o jedną osobę, realizująca działania dot. przygotowywania i wdrażania projektów, finansowanych ze środków zewnętrznych (pozabudżetowych).

2.13.1. Bezpieczeństwo.

Za poziom bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Czarnia odpowiada posterunek Policji w Myszyńcu (odległość 11 km), podległy Powiatowej Komendzie Policji w Ostrołęce. Z uwagi na odległość oraz rozrzuconą, w większości kolonijną zabudowę w obrębie gminy, czas interwencji może być znacznie wydłużony, zwłaszcza w okresie jesienno-zimowym.

Ochrona ppoż realizowana jest w gminie poprzez 4 remizy Ochotniczej Straży Pożarnej:

- OSP w miejsc. Czarnia: 31 członków, remizo-świetlica, 3 samochody pożarnicze, w tym 2 ciężkie;
- OSP w miejsc. Bandysie: 8 członków, remizo-świetlica, 1 samochód terenowy;
- OSP w miejsc. Brzozowy Kąt: 16 członków, remiza, 1 samochód;
- OSP w miejsc. Cyk: 7 członków. Niewielka remiza w złym stanie technicznym.

Jak z powyższej analizy wynika, stopień zabezpieczenia ppoż w gminie można uznać za zadawalający, a konieczne inwestycje w tym zakresie to budowa nowej remizy w miejscowości Cyk, wraz z jej wyposażeniem i zakup nowego samochodu.

WNIOSKI:

1. Za bezpieczeństwo mieszkańców Gminy Czarnia odpowiada posterunek Policji w Myszyńcu (11 km od miejsc. Czarnia);
2. System bezpieczeństwa pożarowego w gminie oparty jest na 4 strażnicach OSP.

2.14. Poziom oraz struktura dochodów i wydatków budżetu Gminy Czarnia.

Zgodnie z obowiązującym prawem (Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. z późn. zm. o samorządzie gminnym - Dz. U. z 2015 r. poz. 1515), samorząd gminy opracowuje i uchwała budżet roczny, w którym określa zarówno poziom planowanych dochodów i wydatków.

Analizując roczne budżety Gminy Czarnia w okresie ostatnich 15 lat (2000 - 2015), stwierdzono:

a. w odniesieniu do dochodów:

- niewielkie zmniejszenie w 2015 r. poziomu dochodów, z tytułu podatków od nieruchomości;
- bardzo niewielką rolę odgrywaną przez wpływy z podatku od osób prawnych (kwoty rzędu ok. 2 tys. zł);
- istotne zwiększenie poziomu uzyskiwanych subwencji, przy jednoczesnym utrzymywaniu się na zbliżonym poziomie dotacji celowych;
- stały wzrost udziału dochodów własnych gminy (z 12,7% w 2000 r. do 17,5% w 2015 r.) i uzyskiwanych dotacji (z 22,1% w 2000 r. do 30,4% w 2015 r.), przy obniżaniu się udziału subwencji (z 65,2% w 2000 r. do 52,1% w 2015 r.), co zwłaszcza w tym ostatnim przypadku nie jest zjawiskiem zadawalającym;
- najwyższy udział w dochodach budżetu ma subwencja oświatowa (38% w 2000 r. i 29,2% w 2015 r.).

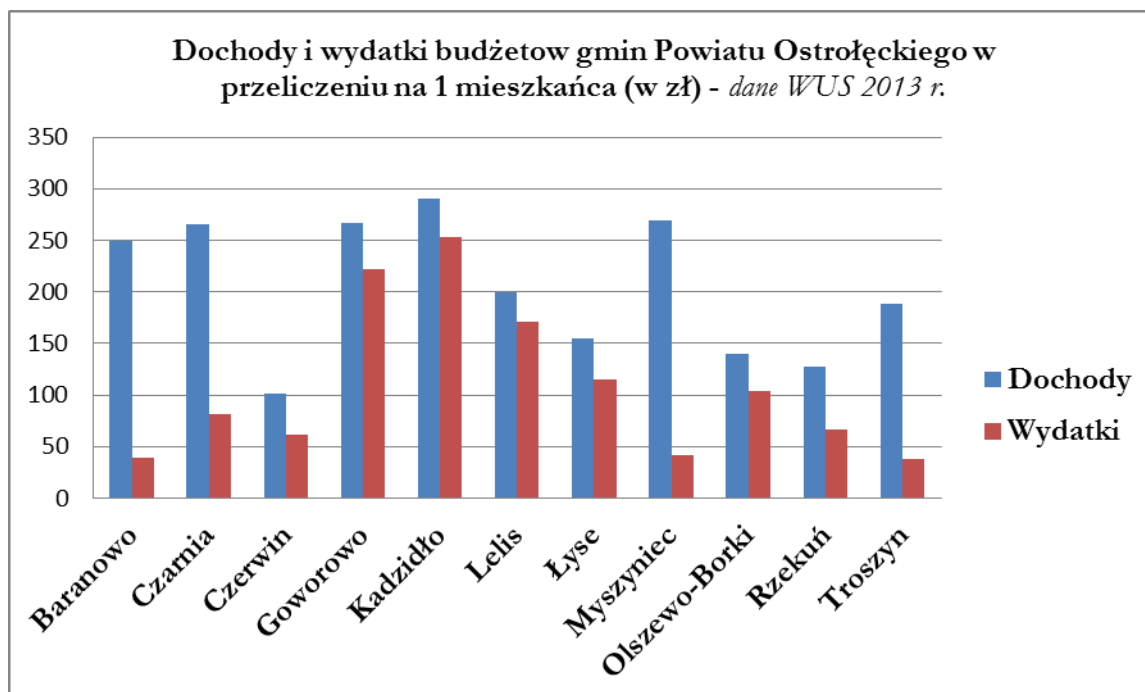
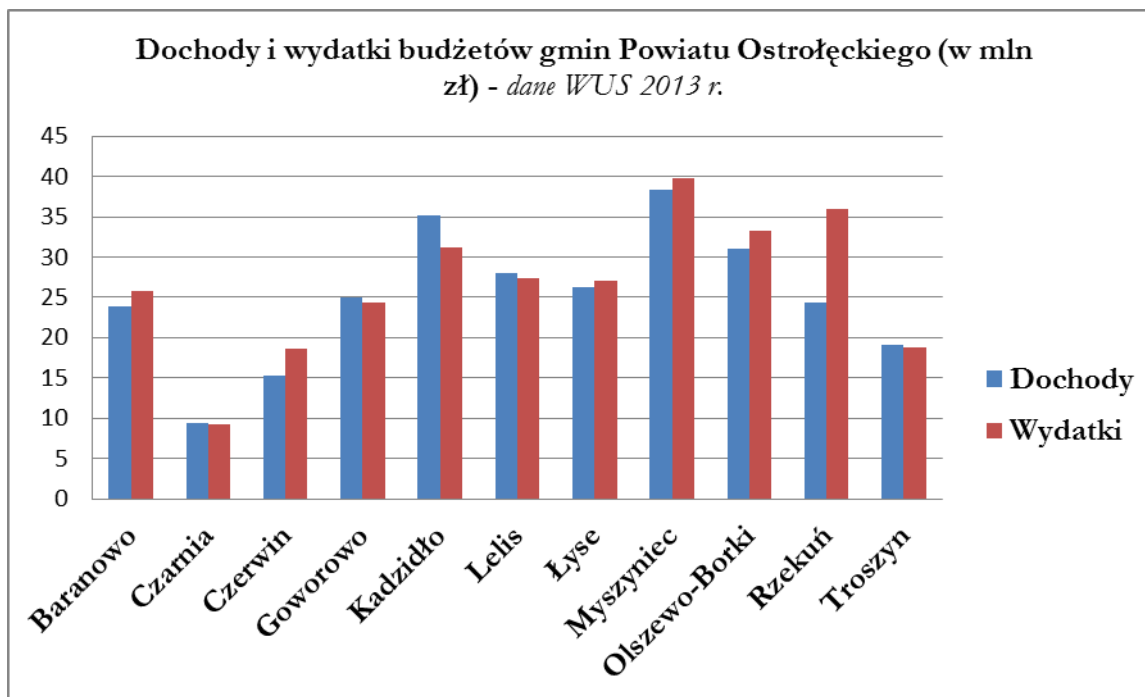
b. w odniesieniu do wydatków:

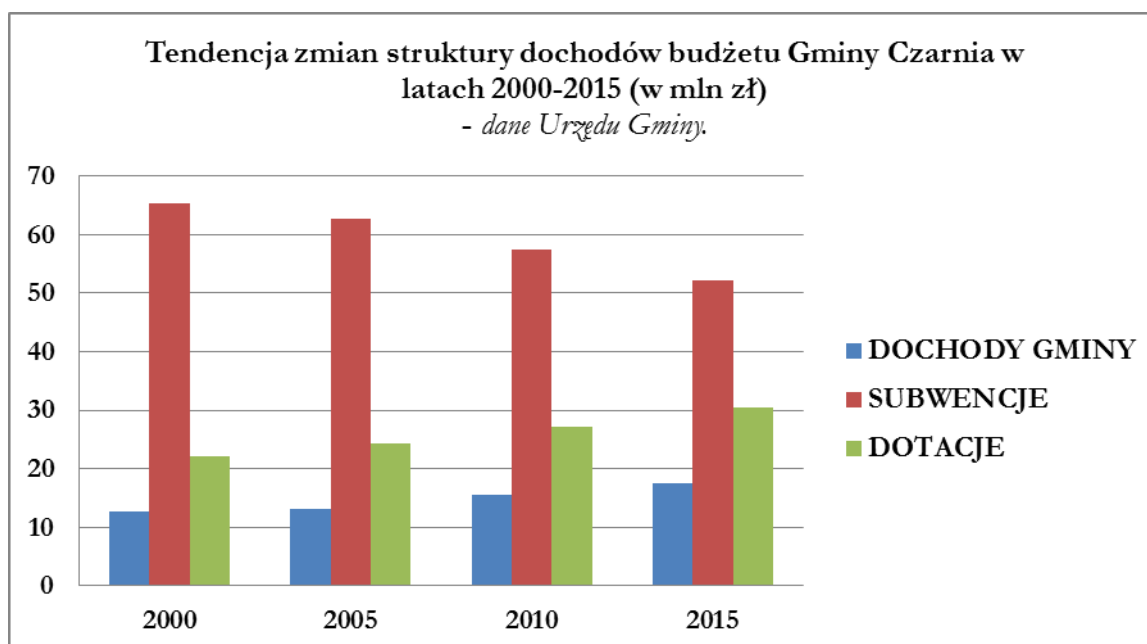
- utrzymująca się tendencja do nieprzekraczania poziomu dochodów, a w przypadkach ich przekraczania deficyt na bezpiecznym poziomie (2000 r. ok. 150 tys. zł, a w 2015 r. ok. 731 tys. zł);
- poziom wydatków stosunku do 2015 r. rosnący w tempie od 30% w 2000 r. do 77% w 2010 r.;
- najwyższy, a jednak obniżający się udział wydatków w kategorii „Oświata i wychowanie”, wynosząc od ok. 60% w 2000 r. do ok. 39% w 2015 r.;
- stale zwiększanie się udziału wydatków w kategorii „Pomoc społeczna” z 13,6% w 2000 r. do 25,5% w 2010 r. i jego zmniejszenie do 20,7% w 2015 r.;
- obniżający się w latach 2000 - 2010 trend udziału wydatków na administrację publiczną (18,1% w 2000 r. i 9,9% w 2010 r.), i utrzymywanie się tego udziału na zbliżonym poziomie w kolejnych latach (10,1% w 2015 r.);
- najwyższy udział w wydatkach budżetu gminy mają wydatki bieżące (93% w 2000 r. i 82% w 2015 r.);
- poziom wydatków związanych z zadaniami inwestycyjnymi gminy utrzymuje się od kilku lat na zbliżonym, poziomie tj. ok. 18 - 19%.

Porównując poziom ogólny dochodów i wydatków budżetów gmin powiatu ostrołęckiego (dane WUS za 2013 r.) stwierdzono, iż Gmina Czarnia charakteryzowała się zarówno najniższym poziomem dochodów (niecałe 10 mln zł). Natomiast w przeliczeniu zwłaszcza dochodów gminy na 1 mieszkańca, Gmina Czarnia była na 3 miejscu wśród gmin powiatu.

Wzrost dochodów gminy, w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosi od ok. 1 032 zł w 2000 r. do ok. 3748 zł w 2015 r., natomiast wzrost wydatków także w przeliczeniu na 1 mieszkańca, kształtował się od ok. 1082 zł w 2000 r. do ok. 4020 zł w 2015 r.

Wszystkie, omówione wyżej zagadnienia przedstawiają **tab. 34 - 37** (dochody) i **38 - 41** (wydatki) oraz poniższe wykresy:

Tab. 34. Struktura dochodów budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 – 2015.

Lp.	Źródła dochodów	Dochody w latach 2000 -2015 w zł (wykonanie)			
		2000	2005	2010	2015
1	2	3	4	5	6
I.	DOCHODY GMINY	391 191,00	679 974,14	1 319 629,53	1 774 633,20
1.	Podatki gminy	117 908,00	375 130,60	685 333,86	627 123,92
a.	Podatek od nieruchomości	48 629,00	239 091,30	465 210,89	311 946,70
b.	Podatek rolny	10 186,00	11 931,13	10 567,00	19 055,40
c.	Podatek leśny	45 810,00	61 004,87	74 185,97	103 530,82
d.	Podatek od środków transportu	13 282,00	63 103,30	13 5370,00	192 591,00
2.	Podatki przekazane przez Urząd Skarbowy i Min. Finansów	178 117,00	214 255,41	411 797,55	701 746,00
a.	Podatek od działalności gosp. osób fizycznych	177 992,00	201 871,90	389 507,36	665 246,00
b.	Podatek dochod. od osób prawnych	827,00	1 849,11	2 008,19	1 500,00
c.	Pozostałe	- 702,00	10 534,40	20 282,00	35 000,00
3.	Wpływy z grzywien i kar	38344,00	26 465,42	29 180,47	29 584,50
4.	Dochody z najmu i dzierżawy	2 964,00	25 599,06	29 725,62	37 142,73
5.	Odsetki	34 376,00	34 723,35	142 516,49	104 155,00
6.	Pozostałe dochody	19 482,00	3 800,30	21 075,54	274 881,05
II.	SUBWENCJE	2 001 335,00	3 204 401,00	4 855 376,00	5 265 968,00
1.	Subwencja oświatowa	1 166 098,00	1 995 492,00	2 706 007,00	2 949 015,00
III.	DOTACJE	675 410,00	1 175 524,29	2 296 794,87	3 057 468,11
1.	Dotacje celowe	675 410,00	1 174 353,27	2 265 212,07	2 496 647,11
IV.	OGÓŁEM	3 067 936,00	5 059 899,43	8 4718 00,40	10 098 069,31

Dane Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 35. Struktura dochodów budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 – 2015.

Lp.	Źródła dochodów	Dochody w latach 2000 -2015 % (wykonanie)			
		2000	2005	2010	2015
1	2	3	4	5	6
1.	Podatek od nieruchomości	1,6	4,7	5,5	3,1
2.	Podatek rolny	0,3	0,2	0,1	0,2
3.	Podatek leśny	1,5	1,2	0,9	1,0
4.	Podatek od środków transportu	0,4	1,2	1,6	1,9
5.	Podatek od działalności gosp. osób fizycznych	5,8	4,0	4,6	6,6
6.	Podatek dochodowy od osób prawnych	0	0	0	0,0
7.	Pozostałe podatki przekazane przez US i Min. Finansów	0	0,2	0,2	0,3
8.	Wpływy z grzywien i kar	1,2	0,5	0,3	0,3
9.	Dochody z najmu i dzierżawy	0,2	0,5	0,4	0,4
10.	Odsetki	1,1	0,7	1,7	1,0
11.	Pozostałe dochody	0,6	0	0,2	2,7
12.	Subwencja oświatowa	38,0	39,4	31,9	29,2
13.	Pozostałe subwencje	27,2	23,2	25,4	22,9
14.	Dotacje celowe	22,1	24,2	26,7	24,7
15.	Pozostałe dotacje	0	0	0,5	5,7
16.	OGÓŁEM	100	100	100	100

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 36. Struktura dochodów budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 – 2015.

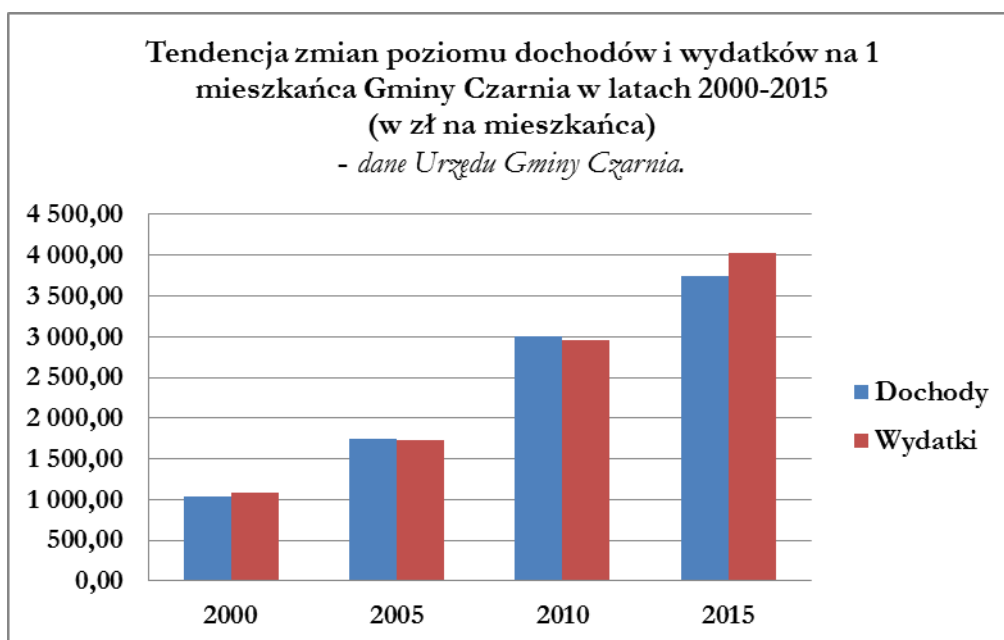
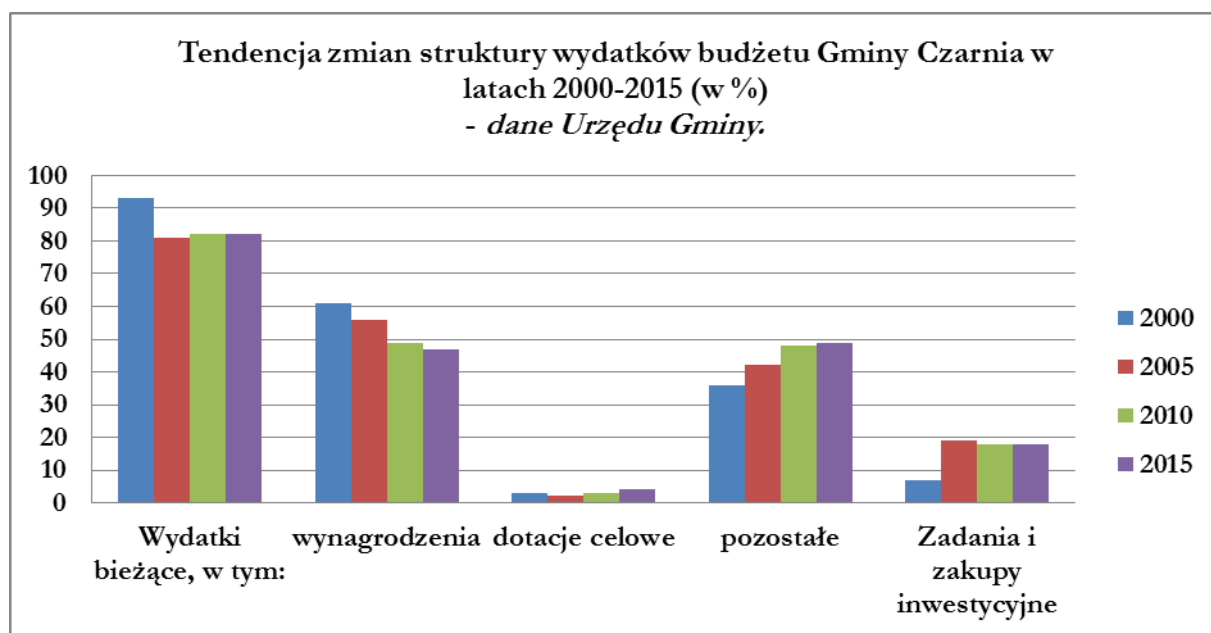
Lp.	Źródła dochodów	Dochody w latach 2000 -2015 w % (wykonanie)			
		2000	2005	2010	2015
1.	DOCHODY GMINY	12,7	13,2	15,5	17,5
2.	SUBWENCJE	65,2	62,6	57,3	52,1
3.	DOTACJE	22,1	24,2	27,2	30,4
4.	OGÓŁEM	100	100	100	100

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 37. Struktura dochodów budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 – 2015 (rok 2015 jako 100%).

Lp.	Źródła dochodów	Dochody w latach 2000 -2015 w % (wykonanie)			
		2000	2005	2010	2015
1.	DOCHODY GMINY	22	38	74	100
2.	SUBWENCJE	38	61	92	100
3.	DOTACJE	22	38	75	100
4.	OGÓŁEM	30	50	84	100

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 38 Struktura wydatków budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 – 2015 (w zł)

Dział	Rodzaje wydatków	Wykonanie planu wydatków w l. 2000 – 2015 w zł			
		2000	2005	2010	2015
1	2	3	4	5	6
010	Rolnictwo i łowiectwo	357,00	19 722,79	754 031,92	1 419 036,07
150	Przetwórstwo przemysłowe	-	-	-	9 668,96
600	Transport i łączność	44 471,00	415 134,81	596 938,99	749 719,10
630	Turystyka	-	828,00	1 500,00	2 000,00
700	Gospodarka mieszkaniowa	27 782,00	33 075,20	3 060,50	59 373,00
710	Działalność usługowa	-	-	9 616,40	35 000,00
720	Informatyka	-	21 914,56	-	-
750	Administracja publiczna	582 951,00	655 602,36	823 045,98	1 088 815,47

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4	5	6
751	Urzędy państwowe, prawo, sądownictwo	5 414,00	22 763,79	27 273,96	36 513,00
752	Obrona narodowa	-	-	500,00	500,00
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona ppoż.	2 300,00	108 902,05	218 783,44	141 546,00
756	Wynagrodzenia osób fiz., prawnych i innych	-	4503,21	13 561,07	-
757	Obsługa długu publicznego	-	-	-	4 275,00
758	Pozostałe rozliczenia	14772,00	182,36	1 192,00	57 040,40
801	Oświata i wychowanie	1 923 852,00	2 632 324,20	3 224 482,22	4 247 563,24
851	Ochrona zdrowia	104 347,00	7 555,24	79 450,79	15 758,75
852	Pomoc społeczna	436 165,00	873 005,77	2 118 739,42	2 236 681,45
853	Pozostałe działania w zakresie pomocy społ.	-	-	46 916,40	-
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	-	131 650,01	89 011,67	166 392,00
1	2	3	4	5	6
900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	7 638,00	11 687,07	84 887,66	250 210,60
921	Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	74 800,00	100 500,00	217 000,00	306 020,00
926	Kultura fizyczna	-	2 499,38	0	3 067,21
OGÓŁEM		3 217 463,00	5 041 850,80	8 309 992,42	10 829 180,25

Dane Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 39. Wydatki budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 – 2015 w zł (rok 2015 jako 100%).

Dział	Rodzaje wydatków	Wykonanie planu wydatków w l. 2000 – 2015 w zł			
		2000	2005	2010	2015
RAZEM		<i>30</i>	<i>47</i>	<i>77</i>	<i>100</i>

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 40. Wydatki budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 – 2015 wg. kategorii

Lp.	Wyszczególnienie	Wydatki budżetu gminy w latach 2000 – 2015 w zł			
		2000	2005	2010	2015
1.	Wydatki bieżące, w tym:	3 001 763,00	4 062 906,51	6 857 237,97	8 832 976,67
a.	wynagrodzenia	1 837 795,00	2 262 389,37	3 379 188,64	4 155 028,93
b.	dotacje celowe	84 300,00	100 500,00	209 000,00	325 242,00
c.	pozostałe	1 079 668,00	1 700 017,14	3 269 049,33	4 352 705,74
2.	Zadania i zakupy inwestycyjne	215 700,00	978 944,29	1 452 754,45	1 996 203,58
3.	OGÓŁEM	3 217 463,00	5 041 850,80	8 309 992,42	10 829 180,25

Dane Urzędu Gminy Czarnia

Tab. 41. Wydatki budżetu Gminy Czarnia w latach 2000 - 2015 wg. kategorii (w %)

Lp.	Wyszczególnienie	Wydatki budżetu gminy w latach 2000 – 2015 w zł			
		2000	2005	2010	2015
1.	Wydatki bieżące, w tym:	93	81	82	82
a.	wynagrodzenia	61	56	49	47
b.	dotacje celowe	3	2	3	4
c.	pozostałe	36	42	48	49
2.	Zadania i zakupy inwestycyjne	7	19	18	18
3.	OGÓŁEM	100	100	100	100

Na podst. danych Urzędu Gminy Czarnia

WNIOSKI:

1. Budżet Gminy Czarnia, w analizowanym okresie tj. w latach 2000 - 2015 r. należy uznać za budżet zrównoważony i adekwatny do potencjału gminy;
2. Istotnym czynnikiem pozytywnym są rosnące (tak w liczbach bezwzględnych jak i procentowo) dochody własne gminy, wynoszące w 2015 r. ok. 17,5%;
3. Najwyższy udział w wydatkach Gminy Czarnia dotyczy oświaty i wychowania, pomocy społecznej oraz administracji publicznej. W/w kategorie stanowią łącznie ok. 70% ogółu wydatków (2015 r.);
4. Udział wydatków związanych z inwestycjami na terenie gminy utrzymuje się na poziomie 18-19%;
5. Bezwzględna konieczność przyspieszenia realizacji inwestycji w gminie (gosp. wodno-ściekowa, drogownictwo, itp.), wymaga korekt budżetu pod kątem wydatków tak, aby zabezpieczyć w budżecie przynajmniej część środków, z przeznaczeniem na wkład własny w realizowane projekty.

2.15. Współpraca sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego.

Sektor organizacji pozarządowych, istniejących i działających w Gminie Czarnia jest bardzo słaby. Praktycznie, działają tu dwa stowarzyszenia tj.:

- Towarzystwo Kurpiowskie "Strzelec", którego misją jest popularyzacja i krzewienie kultury regionalnej, prowadzenie zespołu ludowego oraz edukacja regionalna dzieci i młodzieży. Pod patronatem Towarzystwa działa, znany w kraju Kurpiowski Zespół Folklorystyczny „Carniacy”
- Stowarzyszenie Dzieci i Młodzieży "Niezapominajka", którego głównym działaniem jest propagowanie i prowadzenie działalności kulturalnej i oświatowej wśród dzieci i młodzieży.

Poza w/w, typowymi organizacjami pozarządowymi, do tego sektora należy także zaliczyć Ochotnicze Straże Pożarne (4 remizy na terenie gminy), które włączają się szereg działań kulturalno-sportowych i edukacyjnych.

Zgodnie z obowiązującym prawem, każdego roku władze samorządowe przygotowują i przyjmują uchwałę Rady Gminy „Program współpracy Gminy Czarnia z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie”. W Uchwale Rady Gminy dotyczącej 2016 r. założono, jako priorytetowe zadania, w ramach których powinna koncentrować się współpraca samorządu i organizacji:

- kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym wspieranie organizacji imprez kulturalnych dla mieszkańców Gminy Czarnia;

- kultura fizyczna i sport, w tym:
  - wspieranie zajęć szkoleniowych w zakresie różnych dyscyplin sportu, mających na celu przygotowanie zawodników klubów i stowarzyszeń do rywalizacji sportowej;
  - wspieranie imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych dla dzieci i młodzieży oraz mieszkańców gminy, zarówno na jej terenie, jak i poza jej granicami.
- przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem prowadzenia świetlic opiekuńczo-wychowawczych i integracyjnych na terenie Gminy Czarnia.

Jak wynika z powyższego, samorząd gminy nie ma tu istotnego partnera/partnerów w sektorze pozarządowym, który mógłby np. włączyć się do działań na rzecz szeroko rozumianej pomocy społecznej czy rozwoju społeczno-gospodarczego. W tej sytuacji, za działanie pożądaną należy uznać nawiązanie współpracy, pomiędzy Gminą Czarnia, a Lokalną Grupą Działania „Kurpsie Razem”. LGD może okazać się istotnym partnerem władz gminy, w działaniach przede wszystkim związanych z edukacją i wychowaniem oraz rozwojem turystycznym. W związku z tym, postulowana jest rozszerzenie możliwych pól współdziałania w zapisach „Programu współpracy Gminy Czarnia z organizacjami pozarządowymi”, poczynając od 2017 r.

Sektor prywatny reprezentują z jednej strony indywidualni rolnicy, z drugiej kilku przedsiębiorców, których zakłady (głównie usługowo-produkcyjne) funkcjonują na terenie gminy oraz ok. 70 osób, prowadzących indywidualną działalność gospodarczą. Jak wynika z posiadanych informacji, przedstawiciele tego sektora nie wykazują większej aktywności, a tym samym zakres współdziałania z władzami samorządowymi jest bardzo ograniczony.

WNIOSKI:

1. Sektor pozarządowy w Gminie Czarnia jest słaby i nie ma w nim rzeczywistych partnerów, z którymi samorząd mógłby wspólnie realizować projekty z zakresu pomocy społecznej czy rozwoju społeczno-gospodarczego gminy;
2. Racjonalnym partnerem władz Gminy Czarnia wydaje się być Lokalna Grupa Działania „Kurpsie Razem”, w związku z czym należałoby dostosować zapisy „Programu współpracy Gminy Czarnia z organizacjami pozarządowymi” do - uzgodnionego wspólnie - zakresu współdziałania;
3. Podobnie jak sektor pozarządowy, także sektor prywatny - chociaż znacznie liczniejszy - nie wykazuje większej aktywności i jego współpraca z samorządem ma bardzo ograniczony zakres.

2.16. Współpraca regionalna.

Gmina Czarnia jest gminą o niskim potencjale ludnościowym i powierzchniowym. Z drugiej strony, charakteryzują ją znaczne walory środowiska naturalnego i kulturowego. Jest ona równocześnie integralną częścią regionu kurpiowskiego, do którego należy zaliczyć także gminy: Kadzidło, Myszyniec, Baranowo, Lelis, Łyse, Zbójna, Turośl, Olszewo-Borki, Nowogród, Chorzele, Kolno i Rozogi.

W związku z tym, zasadne jest:

- zdefiniowanie wspólnych problemów regionu i na tej bazie utworzenie np. Fundacji Gmin Kurpiowskich, na wzór Fundacji Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich czy Fundacji Zielonych Płuc Polski;
- określenie, jakie projekty mogłyby być realizowane przez wszystkie bądź przez kilka gmin.

W ten sposób można byłoby - łącząc środki finansowe oraz idee i pomysły - podejmować szereg innowacyjnych działań, zarówno na rzecz poprawy jakości życia w tych gminach jak i ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Istotnym partnerem w tego typu działaniach powinny być także Stowarzyszenie Kurpiowskie „Strzelec” i Lokalna Grupa Działania „Kurpsie Razem”.

WNIOSKI:

1. Z uwagi na niski potencjał Gminy Czarnia, wskazane jest podejmowanie współdziałania z gminami regionu kurpiowskiego, w realizacji wspólnych projektów;
2. Po ocenie potrzeb i możliwości, zasadne byłoby rozpatrzenie przez gminy regionu utworzenia np. Fundacji, która realizowałaby wspólne projekty i koordynowała współpracę.

III. ANALIZA SWOT ORAZ MISJA I WIZJA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

3.1. Analiza SWOT.

Wychodząc z przeprowadzonej szerokiej i szczegółowej oceny poziomu rozwoju Gminy Czarnia, tak w aspekcie społecznym jak i w szeroko rozumianym aspekcie gospodarczym, dokonano tzw. ANALIZY SWOT. Analiza ta służy zdefiniowaniu zarówno mocnych jak i słabych stron gminy, jak i możliwych szans oraz zagrożeń jej rozwoju:

MOCNE STRONY:	– SŁABE STRONY:
<ul style="list-style-type: none"> – położenie w regionie o znacznych walorach środowiska naturalnego i kulturowego - ok. 38% obszaru gminy stanowią lasy; – rezerваты i pomniki przyrody oraz dwa Obszary Natura 2000 w obrębie gminy; – korzystna struktura wielkości indywidualnych gospodarstw rolnych (średnia wielkość gospodarstwa ok. 11ha), – tereny, potencjalnie nadające się pod inwestycje, przede wszystkim w sferze usług turystycznych i zabudowy mieszkaniowo-rekreacyjnej; – efektywny system edukacji, oparty na dwóch zespołach szkół (Czarnia, Surowe); – Nowoczesny Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Czarni; – zrównoważony budżet gminy o niewielkim deficycie i opracowany realistyczny Wieloletni Plan Finansowy do 2020 r.; – jasno określona wola władz samorządowych do podejmowania działań, na rzecz rozwiązania problemu gospodarki wodno-ściekowej w gminie oraz istotnej modernizacji systemu drogowego na tym terenie; – pozyskiwanie przez samorząd finansowania zewnętrznego na dofinansowanie rozwoju infrastruktury technicznej w gminie. 	<ul style="list-style-type: none"> – najniższy w powiecie potencjał ludnościowy gminy (ok. 2,7 tys. mieszkańców) – malejący przyrost naturalny i ujemne saldo migracji stałych (dominują migracje z terenu gminy); – znaczna ilość osób, korzystająca z pomocy społecznej (ok. 15 % mieszkańców gminy), – niski poziom kwalifikacji zawodowych mieszkańców gminy – ok. 55% posiada wykształcenie podstawowe i zawodowe; – niski poziom zainteresowania osób bezrobotnych programami aktywizacji społecznej i zawodowej; – brak atrakcyjnych perspektyw pracy dla młodych ludzi (absolwenci); – rozproszona zabudowa wiejska, utrudniająca włączenie gospodarstw domowych do sieci wodociągowej (jedynie ok. 32% posesji podłączonych do sieci) oraz tworzenie efektywnego systemu oczyszczania ścieków tak bytowych jak i pochodzących z produkcji rolnej; – wysokie ładunki zanieczyszczeń, wytwarzane przede wszystkim w gospodarstwach rolnych; – wysoki poziom emisji zanieczyszczeń powietrza (zwłaszcza w sezonie grzewczym), pochodzących głównie ze spalania węgla w indywidualnych gosp. domowych; – zły poziom techniczny sieci dróg, zwłaszcza powiatowych i gminnych (nawierzchnia, szerokość); – zbyt niski poziom dostępności szybkiej sieci internetowej; – niewielka baza noclegowa, w odniesieniu do potencjału turystyczno-rekreacyjnego gminy; – brak infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (trasy piesze i rowerowe, wypożyczalnie sprzętu, kąpieliska) i nie wykorzystane walory środowiska naturalnego i położenia w regionie; – niezdefiniowany potencjał turystyczno-rekreacyjny i rynek turystyczny na którym gmina mogłaby zaistnieć oraz brak systemu

	<p>promocji i marketingu, skierowanego do konkretnych grup odbiorców;</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak profesjonalnych materiałów promocyjnych i informacyjnych dla gości odwiedzających gminę; - bardzo ograniczony kapitał lokalny; - brak produktu (produktów), jednoznacznie kojarzących się z gminą; - niski poziom aktywności gospodarczej mieszkańców – niewielka ilość małych firm produkcyjno- usługowych, - brak w pełni uzbrojonych terenów, mogących stanowić atrakcyjną ofertę inwestycyjną gminy; - ograniczony budżet gminy, w którym trudno realistycznie zaplanować środki na dofinansowanie i prefinansowanie projektów, z funduszy zewnętrznych. Tym samym zachodzi potencjalna konieczność zaciągania pożyczek/kredytów na realizację tego typu projektów; - nie w pełni dostosowana struktura Urzędu Gminy Czarnia do przygotowywania, wdrażania oraz rozliczania projektów, finansowanych ze środków zewnętrznych oraz prowadzenia skutecznej (nowoczesnej) promocji gminy i informacji o niej.
<p>SZANSE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - położenie w regionie o znacznych walorach środowiska naturalnego i kulturowego oraz względna bliskość aglomeracji warszawskiej; - możliwość uzyskania wsparcia finansowego dla inwestycji infrastrukturalnych, rolnictwa, oraz rozwoju kapitału ludzkiego ze środków zewnętrznych, w tym z UE; - stały wzrost popytu na żywność i produkty rolne z terenów czystych ekologicznie; - napływ ludzi o wysokich kwalifikacjach – naturalny trend przenoszenia się z miast na tereny wiejskie; - współpraca gmin regionu w zakresie podnoszenia jakości życia, turystyki i rekreacji oraz infrastruktury turystycznej, edukacji ekologicznej i promocji; - współdziałanie gmin powiatu na rzecz utworzenia LOKALNEGO PARTNERSTWA NA RZECZ ZATRUDNIENIA – możliwość wykorzystania „dobrych praktyk” innych regionów i krajów w zakresie przeciwdziałania bezrobociu, ubóstwu, itp. 	<p>ZAGROŻENIA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - likwidacja części małych gosp. rolnych i firm, nie będących w stanie sprostać nowym standardom i konkurencji w systemie wolnorynkowym; - asymetria pomiędzy zadaniami przekazywanymi do realizacji samorządowi, a wysokością środków finansowych przeznaczonych na te zadania; - ograniczenia w dopływie do budżetu gminy środków z podatków PIT w ramach np. podnoszenia kwot wolnych i zmniejszania tego typu podatków; - częste zmiany w prawie (finanse publiczne, polityka podatkowa); - planowane zmiany w systemie edukacji np. likwidacja gimnazjów; - zakładane zmiany w podziale administracyjnym kraju, w tym dotyczące woj. mazowieckiego; - ograniczenia poziomu dofinansowania projektów m.in. z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w l. 2014-2020 oraz zmiany w zasadach funkcjonowania programów operacyjnych ze środków UE.

3.2. Bariery rozwoju i czynniki prorozwojowe.

Tempo rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Czarnia w najbliższych latach, będzie uzależnione przede wszystkim od umiejętności zarówno samorządu, jak i społeczności lokalnej, wykorzystywania czynników wspierających ten rozwój, jak też zdolności do likwidacji istniejących - i możliwych do pojawienia się w przyszłości - barier.

W oparciu o ocenę rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, której podsumowaniem jest analiza SWOT, wyróżniono najistotniejsze elementy prorozwojowe oraz bariery rozwoju, zarówno w sferze społecznej jak i gospodarczej.

a. czynniki prorozwojowe Gminy Czarnia:

- walory środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz położenie gminy;
- program kompleksowej rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodno-ściekowej i poprawy jakości dróg;
- wypracowanie oferty turystyczno-rekreacyjnej gminy w ramach współpracy regionalnej samorządów, opartej przede wszystkim na obiektach agroturystycznych i całorocznych, niewielkich pensjonatach rodzinnych;
- rozwój sektora prywatnego, a przede wszystkim małych firm, w tym także indywidualnej działalności gospodarczej;
- istniejące jeszcze rezerwy terenu, pozwalające na wzmocnienie podstawowych funkcji gminy (turystyka, rekreacja, firmy usługowo-produkcyjne, w tym także wykorzystujące internet jako narzędzie pracy i komunikacji, a bazujące na stosunkowo bliskim położeniu w stosunku do aglomeracji warszawskiej);
- wykorzystanie szansy finansowej, jaką dają programy UE w zakresie tworzenia infrastruktury technicznej oraz w odniesieniu do rolnictwa, edukacji, ograniczanie sfery wykluczenia społecznego oraz budowania społeczeństwa obywatelskiego.

b. bariery rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Czarnia.

- niedostateczne wykorzystanie walorów tak położenia jak i środowiska naturalnego, jako czynników kształtujących aktywność gospodarczą mieszkańców i turystyczną atrakcyjność gminy;
- niedostateczny rozwój infrastruktury technicznej, a zwłaszcza sieci wodociągowej, systemu oczyszczania ścieków komunalnych i pochodzących z produkcji rolnej oraz sieci drogowej;
- relatywnie wysoki poziom bezrobocia i ubóstwa oraz niskie kwalifikacje zawodowe mieszkańców gminy, jak i ich zdolności dostosowawcze;
- brak systemu wspierania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości;
- brak w gospodarce gminy nowoczesnych technologii;
- niewielki, lokalny kapitał inwestycyjny;
- wolniejszy wzrost dochodów bieżących, w stosunku do wydatków budżetu gminy;
- brak lokalnych partnerów społecznych, mogących realizować działania służące lokalnej społeczności, uzupełniając programy samorządowe (pomoc społeczna, rozwój gospodarczy).

3.3. Misja i wizja rozwoju gminy do 2020 r.

Wychodząc z przedstawionych wyżej założeń, **DEKLARACJĘ MISJI** Gminy Czarnia sformułowano następująco:

Misją Gminy Czarnia jest tworzenie warunków do stałej i trwałej poprawy jakości życia jej mieszkańców. Zadanie to, jest realizowane poprzez współdziałanie wszystkich partnerów w społeczności lokalnej, z wykorzystaniem szans jakie daje położenie i unikalne walory środowiska przyrodniczego oraz kulturowego tego obszaru, a także integracja Polski z Unią Europejską.

WIZJĘ rozwoju Gminy Czarnia, rozumianą jako projekcję jej poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w ciągu najbliższych 5 - 10 lat, zdefiniowano w sposób następujący:

Gmina Czarnia, to niewielka lecz nowoczesna gmina wiejska, o dominującej funkcji rolniczo-turystycznej, z dobrze rozwiniętą infrastrukturą techniczną i społeczną, respektująca zasady zrównoważonego rozwoju.

Dobrze funkcjonujący sektor rolniczy uzupełniany jest o kompleksowe działania w sferze agroturystyki i rekreacji, a aktywność ekonomiczna mieszkańców oraz współdziałanie różnych partnerów lokalnych dają szerokie możliwości spełniania aspiracji i dążeń społeczności gminy. W pełni wykorzystane są walory położenia i środowiska naturalnego gminy co sprawia, iż obszar ten staje się coraz atrakcyjniejszy zarówno dla inwestorów z zewnątrz, jak przybywających tu gości.

IV. CELE, ZADANIA I EFEKTY PLANU STRATEGICZNEGO DLA GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

4.1. Cele rozwoju strategicznego, mogące mieć odniesienie do Gminy Czarnia w dokumentach planistycznych wyższego rzędu.

4.1.1. „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 - aktualizacja”.

W w/w dokumencie zdefiniowania cel nadrzędny rozwoju woj. mazowieckiego jako:

Wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie jako podstawa poprawy jakości życia mieszkańców.

Taki zapis celu nadrzędnego jest całkowicie spójny z zapisami niniejszego dokumentu, a tym samym można uznać iż STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA wpisuje się w ustalenia, zawarte w STRATEGII ROZWOJU WOJ. MAZOWIECKIEGO.

Także zdefiniowane cele strategiczne rozwoju Mazowsza, a zwłaszcza cel strategiczny 1 i 3, odpowiadają na potrzeby społeczności Gminy Czarnia:

- budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa;
- poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Z natury rzeczy, cele strategiczne tak rozległego i zróżnicowanego województwa są dosyć ogólne. W związku z tym, znacznie istotniejsze dla władz samorządowych jak i społeczności Gminy Czarnia są określenia celów pośrednich i przypisane im kierunki działań, jakie będą realizowane m.in. przez samorządy wszystkich szczebli.

Lp.	Cele pośrednie rozwoju Woj. Mazowieckiego - mogące mieć odniesienie do Gminy Czarnia	Preferowane kierunki działań
1	2	3
1.	Rozwój kapitału społecznego.	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój społeczeństwa informacyjnego i teleinformatyzacji; – Wzrost zatrudnienia w regionie i przeciwdziałanie bezrobociu; – Intensyfikacja działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.
2.	Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój MSP oraz wzrost ich innowacyjności i konkurencyjności; – Wspieranie instytucji otoczenia biznesu; – Rozwój regionalnych sieci kooperacyjnych i przepływu nowoczesnych technologii.
3.	Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych	<p>Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wykorzystywanie przewag komparatywnych względem większości krajów Wspólnot Europejskich, poprzez promowanie (marketing) i rozszerzanie produkcji tzw. zdrowej żywności (uprawa roślin niemodyfikowanych genetycznie, niska chemizacja i tradycyjne metody produkcji na znacznych obszarach Mazowsza), a także

	<p>kierunków produkcji wymagających wysokich nakładów pracy i ziemi;</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ tworzenie i rozwój klastrów wiejskich w celu poprawy konkurencyjności obszarów wiejskich poprzez zmniejszenie ich zależności od rolnictwa oraz poprawę atrakcyjności i konkurencyjności różnorodności produkcji, rozwój ponadlokalnej i lokalnej infrastruktury transportowej oraz technicznej, a w szczególności: <ul style="list-style-type: none"> rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, modernizację i budowę lokalnych oczyszczalni ścieków, przydomowych oczyszczalni ścieków, modernizację i rozbudowę przesyłowych oraz dystrybucyjnych sieci elektroenergetycznych i gazowych; ■ tworzenie warunków materialnych i organizacyjnych służących wyrównywaniu szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej oraz rozwojowi różnorodnych form kształcenia ustawicznego na terenach wiejskich; ■ wzmacnianie konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez wspieranie ich modernizacji (w tym działań dostosowawczych do wymagań wspólnotowych) i przekształceń strukturalnych a także tworzenia różnorodnych form powiązań i kooperacji zarówno w układzie poziomym (grupy producenckie, spółki celowe itp.), jak i pionowym (pomiędzy producentami, odbiorcami, przetwórcami itp.); ■ inicjowanie działań na rzecz wdrażania w rolnictwie nowoczesnych, innowacyjnych metod produkcji, wykorzystujących postęp biotechnologiczny oraz wspieranie na obszarach o cennych walorach przyrodniczo-krajobrazowych ekologizacji rolnictwa i prośrodowiskowych metod produkcji rolnej; ■ wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy, zwłaszcza samozatrudnienia, poprzez rozwój działalności pozarolniczej na terenach wiejskich (obsługa rolnictwa, agroturystyka, turystyka, konserwacja przyrody, utrzymywanie infrastruktury technicznej, usługi, rzemiosło artystyczne) w celu ograniczenia bezrobocia na wsi; ■ wykorzystanie walorów i usług turystycznych jako potencjalnego czynnika zrównoważonego rozwoju wsi i małych miast, poprzez wspieranie na obszarach wiejskich budowy różnorodnych elementów infrastruktury służącej jako baza dla rozwoju turystyki. <p>Budowa i rozwój infrastruktury społecznej, a w tym::</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ dalsze kształtowanie zaplecza instytucjonalnego i bazy materialnej dla rozwoju kultury i turystyki oraz sportu i kultury fizycznej; ■ usprawnienie systemu podstawowej opieki
--	---

		<p>zdrowotnej, mającego wpływ na standard życia (optymalizacja sieci placówek poradni lekarskich – ogólnych i specjalistycznych – oraz lepsze wyposażenie obiektów szpitalnych);</p> <p>■ budowa nowych obiektów ochrony zdrowia na terenach, na których brak placówek zabezpieczających</p> <p>Ochrona i rewitalizacja środowiska przyrodniczego dla zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju.</p>
4.	Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i integracji regionalnej; – Poprawa i promocja atrakcyjności inwestycyjnej w regionie; – Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego; – Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu

4.1.2. Strategia rozwoju Powiatu Ostrołęckiego.

Jak wynika z dostępnych informacji, Powiat Ostrołęcki nie posiada aktualnej programu rozwoju społeczno-gospodarczego, o charakterze strategicznym. Jedynym, dostępnym dokumentem o zbliżonym charakterze jest „Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Ostrołęckiego” z 2004 r. Plan ten, z racji znacznego upływu czasu od jego opracowania (niemal 12 lat), należy uznać za nieaktualny.

Aktualnymi dokumentami dot. obszaru Powiatu Ostrołęckiego są dwa, „branżowe” programy tj. „Program ochrony środowiska Powiatu Ostrołęckiego” oraz „Strategia rozwiązywania problemów społecznych w Powiecie Ostrołęckim na lata 2014-2020. Zalecenia oraz kierunki działań, przedstawione w obu w/w dokumentach, zostały uwzględnione w prezentowanym opracowaniu.

4.2. Strategiczne i operacyjne cele rozwoju gminy do 2020 r.

Podstawowym standardem w planowaniu długofalowym jest akceptacja społeczności lokalnej, zarówno w odniesieniu do DEKLARACJI MISJI jak i WIZJI ROZWOJU, a co za tym idzie także dla CELÓW STRATEGICZNYCH. Jednocześnie, władze lokalne, partnerzy społeczni oraz mieszkańcy gminy muszą mieć świadomość, iż przyjęcie w/w podstawowych „kamieni milowych” STRATEGII ROZWOJU staje się dla nich wyzwaniem, któremu muszą sprostać.

Wychodząc z powyższych założeń, jako STRATEGICZNE CELE rozwoju Gminy Czarnia zdefiniowano następująco:

I.	STAŁA POPRAWA WARUNKÓW ŻYCIA MIESZKAŃCÓW GMINY CZARNIA, ZARÓWNO W ASPEKTCIE INFRASTRUKTURALNYM JAK I SPOŁECZNYM.
II.	ROZWÓJ FUNKCJI TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ GMINY, WYKORZYSTUJĄCEJ UNIKALNE WALORY ŚRODOWISKA NATURALNEGO I KULTUROWEGO.
III.	UNOWOCZEŚNIANIE SEKTORA ROLNEGO I ROZWIJANIE LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, JAKO ELEMENTY ZWIĘKSZANIA ATRAKCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ GMINY CZARNIA.
IV.	PODNIESIENIE POZIOMU ZARZĄDZANIA GMINĄ CZARNIA I DOSTOWANIE GO DO NOWYCH POTRZEB I WYZWAŃ.

CEL STRATEGICZNY I: STAŁA POPRAWA WARUNKÓW ŻYCIA MIESZKAŃCÓW GMINY CZARNIA, ZARÓWNO W ASPEKTCIE INFRASTRUKTURALNYM JAK I SPOŁECZNYM.
CELE OPERACYJNE:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozbudowa sieci wodociągowej w obrębie gminy i podłączenie do niej do końca 2020 r. ok. 98% posesji znajdujących się na tym obszarze; 2. Przygotowanie i wdrożenie systemu oczyszczania ścieków zarówno bytowych jak i pochodzących z produkcji rolnej, opartego na indywidualnych (przydomowych) oczyszczalniach ścieków tak, aby do końca 2020 r. min. 90% posesji na terenie gminy posiadało tego typu urządzenia; 3. Modernizacja sieci drogowej, przede wszystkim w odniesieniu do dróg powiatowych i gminnych, obejmująca zarówno utwardzenie nawierzchni jak i ich remonty wraz z poszerzaniem jezdni; 4. Wdrożenie programu zapobiegającego niskiej emisji i ograniczeniu poziomu zanieczyszczenia powietrza głównie ze źródeł punktowych m.in. poprzez ograniczanie spalania węgla i zastępowanie go olejem opalowym oraz odnawialnymi źródłami energii; 5. Zapewnienie do 2020 r. dostępu wszystkich mieszkańców gminy do szybkiego internetu; 6. Ograniczenie bezrobocia i sfery wykluczenia społecznego poprzez dostosowywanie kwalifikacji osób bez zatrudnienia do potrzeb rynku pracy, przy jednoczesnym tworzeniu warunków do inwestycji lokalnych i zewnętrznych w sektorze usług i przemysłu rolno-spożywczego oraz przetwórstwa żywności, z zachowaniem zasad ochrony środowiska naturalnego; 7. Tworzenie warunków do rozwoju alternatywnych form spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży.

**CEL STRATEGICZNY II:
ROZWÓJ FUNKCJI TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ GMINY,
WYKORZYSTUJĄCEJ UNIKALNE WALORY ŚRODOWISKA NATURALNEGO I
KULTUROWEGO.**

CELE OPERACYJNE:

1. Wypracowanie, wspólnie z partnerami społecznymi i lokalnym biznesem programu rozwoju turystycznego Gminy Czarnia;
2. Opracowanie i wdrożenie programu informacji i promocji gminy, z wykorzystaniem do tego celu m.in. strony www gminy oraz portali społecznościowych;
3. Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez wzmożoną dbałość o stan środowiska naturalnego oraz rozbudowę infrastruktury turystycznej na jej terenie;
4. Ochrona oraz wyeksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego gminy, jako realizacja dużego programu regionalnego.

**CEL STRATEGICZNY III:
UNOWOCZEŚNIANIE SEKTORA ROLNEGO I ROZWIJANIE LOKALNEJ
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, JAKO ELEMENTY ZWIĘKSZANIA ATRAKCYJNOŚCI
GOSPODARCZEJ GMINY CZARNIA.**

CELE OPERACYJNE:

1. Maksymalne wykorzystanie szans na modernizację organizacji produkcji rolnej, jakie daje wspólna polityka rolna UE, w tym środki finansowe w ramach PO Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020;
2. Zainteresowanie rolników produkcją tzw. zdrowej żywności (uprawa roślin niemodyfikowanych genetycznie, niska chemizacja i tradycyjne metody produkcji, a także produkcja wymagających wysokich nakładów pracy);
3. Poprawa konkurencyjności i rozszerzenie lokalnej produkcji, poprzez podjęcie próby stworzenie lokalnych klastrów wiejskich.

**CEL STRATEGICZNY IV:
PODNIESIENIE POZIOMU ZARZĄDZANIA GMINĄ CZARNIA I DOSTAWANIE
GO DO NOWYCH POTRZEB I WYZWAŃ.**

CELE OPERACYJNE:

1. Dostosowanie struktury organizacyjnej Urzędu Gminy do skutecznego przygotowywania, wdrażania i rozliczania projektów, nastawionych na podnoszenie jakości życia w gminie, a finansowanych ze środków zewnętrznych;
2. Zwiększenie możliwości finansowych Gminy Czarnia w zakresie zapewnienia wkładu własnego w projektach, finansowanych ze źródeł zewnętrznych.

4.3. Zestawienia zadań realizacyjnych wraz z ich harmonogramem.**CEL STRATEGICZNY I:
STAŁA POPRAWA WARUNKÓW ŻYCIA MIESZKAŃCÓW GMINY
CZARNIA, ZARÓWNO W ASPEKCIE INFRASTRUKTURALNYM JAK I
SPOŁECZNYM.****CEL OPERACYJNY 1: Rozbudowa sieci wodociągowej w obrębie gminy i podłączenie do niej do końca 2020 r. ok. 98% posesji znajdujących się na tym obszarze.**

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Budowa wodociągu w miejsc. Surowe (56 przyłączy)	Urząd Gminy	2015 r.
2.	Budowa wodociągu w miejsc. Długie (59 przyłączy) wraz z tzw. łącznikiem Czarnia - Bandysie (ok. 3,5 km).	Urząd Gminy	Lata 2016 - 2017
3.	Budowa wodociągu w miejsc. Bandysie (78 przyłączy)	Urząd Gminy	Lata 2016 - 2017
4.	Budowa wodociągu w miejsc. Brzozowy Kąt (31 przyłączy) i Rutkowo (25 przyłączy).	Urząd Gminy	Lata 2018 - 2020
5.	Budowa wodociągu w miejsc. Cupel (10 przyłączy) i Michałowo (12 przyłączy).	Urząd Gminy	Lata 2018 - 2020
6.	Budowa wodociągu w miejsc. Surowe (52 przyłącza), Czarnia (26 przyłączy) i Cyk (12 przyłączy).	Urząd Gminy	Lata 2018 - 2020

CEL OPERACYJNY 2: Przygotowanie i wdrożenie systemu oczyszczania ścieków zarówno bytowych jak i pochodzących z produkcji rolnej, opartego głównie na indywidualnych (przydomowych) oczyszczalniach ścieków tak, aby do końca 2020 r. min. 90% posesji na terenie gminy posiadało tego typu urządzenia.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Przygotowanie do połowy 2016 r. rozwiązań technicznych w zakresie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków w gminie wraz z wypracowaniem ze wstępnym harmonogramem realizacji oraz zasadami - uzgodnionymi ze mieszkańcami gminy - partycypacji w kosztach inwestycji ze strony samorządu i podmiotów indywidualnych;	Urząd Gminy, mieszkańcy gminy	do końca czerwca 2016 r.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4
2.	Uwzględnienie od połowy 2016 r., na etapie projektowania, tworzenia przydomowych oczyszczalni ścieków wszędzie tam, gdzie zrealizowane już są lub będą przyłącza do sieci wodociągowej (min. 265 oczyszczalni)	Urząd Gminy, mieszkańcy gminy	do końca czerwca 2016 r.
3.	Budowa przydomowymi oczyszczalniami ścieków w miejsc. Długie (min. 50)	Urząd Gminy, mieszkańcy gminy	Lata 2016 - 2017
4.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w miejsc. Bandysie (min. 70).	Urząd Gminy, mieszkańcy gminy	Lata 2016 - 2017
5.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w miejsc. Brzozowy Kąt (min. 25) i Rutkowo (min. 20).	Urząd Gminy, mieszkańcy gminy	Lata 2018 - 2020
6.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w miejsc. Cupel (min. 10) i Michałowo (10)	Urząd Gminy, mieszkańcy gminy	Lata 2018 - 2020
7.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w miejsc. Surowe (50), Czarnia (20) i Cyk (10)	Urząd Gminy, mieszkańcy gminy	Lata 2018 - 2020
8.	Realizacja podłączenia ok. 40 posesji w miejsc. Czarnia do oczyszczalni „Bioblok” w Specj. Ośrodku Szkolno-Wychowawczym.	Urząd Gminy, Specj. Ośr. Szkolno-Wychow.	Lata 2019 - 2020.
9.	Stała kontrola gromadzenia ścieków bytowo-gospodarczych w istniejących szambach oraz przechowywania substancji niebezpiecznych z punktu widzenia ochrony środowisk.	Urząd Gminy we współpracy z WIOŚ	Lata 2016 - 2020

CEL OPERACYJNY 3: Modernizacja sieci drogowej, przede wszystkim w odniesieniu do dróg powiatowych i gminnych, obejmująca zarówno utwardzenie nawierzchni jak i ich remonty wraz z poszerzeniem jezdni.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Przebudowa drogi gminnej we wsi Cyk (Cyk - Księży Lasek)	Urząd Gminy Czarnia	2016 r.
2.	Przebudowa drogi gminnej we wsi Michałowo	Urząd Gminy Czarnia	Lata 2016 - 2017
3.	Przebudowa drogi powiatowa relacji Czarnia-Bandysie-Zawady.	Urząd Gminy Czarnia i Starostwo Powiatowe w Ostrołęce	Lata 2016 - 2018
4.	Przebudowa drogi gminnej Cupel - Surowe „Brodki”	Urząd Gminy Czarnia	Lata 2017 - 2018

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4
5.	Przebudowa drogi gminnej we wsi Długie	Urząd Gminy Czarnia	Lata 2017 - 2018
6.	Przebudowa drogi gminnej Surowe „Zagrądzie”	Urząd Gminy Czarnia	Lata 2018 - 2019
7.	Modernizację pozostałych dróg gminnych o nawierzchni żwirowej	Urząd Gminy Czarnia	Lata 2018 - 2020
8.	Przebudowa i modernizacja dróg powiatowych na terenie gminy.	Urząd Gminy Czarnia i Starostwo Powiatowe w Ostrołęce	Lata 2018 - 2020

CEL OPERACYJNY 4: Wdrożenie programu zapobiegającego niskiej emisji i ograniczenie poziomu zanieczyszczenia powietrza głównie ze źródeł punktowych m.in. poprzez ograniczanie spalania węgla i zastępowanie go olejem opałowym oraz odnawialnymi źródłami energii.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Inwentaryzacja źródeł emisji zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego w gminie;	Urząd Gminy	2016 r.
2.	Opracowanie projektu dot. instalacji paneli fotowoltanicznych i / lub kolektorów słonecznych w budynkach mieszkalnych na terenie gminy oraz jego wdrożenie.	Urząd Gminy wspólnie z zainteresowanymi mieszkańcy gminy	Lata 2016 - 2020
3.	Wymiana pieców CO/CW w kotłowniach obiektów samorząd. na opalane olejem opałowym, a tym samym zmniejszanie poziomu „niskiej emisji”;	Urząd Gminy	Lata 2017 - 2020
4.	Termoizolacja obiektów będących własnością samorządu oraz wspieranie działań innych podmiotów, na rzecz termoizolacji zwłaszcza budynków mieszkalnych.	Urząd Gminy	Lata 2018 - 2020

CEL OPERACYJNY 5: Zapewnienie do 2020 r. dostępu wszystkich mieszkańców gminy do szybkiego internetu.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Udział gminy w wojewódzkim programie „Internet dla Mazowsza” oraz w zakresie podniesienia e-potencjału Mazowsza.	Urząd Gminy	Lata 2015 - 2016

CEL OPERACYJNY 6: Ograniczenie bezrobocia i sfery wykluczenia społecznego poprzez dostosowywanie kwalifikacji osób bez zatrudnienia do potrzeb rynku pracy, przy jednoczesnym tworzeniu warunków do inwestycji lokalnych i zewnętrznych w sektorze usług i przemysłu rolno-spożywczego oraz przetwórstwa żywności, z zachowaniem zasad ochrony środowiska naturalnego.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Przygotowanie oraz wdrożenie programów (projektów) na rzecz wsparcia osób młodych ze środowisk zagrożonych bezrobociem oraz osób w wieku 45+.	Urząd Gminy / GOPS	Lata 2016 - 2020
2.	Organizacja szkoleń dla osób bezrobotnych, podnoszących ich kwalifikacje zawodowe i zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia wraz ze stworzeniem specjalistycznego poradnictwa zawodowego dla młodzieży biernej na rynku pracy.	GOPS przy współpracy z PUP w Ostrołęce i ewentualnie z LGD „Kurpsie Razem”	Lata 2016 - 2020
3.	Promocja i wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej oraz rozwijanie form kształcenia ustawicznego dla osób dorosłych wraz z oceną możliwości utworzenia w gminie spółdzielni socjalnej.	Urząd Gminy / GOPS	Lata 2016 - 2020
4.	Wprowadzenie poradnictwa zawodowego w szkołach podstawowych i gimnazjach.	Urząd Gminy wspólnie z dyrekcjami szkół	Od roku szkolnego 2017/2018

CEL OPERACYJNY 7: Tworzenie warunków do rozwoju alternatywnych form spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Współpraca podmiotów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu oraz form aktywności w ramach dostępnej bazy (biblioteki, szkoły, świetlice itd.) oraz organizacja zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży.	Urząd Gminy wspólnie z dyrekcjami szkół, Biblioteką Gminą i OSP.	Lata 2016 - 2020
2.	Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci ze szkół podst. i gimnazjów, zwłaszcza w sferze nauk ścisłych, języków obcych i orientacji zawodowej.	Urząd Gminy wspólnie z dyrekcjami szkół.	Lata 2016 - 2020

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4
3.	Rozwój systemu pomocy materialnej (stypendia, wyjazdy wakacyjne i inne) dla uczących się dzieci z najuboższych rodzin.	Urząd Gminy / GOPS.	Lata 2016 - 2020
4.	Promowanie aktywności dzieci i młodzieży poprzez aktywny wolontariat i tworzenie grup nieformalnych oraz np. utworzenie Młodzieżowego Klubu Ekologicznego (młodzież gimnazjalna).	Urząd Gminy, dyrekcje szkół i GOPS.	Lata 2016 - 2020

**CEL STRATEGICZNY II:
ROZWÓJ FUNKCJI TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ GMINY,
WYKORZYSTUJĄCEJ UNIKALNE WALORY ŚRODOWISKA
NATURALNEGO I KULTUROWEGO.**

CEL OPERACYJNY 1: Wypracowanie, wspólnie z partnerami społecznymi i lokalnym biznesem programu rozwoju turystycznego Gminy Czarnia.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Ocena stopnia zainteresowania społeczności lokalnej rozwojem funkcji turystycznej gminy i opracowaniem dokumentu „Program rozwoju turystycznego Gminy Czarnia” - ewentualnie w ramach współpracy z gminami regionu, a przede wszystkim z Lokalną Grupą Działania „Kurpsie Razem”.	Urząd Gminy we współpracy z lokalnym środowiskiem osób zainteresowanych tą tematyką .	2016 r.
2.	Opracowanie i wydanie podstawowych materiałów promocyjno-informacyjnych o gminie wraz z umieszczeniem tych informacji na stronie www gminy.	Osoby prowadzące działalność turystyczną /agroturystyczną we współpracy z Urzędem Gminy i LGD.	2017 r.
3.	Realizacja działań, zaplanowanych w ramach „Programu rozwoju turystycznego Gminy Czarnia”.	Urząd Gminy we współpracy z lokalnym środowiskiem osób zainteresowanych tą tematyką.	Lata 2017 - 2020.

CEL OPERACYJNY 2: Opracowanie i wdrożenie programu informacji i promocji gminy, z wykorzystaniem do tego celu m.in. strony www gminy oraz portali społecznościowych.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Opracowanie koncepcji i uruchomienie nowoczesnej, atrakcyjnej strony internetowej Gminy Czarnia.	Urząd Gminy	Do końca 2016 r.
2.	Stała aktualizacja strony www gminy wraz z prowadzeniem działalności promocyjno-informacyjnej na portalach społecznościowych.	Urząd Gminy, we współpracy z osobami prowadzącymi działalność w sferze turystyki.	Lata 2016 - 2020

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4
3.	Zapewnienie wszystkim zainteresowanym (mieszkańcy gminy, potencjalni goście i inwestorzy) powszechnego dostępu do informacji o środowisku naturalnym poprzez stronę www Urzędu Gminy z zakładką, poświęconą zarówno walorom środowiska (teksty, zdjęcia, filmy) jak i działaniom z zakresu jego ochrony. Obsługę strony można byłoby powierzyć Młodzieżowemu Klubowi Ekologicznemu.	Urząd Gminy, dyrekcje szkół gminy	Lata 2017 - 2020

CEL OPERACYJNY 3: Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez wzmożoną dbałość o stan środowiska naturalnego oraz rozbudowę infrastruktury turystycznej na jej terenie.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Zwiększenie ilości gospodarstw domowych, w których prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów do 80% w 2020 r.	Urząd Gminy	Lata 2016 - 2020
2.	Stała kontrola i likwidacja dzikich wysypisk śmieci w gminie m.in. poprzez włączenie w te działania młodzieży.	Urząd Gminy, Nadleśnictwo Myszyniec i dyrekcje szkół w gminie.	Lata 2016 - 2020
3.	Przygotowanie do końca 2016 r. i wdrożenie do połowy 2017 r. projektu związanego z podnoszeniem kwalifikacji osób, prowadzących działalność agroturystyczną oraz dostosowaniem obiektów agroturystycznych do wymaganych standardów.	Urząd Gminy we współpracy z z osobami prowadzącymi działalność w sferze turysty, ODR oraz LGD.	Lata 2016 - 2017
4.	Rozpisanie konkursu wśród młodzieży szkół gimnazjalnych na logo Gminy Czarnia, jakie mogłoby być umieszczone na tablicach, ustawionych przy drogach wjazdowych do gminy.	Urząd Gminy wspólnie z dyrekcjami gimnazjów.	2016 - 2017 r.
5.	Wykonanie i ustawienie tablic witających gości, przy drogach wjazdowych do gminy.	Urząd Gminy	2017 r.
6.	Wyznaczenie, urządzenie oraz oznakowanie 2- 3 tras rowerowych w obrębie gminy.	Osoby prowadzące działalność turyst. we współpracy z Urzędem Gminy i Nadleśnictwem Myszyniec.	2017 r.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4
7.	Wyznaczenie, urządzenie i oznakowanie 1-2 parkingów w terenach leśnych w obrębie gminy.	Urząd Gminy we współpracy z Nadleśnictwem Myszyniec.	2017 r.
8.	Wyznaczenie, urządzenie oraz oznakowanie dalszych 2- 3 tras rowerowych i oraz 1-2 tras spacerowo-biegowych w obrębie gminy.	Osoby prowadzące działalność turyst. we współpracy z Urzędem Gminy i Nadleśnictwem Myszyniec.	Lata 2018 - 2019.
9.	Opracowanie koncepcji urządzenia kąpieliska nad rz. Omulew, wraz z miejscem przystankowym dla kajakarzy spływających rzeką i odpowiednią infrastrukturą.	Urząd Gminy we współpracy prywatnymi inwestorami, z Nadleśnictwem Myszyniec, Wydz. Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego i Starostwa Powiatowego.	Lata 2018 - 2020.
10.	Utworzenie Gminnego Centrum Edukacji Ekologicznej / Przyrodniczej w Czarni, we współpracy ze szkołami gminy, Nadleśnictwem Myszyniec oraz organizacjami pozarządowymi regionu. GCEE koordynowałoby całość działań w gminie, związaną z ochroną środowiska naturalnego, realizując zadania własne samorządu gminy w tym zakresie;	Urząd Gminy, Nadleśnictwo Myszyniec, organizacje pozarządowe gminy i regionu, dyrekcje szkół gminy.	Lata 208 - 2020

CEL OPERACYJNY 4: Ochrona oraz wyeksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego gminy, jako realizacja dużego programu regionalnego.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Podjęcie działań w ramach Lokalnej Grupy Działania „Kurpsie Razem” na rzecz wypracowanie wspólnego dla regionu programu imprez związanych z dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym regionu.	Urząd Gminy we współpracy z samorządami gmin regionu oraz LGD.	2016 r.
2.	Kontynuowanie realizacji cyklicznej imprezy kulturalnej „Niedziela na wsi”	Urząd Gminy we współpracy ze Stow. Kurpiowskim „Strzelec”	Lata 2016 - 2020.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4
3.	Oznakowanie rezerwatów i pomników przyrody oraz miejsc szczególnie cennych kulturowo (budynki, wybrane stanowiska archeologiczne), wraz z tablicą informacyjną w Czarni, pokazującą rozmieszczenie w/w obiektów.	Urząd Gminy we współpracy z Nadleśnictwem Myszyniec .	2017 r.
4.	Opracowanie i wydanie publikacji dot. walorów przyrodniczych i kulturowych gminy oraz uzupełnienie jej o film video, wraz z zamieszczeniem tych materiałów na stronie www gminy.	Urząd Gminy we współpracy z dyrekcjami gimnazjów i młodzieżą ostatnich klas gimnazjalnych gminy.	Lata 2017 - 2020.
5.	Rozważenie opracowania i wdrożenia koncepcji utworzenia w gminie WIOSKI TEMATYCZNEJ, opartej na folklorze kurpiowskim.	Urząd Gminy, GOPS, organizacje pozarządowe gminy (regionu).	Lata 2017 - 2020

**CEL STRATEGICZNY III:
UNOWOCZEŚNIANIE SEKTORA ROLNEGO I ROZWIJANIE
LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, JAKO ELEMENTY
ZWIĘKSZANIA ATRAKCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ GMINY
CZARNIA.**

CEL OPERACYJNY 1: Maksymalne wykorzystanie szans na modernizację organizacji produkcji rolnej, jakie daje wspólna polityka rolna UE, w tym środki finansowe w ramach PO Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Organizacja szkoleń rolników gminy z przedstawicielami instytucji zarządzających programami UE, dostępnymi dla rolników.	Urząd Gminy we współpracy z ARiMR	Lata 2016 - 2020.
2.	Zorganizowanie w gminie stałego dyżuru pracownika/ów instytucji, pomagających w przygotowaniu wniosków o dotacje dla rolników i prywatnych przedsiębiorców.	Urząd Gminy we współpracy z ARiMR oraz Agencją Rozwoju Regionalnego i LGD.	Lata 2016 - 2020.

CEL OPERACYJNY 2: Zainteresowanie rolników produkcją tzw. zdrowej żywności (uprawa roślin niemodyfikowanych genetycznie, niska chemizacja i tradycyjne metody produkcji, a także kierunków produkcji wymagających wysokich nakładów pracy).

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Zorganizowanie spotkania o charakterze szkoleniowym dla rolników, zainteresowanych problematyką produkcji „zdrowej żywności”.	Urząd Gminy przy współpracy z WODR	II połowa 2016 r.
2.	Wsparcie działań na rzecz powołania stowarzyszenia rolników, producentów „zdrowej żywności”.	Urząd Gminy przy współpracy z WODR	2017 r.
3.	Utworzenie sklepu ze „zdrową żywnością” w Czarni i rozpropagowanie tej informacji na stronie www gminy oraz na portalach społecznościowych.	Prywatni producenci przy wsparciu Urzędu Gminy.	2018 r.

CEL OPERACYJNY 3: Poprawa konkurencyjności i rozszerzenie lokalnej produkcji poprzez podjęcie próby stworzenie lokalnych klastrów wiejskich.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Rozpoznanie możliwości organizacji w gminie spotkania/szkolenia dotyczącego możliwości powstawania tzw. klastrów wiejskich.	Urząd Gminy przy współpracy z Agencją Rozwoju Regionalnego oraz LGD.	II połowa 2016 r.
2.	Przygotowanie i zrealizowanie spotkania rolników gminy z przedstawicielami instytucji/organizacji zajmujących się wdrażaniem programu klastrów wiejskich.	Urząd Gminy przy współpracy z Agencją Rozwoju Regionalnego oraz LGD.	I połowa 2017 r.
3.	Wspieranie działań na rzecz tworzenia klastrów wiejskich w Gminie Czarnia.	Urząd Gminy	Lata 2017 - 2020

CEL STRATEGICZNY IV: PODNIESIENIE POZIOMU ZARZĄDZANIA GMINĄ CZARNIA I DOSTOWANIE GO DO NOWYCH POTRZEB I WYZWAŃ.

CEL OPERACYJNY 1: Dostosowanie struktury organizacyjnej Urzędu Gminy do skutecznego przygotowywania, wdrażania i rozliczania projektów, nastawionych na podnoszenie jakości życia w gminie, a finansowanych ze środków zewnętrznych.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Analiza zadań zespołu pracowników Urzędu Gminy Czarnia.	Wójt Gminy	2016 r.
2.	Zatrudnienie osoby, odpowiadającej za: <ul style="list-style-type: none"> – przygotowywanie projektów dofinansowywanych ze środków zewnętrznych; – koordynację ich wdrażania oraz rozliczania; – działania promocyjno-informacyjne dot. gminy. 	Wójt Gminy	Od jesieni 2016 r.
3.	Przygotowanie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej do przygotowywania i realizacji projektów w ramach PO WER oraz RP Operacyjnego Woj. Mazowieckiego wraz ze szkoleniem pracowników dot. pracy projektami.	Kierownik GOPS	Lata 2016 - 2020.

CEL OPERACYJNY 2: Zwiększenie możliwości finansowych Gminy Czarnia w zakresie zapewnienia wkładu własnego w projektach, finansowanych ze źródeł zewnętrznych.

Lp.	Zadania	Odpowiedzialność	Okres realizacji
1	2	3	4
1.	Aktualizacja Wieloletniej Prognozy Finansowej na lata 2016 - 2020 i dostosowanie jej do zamierzeń, związanych z realizacją projektów, dofinansowywanych ze środków zewnętrznych.	Wójt Gminy i Rada Gminy	II połowa 2016 r.
2.	Analiza możliwego zakresu oraz form współpracy z Lokalną Grupą Działania „Kurpsie Razem” w realizacji projektów, istotnych społeczności lokalnej gminy.	Wójt Gminy i Rada Gminy	Lata 2016 - 2020.
3.	Ocena budżetu gminy pod kątem możliwości zapewnienia wkładu własnego na dofinansowanie projektów związane z podnoszeniem standardu życia w gminie.	Wójt Gminy i Rada Gminy	Lata 2017 - 2020.

4.4. Zakładane wskaźniki efektywności osiągnięcia wyznaczonych celów rozwoju gminy do 2020.

Osiągnięcie założonych celów realizacji przedstawianej STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNIA na lata 2015 - 2020 będzie mierzone wskaźnikami efektywności, zdefiniowanych wyżej działań. Wskaźniki te odnoszą się do okresu wyjściowego (lata 2014 lub 2015) oraz do roku 2020, jako okresu w którym większość zaplanowanych działań powinna zostać ukończona.

Lp.	Wskaźniki	Jedn.	Wartość wskaźnika na koniec	
			2014 / 2015 r.	2020 r.
1	2	3	4	5
1.	Liczba mieszkańców.	os.	2694	2600
2.	Udział osób w wieku przedprodukc.	%	25	22,7
3.	Udział osób w wieku produkcyjnym.	%	61	63,1
4.	Udział osób w wieku poprodukcyjnym.	%	14	14,2
5.	Poziom zatrudnienia w rolnictwie.	os.	1200	1000
6.	Poziom zatrudnienia poza rolnictwem.	os.	192	300
7.	Stopa bezrobocia.	%	9,6	8,0
8.	Ilość osób, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.	os.	390	300
9.	Udział lasów w powierzchni gminy	%	37,9	40,0
10.	Udział użytków rolnych w powierzchni gminy.	%	56,9	54,5
10.	Śrdn., dobowe zapotrzebowanie wody.	tyś. m ³	0,2	0,7
11.	Średnie, roczne zużycie wody z gminnej sieci wodociągowej na 1 mieszkańca.	m ³ /os	94,5	96,5
12.	Długość gminnej sieci wodociągowej.	km	32,2	83,0
13.	Ilość posesji podłączonych do gminnej sieci wodociągowej.	posesje	170	520
14.	Ludność korzystająca z gminnej sieci wodociągowej.	%	32	98
15.	Ilość posesji podłączonych do oczyszczalni ścieków w Czarni.	%	2	8
16.	Ilość posesji, z których ścieki są wywożone do oczyszczalni ścieków w Czarni.	%	30	34
17.	Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków.	szt.	0	265 - 300
18.	Ludność korzystająca z przydomowych oczyszczalni ścieków.	%	0	50 - 57
19.	Ilość odpadów komunalnych.	t	145	180
20.	Gospodarstwa domowe objęte selektywną zbiórką odpadów.	%	54	80
21.	Długość dróg powiatowych o nawierzchni asfaltowej.	km	39,5	46
22.	Długość dróg gminnych o nawierzchni asfaltowej.	km	14,9	35
23.	Długość oznakowanych i urządzonych tras rowerowych.	km	0	80

1	2	3	4	5
24.	Ilość miejsc noclegowych w obiektach turystycznych/agroturystycznych w gminie.	miejsca nocleg.	50	500
25.	Dochody budżetu gminy ogółem	mln. zł	10,1	12,0
26.	Dochody własne gminy	mln. zł	1,8	2,5

4.5. Koszty realizacji zadań, warunkujących osiągnięcie założonych celów rozwoju gminy do 2020 r.

Zgodnie z zasadami opracowywania dokumentów o charakterze planów strategicznych, prezentowany w nim rachunek kosztów ma jedynie charakter ogólny i szacunkowy. Tym samym, nie może on być traktowany jako wytyczne finansowe, a jedynie może i powinien być podstawą do bardziej szczegółowych wyliczeń, prezentowanych np. w planach „branżowych” bądź w projektach realizacyjnych.

Biorąc pod uwagę powyższe założenie, koszty realizacji całości założonych zadań oszacowano łącznie na kwotę ok. 22 mln zł, w okresie najbliższych 6 lat. Rozkład w/w kosztów, w odniesieniu do poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych przedstawia się następująco:

Lp.	Cele strategiczne i operacyjne	Koszty do poniesienia w latach w tys. zł			KOSZTY OGÓŁEM w tys. zł
		2015	2016-2017	2018-2020	
1	2	3	4	5	6
I.	CEL STRATEGICZNY I	820	8 595	18 315	27 730
1.	Cel operac. 1: Rozbudowa sieci wodociągowej w obrębie gminy i podłączenie do niej do końca 2020 r. ok. 98% posesji znajdujących się na tym obszarze;	820	2 000	3 400	6 220
2.	Cel operac. 2: Przygotowanie i wdrożenie systemu oczyszczania ścieków zarówno bytowych jak i pochodzących z produkcji rolnej, opartego na indywidualnych (prydomowych) oczyszczalniach ścieków tak, aby do końca 2020 r. min.. 90% posesji na terenie gminy posiadało tego typu urządzenia;	-	1 450	3 200	4 650
3.	Cel operac. 3: Modernizacja sieci drogowej, przede wszystkim w odniesieniu do dróg powiatowych i gminnych, obejmująca zarówno utwardzenie nawierzchni jak i ich remonty wraz z poszerzaniem jezdni;	-	725	2 500	3 225

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4	5	6
4.	Cel operac. 4: Wdrożenie programu zapobiegającego niskiej emisji i ograniczeniu poziomu zanieczyszczenia powietrza głównie ze źródeł punktowych m.in. poprzez ograniczanie spalania węgla i zastępowanie go olejem opalowym oraz odnawialnymi źródłami energii;	-	4 000	8 000	12 000
5.	Cel operac. 5: Zapewnienie do 2020 r. dostępu wszystkich mieszkańców gminy do szybkiego internetu;	-	20	15	35
6	Cel operac. 6: Ograniczenie bezrobocia i sfery wykluczenia społecznego poprzez dostosowywanie kwalifikacji osób bez zatrudnienia do potrzeb rynku pracy, przy jednoczesnym tworzeniu warunków do inwestycji lokalnych i zewnętrznych w sektorze usług i przemysłu rolno-spożywczego oraz przetwórstwa żywności, z zachowaniem zasad ochrony środowiska naturalnego;	-	150	400	550
7.	Cel operac. 7: Tworzenie warunków do rozwoju alternatywnych form spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży.	-	250	800	1 050
II.	CEL STRATEGICZNY II	306	1 670	2 580	4 556
	Cel operac. 1: Wypracowanie, wspólnie z partnerami społecznymi i lokalnym biznesem programu rozwoju turystycznego Gminy Czarnia;	-	50	150	200
	Cel operac. 2: Opracowanie i wdrożenie programu informacji i promocji gminy, z wykorzystaniem do tego celu m.in. strony www gminy oraz portali społecznościowych;	-	20	30	50
	Cel operac. 3: Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez wzmożoną dbałość o stan środowiska naturalnego oraz rozbudowę infrastruktury turystycznej na jej terenie;	-	800	1 200	2 000
	Cel operac. 4: Ochrona oraz wyeksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego gminy, jako realizacja dużego programu regionalnego	306	800	1 200	2 306

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA NA LATA 2015 - 2020.

1	2	3	4	5	6
III	CEL STRATEGICZNY III		200	400	600
	Cel operac. 1: Maksymalne wykorzystanie szans na modernizację organizacji produkcji rolnej, jakie daje wspólna polityka rolna UE, w tym środki finansowe w ramach PO Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020;	-	100	200	300
	Cel operac. 2: Zainteresowanie rolników produkcją tzw. zdrowej żywności (uprawa roślin niemodyfikowanych genetycznie, niska chemizacja i tradycyjne metody produkcji, a także produkcja wymagających wysokich nakładów pracy);	-	50	100	150
	Cel operac. 3: Poprawa konkurencyjności i rozszerzenie lokalnej produkcji poprzez podjęcie próby stworzenie lokalnych klastrów wiejskich	-	50	100	150
IV.	CEL STRATEGICZNY IV		150	320	470
1.	Cel operac. 1: Dostosowanie struktury organizacyjnej Urzędu Gminy do skutecznego przygotowywania, wdrażania i rozliczania projektów, nastawionych na podnoszenie jakości życia w gminie, a finansowanych ze środków zewnętrznych;	-	100	170	270
2.	Cel operac. 2: Zwiększenie możliwości finansowych Gminy Czarnia w zakresie zapewnienia wkładu własnego w projektach, finansowanych ze źródeł zewnętrznych.	-	50	150	200
V.	RAZEM	1 126	10 615	21 615	33 356

Jak z powyższego zestawienia widać:

- a. ok. 3% kosztów realizacji zadań strategicznych w latach 2015 - 2020 przypada na rok 2015 (głównie inwestycje dot. budowy gminnej sieci wodociągowej);
- b. ok. 32% kosztów będzie dotyczyło okresu lat 2016 - 2017, i będzie związanych z inwestycjami infrastrukturalnymi (wodociągi, oczyszczalnie ścieków, drogi);
- c. ok. 65% kosztów przypadanie na lata 2018 - 2020.

Koszt realizacji zadań, zdefiniowanych w poszczególnych CELACH STRATEGICZNYCH oraz ich udział w kosztach realizacji wdrożenia zapisów niniejszej STRATEGII przedstawia się następująco:

Lp.	Wyszczególnienie	Koszt realizacji działań w ramach poszczególnych celów strategicznych w tys. zł	Udział kosztów w %
1.	Cel strategiczny I	27 730	83
2.	Cel strategiczny II	4 556	14
3.	Cel strategiczny III	600	2
4.	Cel strategiczny IV	470	1
5.	RAZEM	33 356	100

4.5.1. Koszty realizacji zadań wg. potencjalnych źródeł finansowania.

Lp.	Wyszczególnienie	Poziom finansowania wg. źródeł					
		budżet gminy		dotacje w ramach programów zewnętrznych oraz środki prywatne		kredyty i pożyczki	
		tyś. zł	%	tyś. zł	%	tyś. zł	%
I.	CEL STRATEGICZNY I	3 638	13	21 282	77	2 810	10
1.	Cel operacyjny 1.	-	-	3 732	60	2 488	40
2.	Cel operacyjny 2	1 395		3 255		-	-
3.	Cel operacyjny 3	968	30	1 935	60	322	10
4.	Cel operacyjny 4	1 000	8	11 000	92	-	-
5.	Cel operacyjny 5	35	100	-	-	-	-
6.	Cel operacyjny 6	82	15	468	85	-	-
7.	Cel operacyjny 7	158	15	892	85	-	-
II.	CEL STRATEGICZNY II	1 740	38	2 816	62		
1.	Cel operacyjny 1	200	100	-	-	-	-
2.	Cel operacyjny 2	50	100	-	-	-	-
3.	Cel operacyjny 3	800	40	1200	60	-	-
4.	Cel operacyjny 4	690	30	1616	70	-	-
III.	CEL STRATEGICZNY III	195	32	405	68		
1.	Cel operacyjny 1	90	30	210	70		
2.	Cel operacyjny 2	60	40	90	60		
3.	Cel operacyjny 3	45	30	105	70		
IV.	CEL STRATEGICZNY IV	470	100	-	-	-	-
1.	Cel operacyjny 1	270	100	-	-	-	-
2.	Cel operacyjny 2	200	100	-	-	-	-
V.	RAZEM	6 043	18	24 503	73	2 810	9

Jak wynika z powyższego zestawienia, ok. 18% kosztów realizacji zadań strategicznych powinno być poniesione przez budżet Gminy Czarnia, a ok. 73% z dotacji w ramach programów zewnętrznych oraz środków prywatnych, zaangażowanych przede wszystkim w budowę przydomowych oczyszczalni ścieków i paneli fotowoltanicznych i solarnych. Pozostałe ok. 9% kosztów będzie pokryte z zaciągniętych głównie przez gminę pożyczek i kredytów. Oczywiście pożyczki te i kredyty, zaciągnięte na dofinansowanie przede wszystkim inwestycji infrastrukturalnych (gospodarka wodno-ściekowa, drogi), będą musiały być zwrócone, a tym samym dodatkowo obciążą budżet gminy. Zakłada się, że realnie jest zmniejszenie tego obciążenia, dzięki możliwości umorzenia ok. 40% kredytów wydatkowanych np. na budowę

wodociągów czy oczyszczalni ścieków. Tym samym kwota obciążająca budżet gminy wyniosłaby dodatkowo ok. 1 700 zł.

Powyższe zestawienie obrazuje skalę potrzeb, będących jednocześnie wyzwaniem dla samorządu Gminy Czarnia, który w latach 2015-2020 musi pozyskać ze źródeł zewnętrznych kwotę ok. 24 mln zł w formie dotacji, z zagwarantowaniem wkładu własnego na poziomie 30-40% w/w sumy.

V. POZABUDŻETOWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZADAŃ STRATEGICZNYCH DLA GMINY CZARNIA W LATACH 2015-2020.

Realizacja zadań, wynikających z przedstawianej STRATEGII może i powinna być finansowana zarówno z budżetu gminy, jak i innych środków, pochodzących ze źródeł publicznych i prywatnych. Środki publiczne, to przede wszystkim dotacje, kredyty, pożyczki etc., pochodzące z jednostek samorządowych (powiat, województwo), budżetu państwa, a także funduszy celowych. Fundusze prywatne to środki własne inwestorów, często powiększone o kredyty bankowe. Inwestycje bądź inne inicjatywy, realizowane w ramach działań STRATEGII ROZWOJU mogą być wspierane finansowo przez niezależne instytucje finansowe, takie jak fundacje bądź organizacje międzynarodowe.

Dodatkowym sposobem pozyskania środków, zwłaszcza na inwestycje, może być emisja obligacji przez samorządy lub zawieranie umów z inwestorem komercyjnym, w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

5.1. Fundusze krajowe.

a. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jest instytucją finansującą działania w ochronie środowiska o znaczeniu i zasięgu ogólnokrajowym oraz ponadregionalnym, ale także o **znaczeniu lokalnym, istotnym z punktu widzenia potrzeb środowiska.**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, wspiera przede wszystkim duże zadania w ramach:

- ochrony powietrza;
- ochrony wód i gospodarki wodnej;
- ochrony powierzchni ziemi;
- leśnictwa oraz ochrony przyrody i krajobrazu;
- geologii i górnictwa;
- edukacji ekologicznej;
- Państwowego Monitoringu Środowiska;
- nadzwyczajnych zagrożeń środowiska;
- ekspertyz i prac badawczych.

Wnioskodawcami, ubiegającymi się o środki finansowe z Narodowego Funduszu mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego;
- firmy państwowe i prywatne;
- instytucje i urzędy;
- szkoły wyższe i uczelnie;
- jednostki organizacyjne ochrony zdrowia;
- organizacje pozarządowe;
- urzędy administracji państwowej;
- osoby fizyczne.

W NFOŚi GW dostępne są trzy formy dofinansowywania:

- pożyczki lub kredyty;
- dotacje, w tym dotacje inwestycyjne i nie inwestycyjne, dopłaty do kredytów bankowych, umorzenia;
- finansowanie kapitałowe czyli obejmowanie akcji i udziałów w zakładanych bądź istniejących spółkach.

b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Wojewódzkie Fundusze finansują lub dofinansowują przedsięwzięcia wg. ustalonych planów działalności oraz list przedsięwzięć priorytetowych, określanych co roku na podstawie Polityki Ekologicznej Państwa.

Zasady udzielania pożyczek i dotacji ze środków WFOŚiGW ustalane są poprzez uchwały Rad Nadzorczych i w podstawowych kwestiach nie odbiegają od zasad działania Narodowego Funduszu. Różnice są przede wszystkim w kwestii wysokości pomocy finansowej, warunków jej udzielenia oraz poziomu umarzania pożyczek. Praktycznie, samorządy gminne mogą ubiegać się w WFOŚiGW głównie o pożyczki (z możliwością umorzenia do 40%) oraz dotacje.

c. Fundacje i stowarzyszenia.

Środki finansowe fundacji lub stowarzyszeń są zwykle udostępniane w formie dotacji, przede wszystkim z przeznaczeniem na edukację ekologiczną, wspieranie pozarządowych organizacji ekologicznych, organizację szkoleń i konferencji oraz zajęć dotyczących technik zarządzania lub ochrony środowiska. Wykaz fundacji i stowarzyszeń, udzielających tego typu wsparcia dostępny jest na stronie www.ngo.pl.

5.2. Środki Unii Europejskiej.

a. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020.

Program będzie realizowany w ramach 6 priorytetów, określonych dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 – 2020:

- ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich;
- poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych;
- poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie;
- odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa;
- wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym;
- zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Planuje się, że łączne środki publiczne przeznaczone na realizację PROW 2014-2020 wyniosą ok. 13,5 mld euro, w tym: 8,6 mld z budżetu UE (EFRROW) i 4,9 mld euro wkładu krajowego. Szczególnie istotne działania w ramach PROW dla Gminy Czarnia będą dotyczyły dofinansowania:

- inwestycji w gospodarstwach rolnych;
- podstawowych usługi i odnowy wsi na obszarach wiejskich;
- zalesień i tworzenia terenów zalesionych;
- działań rolno- środowiskowo- klimatycznych;
- rolnictwa ekologicznego;
- płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami;
- wsparcia na rozwój lokalny, kierowany przez społeczność w ramach LEADER.

Szczegółowy opis Programu znajduje się na stronie www.minrol.gov.pl

b. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego.

Działania związane z zadaniami strategicznymi można realizować w ramach:

- priorytetu IV: „Przejsie na gospodarkę niskoemisyjną”, w ramach działań:

- odnawialne źródła energii;
- efektywność energetyczna;
- redukcja emisji zanieczyszczeń.
- priorytetu V: „Gospodarka przyjazna środowisku”, w ramach działań:
  - dostosowanie do zmian klimatu;
  - gospodarka odpadami;
  - dziedzictwo kulturowe;
  - ochrona bioróżnorodności.
- priorytetu VI: „Jakość życia”, w ramach działania rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych

c. Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój.

W ramach PO WER możliwe będzie uzyskanie dofinansowania, w ramach niżej wymienionych osi priorytetowych i działań:

1. OŚ PRIORYTETOWA I: OSOBY MŁODE NA RYNKU PRACY:

- Działanie 1.1. i 1.2. Wsparcie osób młodych pozostających bez pracy na regionalnym rynku pracy;
- Działanie 1.3 Wsparcie osób młodych znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji .

2. OŚ PRIORYTETOWA II: EFEKTYWNE POLITYKI PUBLICZNE DLA RYNKU PRACY, GOSPODARKI I EDUKACJI

- Działanie 2.1 Równość szans mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym w dostępie do zatrudnienia, rozwoju kariery, godzenia życia zawodowego i prywatnego;
- Działanie 2.2 Wsparcie na rzecz zarządzania strategicznego przedsiębiorstw oraz budowy przewagi konkurencyjnej na rynku;
- Działanie 2.5 Skuteczna pomoc społeczna;
- Działanie 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych;
- Działanie 2.7 Zwiększenie szans na zatrudnienie osób szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym ;
- Działanie 2.9 Rozwój ekonomii społecznej;
- Działanie 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty;
- Działanie 2.12 Zwiększenie wiedzy o potrzebach kwalifikacyjno-zawodowych;
- Działanie 2.15 Kształcenie i szkolenie zawodowe dostosowane do potrzeb zmieniającej się gospodarki;
- Działanie 2.18 Wysokiej jakości usługi administracyjne.

5.3. Fundusze inwestycyjne.

Rozwój gospodarczy oraz stabilna sytuacja ekonomiczna Polski, dały podstawę do powstawania krajowych, prywatnych inwestycji kapitałowych oraz wchodzenia na nasz rynek tego typu inwestorów zagranicznych. Niestety, zakres wykorzystywania tego typu kapitału np. przez komunalne spółki / przedsiębiorstwa działające w sferze szeroko rozumianej rozwoju zrównoważonego jest nadal niewielki i w zasadzie ogranicza się do dużych inwestycji, w aglomeracjach miejskich.

Tym niemniej, w skali niewielkich gmin wiejskich, takich jak Gmina Czarnia możliwe jest - przynajmniej teoretycznie - wykorzystanie dwóch instrumentów kapitałowych, dających szansę na dofinansowanie inwestycji np. z zakresu ochrony środowiska:

a. obligacje komunalne, emitowane przez samorząd i adresowane przede wszystkim do społeczności lokalnej, ale także do potencjalnych inwestorów zewnętrznych, dla których działalność w gminie o unikalnych walorach środowiska naturalnego i kulturowego, przy jednoczesnej bliskości aglomeracji warszawskiej, może być interesująca;

b. BOT (Build Operate Transfer), będący rodzajem umowy Buduj - Eksploatuj - Przekaż. Ten rodzaj finansowania inwestycji stanowi stosunkowo nowy, i jeszcze mało popularny rodzaj partnerstwa publiczno-prywatnego. Na podstawie podpisanej umowy, podmiot prywatny podejmuje się budowy danego obiektu infrastrukturalnego, począwszy od etapu projektowania, poprzez finansowanie inwestycji oraz jej eksploatacją przez określony w umowie okres. Po tym okresie obiekt jest przekazywany lokalnemu samorządowi bądź też innemu podmiotowi, wyłonionemu w publicznym przetargu.

VI. ZARZĄDZANIE WDRAŻANIEM STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNIA ORAZ MONITORING JEJ REALIZACJI.

6.1. Poziomy zarządzania realizacją STRATEGII.

Zarządzanie procesem wdrażania STRATEGII ROZWOJU GMINY powinno być realizowane przez Wójta i Radę Gminy. Zarządzanie to, powinno być prowadzone równolegle, na trzech poziomach:

- a. prawnym;
- b. finansowym;
- c. społecznym.

ad. a.

Działania, podejmowane w ramach realizacji STRATEGII muszą być zgodne z polskim prawem oraz prawem Unii Europejskiej i podstawowym aktem prawnym w tym zakresie, jakiego dotyczą.

ad. b.

Instrumenty finansowe to środki, za pomocą których realizowane są działania objęte strategią (zadania strategiczne). Należą do nich:

- środki budżetu gminy, przeznaczone na finansowanie działań objętych STRATEGIĄ;
- dotacje ze środków Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2014 - 2020 w ramach:
  - Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW);
  - Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja Rozwój (PO WER), w ramach osi priorytetowej I i II;
  - Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, w obszarach: „Gospodarka niskoemisyjna” oraz „Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu”;
  - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego, w obszarach: „Gospodarka przyjazna środowisku”, „Przejście na gospodarkę niskoemisyjną” i „Jakość życia”;
- pomoc publiczna w postaci preferencyjnych kredytów i pożyczek, różnego poziomu umorzeń kredytów bądź odroczeń spłaty, etc.;
- środki własne firm (przedsiębiorców) oraz mieszkańców danego terenu (gminy).

ad. c.

Realizacja zadań strategicznych, a przede wszystkim osiągnięcie założonych rezultatów uzależnione jest w dużym stopniu od akceptacji STRATEGII przez społeczność lokalną oraz aktywnego włączenia się mieszkańców w poszczególne działania.

W związku z tym, istotne jest aby „STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNIA na lata 2015-2020” była dokumentem szeroko znanym w społeczności lokalnej i aby podstawowe jej założenia (cele strategiczne i operacyjne, zadania realizacyjne) uzyskały akceptację społeczną.

6.2. Monitoring wdrażania STRATEGII.

Osobą odpowiedzialną za całość realizacji STRATEGII oraz monitorowanie jego działań i uzyskiwanych efektów (w aspekcie ilościowym i jakościowym) będzie Wójt Gminy Czarnia, Odpowiedzialność ta będzie realizowana poprzez pracownika / pracowników Urzędu Gminy Czarnia, których kompetencje i zakres obowiązków będą zgodne z konkretnymi zapisami dokumentu. Istotna rola w procesie monitorowania wdrażania STRATEGII przypadka także Radzie Gminy, a przede wszystkim jej komisjom, które powinny „na bieżąco” oceniać poziom realizacji poszczególnych zadań.

Bieżące wdrażanie STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNIA będzie prowadzone poprzez:

- a. przygotowanie projektu uchwały Rady Gminy dot. jej przyjęcia;
- b. umieszczenie zatwierdzonego dokumentu na stronie www Urzędu Gminy Czarnia;
- c. sporządzanie rocznych programów konkretnych działań i przygotowywanie oraz wnoszenie pod obrady Rady Gminy projektów uchwał, niezbędnych do prawidłowej realizacji STRATEGII;
- d. przygotowywanie projektów zarządzeń i decyzji Wójta Gminy, warunkujących realizację zapisów STRATEGII;
- e. opracowywanie projektów na sfinansowanie ze źródeł zewnętrznych poszczególnych zadań strategicznych (dotacje, pożyczki, itp.);
- f. współdziałanie z władzami samorządowymi powiatu ostrolęckiego i woj. mazowieckiego, w realizacji poszczególnych zadań STRATEGII, które znajdują się w dokumentach strategicznych tych jednostek;
- g. nawiązanie współpracy ze środowiskiem lokalnych i regionalnych organizacji pozarządowych (społecznych) w celu wypracowania zasad współdziałania w realizacji zapisów STRATEGII, jako programu rozwoju społeczno-gospodarczego, istotnego dla rozwoju całego regionu;
- h. opracowanie przez Wójta Gminy w 2017 i 2019 r. sprawozdań z realizacji STRATEGII, w których należy określić:
  - stopień wykonania zaplanowanych zadań w poszczególnych celach strategicznych i operacyjnych, w oparciu o wskaźniki efektywności;
  - określenie stopnia osiągnięcia zdefiniowanych celów operacyjnych;
  - ewentualne określenie przyczyn rozbieżności pomiędzy przyjętymi do realizacji zadaniami, a ich wykonaniem wraz z projektem działań „naprawczych”;
  - ocena realizacji finansowej strony STRATEGII..

Sprawozdania wymienione wyżej będą przedkładane Radzie Gminy i umieszczane na stronie www Urzędu Gminy Czarnia.

Przedstawione wyżej zasady wdrażania „STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNIA na lata 2015-2020” i ich monitoringu zapewniają stałą kontrolę stopnia realizacji zadań oraz osiągniętych rezultatów.